İSKOÇ VE KATALAN BAĞIMSIZLIK HAREKETLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Eda KALFA

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2022

İSKOÇ VE KATALAN BAĞIMSIZLIK HAREKETLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Eda KALFA

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2022

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ

Eda Kalfa tarafından hazırlanan **"İskoç ve Katalan Bağımsızlık Hareketlerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi"** başlıklı bu çalışma Savunma Sınavı Tarihi tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Cengiz DİNÇ

(Danışman)

Üye Doç. Dr. Erhan AKDEMİR

Üye Dr. Öğr. Üyesi Cansu ATILGAN PAZVANTOĞLU

ONAY

(İmza)

(Akademik Unvanı, Adı Soyadı)

Enstitü Müdürü

13/06/2022

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Eda KALFA

İmza

ÖZ

İSKOÇ VE KATALAN BAĞIMSIZLIK HAREKETLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

KALFA, Eda

Yüksek Lisans, 2022

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Cengiz DİNÇ

İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketleri, son dönemde gerçekleştirilen bağımsızlık referandumlarından da anlaşıldığı üzere, uluslararası kamuoyunda etkisini artırmaktadır. Bu bağlamda çalışma, iki bölgedeki bağımsızlık hareketlerinin artışındaki nedenleri anlamaya çalışmaktadır. Çalışmanın amacı, İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerinin merkezi hükümetlere ve uluslararası kamuoyuna hangi gelişmelerle baskı yarattığını analiz etmek ve karşılaştırmalı bir analizini gerçekleştirmektir. Çalışmanın temel sorusu *"İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerinin benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir?"* olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmada öncelikle, milliyetçilik, devlet altı milliyetçilik, ulusal kimlik ve self determinasyon kavramları açıklanmakta ve bu kavramların Avrupa'da uygulanabilirliğini değerlendirmek için Avrupa bütünleşmesi, devlet altı kurumsallaşma ve yerele yetki devri konularına değinilmektedir. Daha sonra İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerinin tarihsel gelişimine, iç dinamiklerine ve güncel bir karşılaştırmasına yer verilmektedir. Ayrıca son bölümde, bağımsızlık hareketlerinin Avrupa Birliği boyutuna ve iki bölgenin politik ilişkilerine değinilmesi gerekli görülmüştür. Çalışmada devlet altı milliyetçilik konusunda uzman düşünürlerin çalışmaları ve çalışmanın güncelliğini koruması nedeniyle düşünce ve yayın kuruluşlarının içerikleri nitel olarak analiz edilmektedir. Bu bölgelerin bağımsızlık taleplerinin kamuoyunda güçlenmesi beş temel motivasyonla açıklanmaktadır. Bunlar; ulusal kimlik algısı, güçlü devlet altı kurumsallaşma, kamu diplomasisi faaliyetleri,

ekonomik faktörler ve anayasal krizlerdir. Katalonya'da daha güçlü ekonomik motivasyon ve kamu diplomasisi bulunsa da kamuoyu yoklamaları ve seçim sonuçları, özerklik haklarının genişletilmesi yönünde desteğin artışta olduğunu göstermektedir. İskoçya ise İngiltere'ye fazlasıyla bağımlı bir ekonomik yapılanma ve kamu diplomasisine sahiptir. Fakat SNP liderliğindeki güçlü siyasi ve yasal yapılanmasıyla özellikle *Brexit* ile, uluslararası kamuoyunda ciddi bir baskı yaratabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İskoçya, Katalonya, Bağımsızlık Hareketleri, Self Determinasyon, Devlet Altı Milliyetçilik

ABSTRACT

A COMPARATIVE ANALYSIS OF SCOTTISH AND CATALAN INDEPENDENCE MOVEMENTS

KALFA, Eda

Master's Degree, 2022

Department of International Relations

Supervisor: Prof. Dr. Cengiz DİNÇ

The Scottish and Catalan independence movements are increasing their influence in the international public opinion, as can be seen from the recent independence referendums. In this context, the study attempts to understand the reasons for the increase in the independence movements in the two regions. The aim of the study is to analyse the developments that put pressure on the central governments and the international public opinion and make a comparative analysis of the Scottish and Catalan independence movements. The main question of the study "*What are the similarities and differences of the Scottish and Catalan independence movements*?" has been addressed.

In this study, firstly, the concepts of nationalism, sub-state nationalism, national identity and self-determination are explained and European integration, sub-state institutionalisation and devolution to the local governments are mentioned in order to evaluate the applicability of these concepts in Europe. Consequently, the historical development, internal dynamics and a current comparison of the Scottish and Catalan independence movements are explained. In addition, it was deemed necessary to mention the European Union dimension of the independence movements and the political relations of the two regions. In the study, the contents of think tanks and broadcasting organisations are analysed qualitatively because of the work of thinkers who are experts in sub-state nationalism and based on the fact that the study is up to date. The strengthening of the independence demands of these regions in public

is explained by five main motivations. These are national identity perception, strong sub-state institutionalisation, public diplomacy activities, economic factors and constitutional crises. Although there is stronger economic motivation and public diplomacy in Catalonia, opinion polls and election results show that support for expanding autonomy rights is on the rise. Scotland, on the other hand, has an economic structure and public diplomacy that is highly dependent on England. However, with its strong political and legal structure led by the SNP, it can create serious pressure on the international public opinion, especially during *Brexit*.

Keywords: Scotland, Catalonia, Independence Movements, Self-Determination, Sub-State Nationalism

Öğrenim hayatım boyunca beni her anımda destekleyen, tezimi bitirdiğimi görmeye ömrü vefa etmeyen sevgili dedeciğim Muammer Kalfa anısına…

TEŞEKKÜR

Lisans ve lisansüstü eğitimimde beni destekleyen, kendisinden çok şey öğrendiğim, tez sürecimde her zaman ilgi, sabır ve özenle yaklaşarak bana yol gösteren değerli danışmanım Prof. Dr. Cengiz Dinç'e teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

Lisansüstü eğitimim süresinde yardımlarıyla hep yanımda olan arkadaşlarım Bekir Karataş ve Burçin Özarı iyi ki varsınız.

Her zaman olduğu gibi tez yazma sürecinde de beni yalnız bırakmayan, ne zaman ihtiyacım olsa beni motive eden ve başaracağıma hep inanan arkadaşlarım Burak Koç, Esra Akbulut ve Rabia Ayar iyi ki yanımdasınız.

Her kararımda beni destekleyen, her zaman sevgi ve güvenle yaklaşan canım annem ve babama, varlığından güç bulduğum, müziğiyle neşelendiğim kardeşim Emre'ye ve hem arkadaşlığı, hem psikolog kimliği, hem de akademik deneyimiyle bu süreçte beni yalnız bırakmayan ablacığım Ebru'ya sevgilerimle…

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ iii
ÖZ iv
ABSTRACT vi
TEŞEKKÜR ix
İÇİNDEKİLER x
TABLOLAR LİSTESİ xii
ŞEKİLLER LİSTESİ xiii
KISALTMALAR LİSTESİ xiv
GİRİŞ 1

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Milliyetçilik Kavramı ve Milliyetçiliğin Ortaya Çıkışı Üzerine Tartışmalar 7
1.2. Devlet Altı Milliyetçilik Kavramı 10
1.3. Ulusal Kimlik Kavramı 14
1.4. Uluslararası Hukukta Belirsiz Bir Kavram: Self Determinasyon 16
1.5. Avrupa Bütünleşmesinin Devlet Altı Bağımsızlık Hareketlerine Etkisi ve Batı'da Devlet Altı Kurumsallaşmanın Başarısı 21
1.6. İspanya ve Birleşik Krallık'ta Yerele Yetki Devri Süreci 25

2. BÖLÜM

KATALAN VE İSKOÇ BAĞIMSIZLIK HAREKETLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE BÖLGELERİN İÇ DİNAMİKLERİ

2.1. İskoç Bağımsızlık Hareketi 29
2.1.1. Bölgenin İç Dinamikleri ve Tarihsel Arka Planı 30
2.1.2. Brexit Sürecinde Artan İskoç Bağımsızlık Referandumu Talepleri ve SNP'nin Faaliyetleri 37
2.2. Katalan Bağımsızlık Hareketi 41
2.2.1. Bölgenin İç Dinamikleri ve Tarihsel Arka Planı 39
2.2.2. Katalonya Bağımsızlık Referandumu ve Sonrasındaki Gelişmeler 45

3. BÖLÜM

KATALAN VE İSKOÇ BAĞIMSIZLIK HAREKETLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

3.1. İskoçya ve Katalonya'da Ulusal Kimlik Algısı 51

3.2. Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinde ve Kamuoyu Araştırmalarında İskoç ve Katalan Bağımsızlık Hareketleri 54

3.3. İskoçya ve Katalonya'da Devlet Altı Kurumsallaşma 58

3.4. İskoçya ve Katalonya'da Ekonomik Faktörler 59

3.5. İskoçya ve Katalonya'da Anayasal Krizler 62

3.6. Avrupa Birliği Boyutunda İskoç ve Katalan Bağımsızlık Hareketleri 67

3.7. İskoçya ve Katalonya Arasındaki Politik İlişkiler 74

SONUÇ 77

KAYNAKÇA 82

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Birleşik Krallık Genel Seçimlerinde İskoç Partilerin Oy Oranları..... 35

Tablo 2: İspanya Genel Seçimlerinde Katalan Partilerin Oy Oranları..... 47

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: İngiltere, Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda'nın Birleşik Krallık'ın Geleceğine Yönelik Düşünceleri 36

Şekil 2: Katalonya'da Bölgesel Yönetim Modelleri için Tercihler 44

Şekil 3: İskoçya'daki Yetişkinlere Yönlendirilen "Kendini Britanyalı mı İskoç mu görüyorsun?" Sorusuna 1036 İskoç Katılımcının Cevabı 52

Şekil 4: Katalonya'da Yaşayanların Kimlik Tercihleri 53

Şekil 5: Kamuoyu Araştırmalarında İskoç Bağımsızlık Referandumu Talepleri 56

Şekil 6: Katalonya'nın Statüsüne İlişkin Kamuoyu Oylamaları 56

Şekil 7: Katalonya'da Ana Dil Konuşma Oranları 59

Şekil 8: Büyük Britanya'da Halkın Siyasete Karşı Tutumu Üzerine 2019 Raporu ... 66

Şekil 9: Katalonya'da Bölgesel Tercihlere ve Bölgesel Kimliklere Göre AB'ye Hissedilen Bağlılık 72

Şekil 10: İskoçya'da AB'ye Karşı Kamuoyunun Tutumu 73

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BBC: British Broadcasting Corporation

BK: Birleşik Krallık

BM: Birleşmiş Milletler

CEO: Centre d'Estudis d'Opinio

CiU: Convergence and Union

ECP: En Comú Podem

EFTA: European Free Trade Association

ERC: Esquerra Republicana de Catalunya

EU: European Union

GSYIH: Gayri safi yurt içi hasıla

OECD: Organisation for Economic Cooperation and Development

ONS: Office for National Statistics

PSC: Partido de los Socialistas de Cataluña

PSOE: Partido Socialista Obrero Español

SNP: Scottish National Party

UK: United Kingdom

UN: United Nations

GİRİŞ

Katalanlar ve İskoçlar yer aldıkları topraklar üzerinde zaman zaman baskı görmüş olsalar da yüzyıllar boyunca bölgelerinde huzur ve barış içerisinde yaşayabilmişlerdir. Bu iki toplum günümüzde demokratik ülkeler içerisinde geniş özerk haklara sahiptir. Bununla birlikte Avrupa içerisindeki diğer özerk bölgelerden farklı olarak bu iki bölge, ayrılma yönünde daha kuvvetli toplumsal ve politik mutabakat sergilemektedir. Bölgelerin içinde bulunan bağımsızlık yanlısı gruplar ve partiler, geçmişteki politik çekişmelerle güncel ekonomik ve siyasi krizleri bir araya getirmektedirler. Bu amaç çerçevesinde milliyetçi tutkuları hareketlendirerek tek bir bağımsız devlet içerisindeki aidiyet, ekonomiye ve toprağa bağlılık gibi karmaşık bağımlılıkları azaltmaya çalışmaktadırlar.

İskoç ve Katalan bağımsızlık yanlısı aktörler, *uluslararası tanınmaya* önem verdikleri için meşru yollar kullanarak merkezi hükümetle anlaşma içerisinde ayrılmayı hedeflemekte ve referandum yoluna gitmek istemektedir. İskoç ve Katalan bağımsızlık yanlılarının anlaşma yolunu tercih etmeleri tıpkı Kosova (2008) örneğinde olduğu gibi, uluslararası sistemde en büyük güç olarak kabul edilen devletler tarafından kabul görmenin zorluğu ile açıklanabilir. Bu nedenle, bölgelerin bağımsızlıklarını yasal olarak kazanabilmeleri için tek yol kendi devletleriyle anlaşmalı olarak ayrılmalarıdır. Ancak İspanya Anayasası'nın, özerk bir bölgenin İspanya'dan ayrılmasının mümkün olmadığını içeren kesin maddeleri bulunmaktadır. İskoçya ise her ne kadar yasal bir referandum gerçekleştirebilmek için hukuksal kanallarını oluşturmuş olsa da Birleşik Krallık Parlamentosu'ndan İskoç Parlamentosu'na referandum yetkisinin devrini içeren sancılı bir süreçle karşı karşıyadır.

İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerini anlamak için ilk olarak bağımsızlık hareketlerinin temelini oluşturan kavramları tartışmak ve sonrasında bu kavramların uluslararası sistemde ve özellikle Avrupa'da nasıl bir etki yarattığını açıklamak oldukça önemlidir. Bu doğrultuda milliyetçilik, devlet altı milliyetçilik, ulusal kimlik ve self determinasyon kavramlarının yanı sıra Avrupa bütünleşmesi ve Batı'da yerele yetki devri gibi dışarıdan etki eden süreçlere de değinilmesi bağımsızlık hareketlerinin motivasyon kaynaklarını anlamak için gereklidir.

Millet ve milliyetçiliğin tanımlanması konusunda ortak bir kanıya varılamamış olsa da söylem ve ideoloji olarak milliyetçilik 18. yüzyılın ikinci yarısında Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da, özellikle Amerikan ve Fransız Devrimleri ile yaygınlaşmaya başlamıştır. Milliyetçilik o dönemden sonra, yönetenlerin ve yönetilenlerin aynı etnik kökenden gelmelerini talep etmeleri durumu olarak tanımlanmıştır. 18. yüzyıla kadar bireyler, kendi etnik kökenlerine ve yöneticilerinin etnik kökenlerine fazla önem vermemişlerdir. Daha çok yerel bir topluluk, bir klan veya dini bir toplulukla özdeşleşme eğiliminde olmuşlardır (Wimmer, 2012). Milliyetçilik, 19. yüzyılın ortalarına kadar tarihsel araştırmalarda ve 20. yüzyıla kadar sosyal bilimler analizlerinde yer alamamıştır. Milliyetçiliğin devamlı olarak araştırılması ise Birinci Dünya Savaşı sonrasına kadar beklemek zorunda kalmıştır ve aslında 1970'li yıllardan itibaren sömürgecilik karşıtı fikirlerin yaygınlaşması ve devlet altı milliyetçilik dalgasının ardından çeşitli disiplinlerden akademisyenler tarafından etraflıca araştırılmaya başlanmıştır (Smith ve Hutchinson, 1994: 5).

Özellikle Soğuk Savaş sonrasında, devlet altı milliyetçiliğin toprak bütünlüğüne etkisi, siyaset bilimi çalışmalarının merkezinde yer edinmiştir. Devlet altı kurumsallaşmanın aksine, merkezi hükümetler tarafından olumsuz olarak algılanan devlet altı hareketlerin bağımsızlığa yönelik girişimleri, uluslararası sistemde gerginliğe yol açmaktadır. Ampirik olarak incelendiğinde Yugoslavya, Çekoslovakya ve Sovyetler Birliği'nin çözülüşüyle ortaya çıkan homojen devletler asıl amaçlarına ulaşamamış ve bölgelerde kanlı iç savaşlar ve etnik çatışmalar ortaya çıkmıştır. Örneğin Kosova'nın bağımsızlığı sadece Sırbistan ve Kosova arasında değil, diğer eski Yugoslavya cumhuriyetleri arasında da gerginliğe neden olmuştur. Güney Sudan'ın bağımsızlığı (2011) ile ortaya çıkan iç çatışmalar, komşu ülkeleri de etkileyen zayıf bir ülke yaratmıştır. Karadağ'ın Sırbistan'dan bağımsızlığı (2006) ise her iki ülkede de demokratik yönetime hiçbir fayda sağlamamıştır (Anderson ve Keil, 2016: 43). Sonuçta her ne kadar İskoçya ve Katalonya gibi bölgelerin çoğu, bağımsızlıklarını merkezi hükümetle barışçıl yollarla elde etmek istese de 1905 yılında İsveç yönetiminin Norveç'in birlikten ayrılmasına barışçıl olarak izin vermesi dışında bunun örneğine Avrupa ve hatta dünyada rastlamak oldukça zordur (Birch, 1978: 340).

Bağımsızlık yanlıları tarafından milliyetçilik ve self determinasyon birbirini destekleyen iki kavram olarak görülmüş ve bağımsızlık hedefleri referandumlar yoluyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Buna rağmen demokratik ülkelerde

gerçekleşen referandumlarda seçmenin çoğunluğunun bağımsızlık yönünde oy kullanması nadiren rastlanılan bir durumdur (Qvortrup, 2016). Yine de bağımsızlık yanlıları, bağımsızlık referandumunu, self determinasyonun bir gerekliliği olarak görmekte ısrarcıdır. Self determinasyon hakkı doğrultusunda gerçekleştirildiği savunulan etnik ve ulusal referandumlar Fransız Devrimi'nden sonra yayılmaya başlamıştır. İngiliz tarihçi ve uluslararası ilişkiler teorisyeni E. H. Carr, self determinasyonu demokrasinin bir gerekliliği olarak tasvir etmiştir: *"Self determinasyon ve demokrasi el ele ilerlemiştir. Self determinasyon hakkı gerçekten de demokrasi fikrinin arkasında saklı kabul edilebilir."* (1942). Ayrıca Carr, self determinasyonun, bağımsız bir birim oluşturma hakkını belirleyen standart bir kavram olmadığını, tarihin bir döneminden diğerine veya bir yerden diğerine değişim gösterdiğini ifade etmektedir. Örneğin Antik Yunan'da yüz bin kişi kolaylıkla bağımsız bir birim oluşturabilmişken günümüzdeki şartlarda bu mümkün değildir. Her devlet, uluslararası geçerliliği olan bir tanımlamanın eksikliği nedeniyle, self determinasyon hakkını kabul etme veya reddetme konusunda tutarsız olma eğilimindedir (Carr, 1942: 48).

Bağımsızlık hareketlerini anlamak için, milliyetçilik veya kimlik gibi nispeten sabit kavramlara odaklanmak yeterli değildir. Avrupa bütünleşmesi de bağımsızlık hareketlerini etkileyen önemli bir etkendir. Bağımsızlığa veya daha sınırlı bir özerkliğe teşvik etse de kıtasal bütünleşme, devlet altı milliyetçiliğe karşı her halükarda destekleyici olmuştur. Bu destekleyici tavrın değişmesinden tedirgin olan devlet altı milliyetçiler, Avrupa Birliği Anayasa'sına karşı kesin bir karşı duruş sergilemeye cesaret edememektedir. Çünkü toplumdan destek almalarını sağlayan Avrupa Birliği yanlısı söylemlerine zarar vermek kendi çıkarları için olumlu sonuçlar doğurmayacaktır. Bu doğrultuda, İskoçya ve Katalonya'daki bağımsızlık iddialarını harekete geçiren bağımsızlık yanlısı partilerin ve hareketlerin, *entegre bir Avrupa* vizyonuyla nasıl uyumlu bir çerçeve sunduğuna dikkat edilmesi gerekmektedir. Örneğin, SNP ve Plaid Cymru (bağımsızlık yanlısı Galler Partisi) gibi devlet altı milliyetçi partilerin kolektif kimliklerini inşa ederken Avrupa bütünleşmesi sürecinden etkilendiği görülmektedir. SNP, Lega Nord (Padania'nın Bağımsızlığı için Kuzey Birliği) ve Plaid Cymru gibi partiler kendi iç siyasetlerinde *Avrupa kartını* oynayarak Avrupa bütünleşmesinden yararlanmaktadırlar. 1980'lerden bu yana Avrupa'ya belirgin bir şekilde olumlu bir yaklaşım benimsemişler ve Avrupa Birliği yanlısı

tutumları kolektif kimlikleri için belirleyici olmuştur. İskoç ve Galler milliyetçileri hegemon İngiliz ulus devlet kimliğine karşı meydan okurken Avrupa meselesini siyasallaştırmaktadır (Hoppe, 2005: 23). Sonuçta Avrupa bütünleşmesi ve devlet altı ulusal kimliklerin inşası birbirine bağlıdır ve karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir.

Devlet altı milliyetçilik hareketlerinde olduğu gibi Katalonya ve İskoçya'nın bağımsızlık hareketlerine dair literatür de 1980'den sonra gelişmiştir. Süreç belirli dönemlere ayrıldığında, 1980-1990 arasındaki çalışmalar bağımsızlık hareketlerine karşı merkezi hükümetlerin tepkisi ve bu iki bölgenin algıları üzerinden ilerlemiştir. Bu dönemde özellikle tarihselliğe önem verilmiş ve her iki bölgenin de self determinasyon süreçlerinin etnik ve bölgesel olarak uzun zamandır var olan derinliğine vurgu yapılmıştır (Cebeci, 2019). Bu iki bölgede oluşan vakaların analizleri, 1990-2000 yılları arasında daha çok azınlık milliyetçiliği ve kimlik üzerinden gerçekleşmiştir. Sonraki on yılda odaklanılan nokta ise bölgesel politikaların değişimi ve anayasanın karşılaştırılması üzerine olmuştur. Her iki bölgede yapılan referandumun benzerlikleri ve farklılıkları ise diğer bir karşılaştırma konusudur.

Artan bağımsızlık taleplerine ilişkin son referandumlar ve kamuoyu yoklamaları, bağımsızlık hareketlerini destekleyen siyasi taleplerin değişim gösterdiğini ve hiç de durağan olmadığını göstermektedir. Bu nedenle bölgelerin karşılaştırması yapılırken, sosyoekonomik ve kurumsal faktörlerin yanı sıra bağımsızlık taleplerinde kritik bir itici güç olan bölgesel partilerin etkisine ve kamuoyu yoklamalarına yer verilmesi gerekli görülmüştür. İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerine yer verilen çalışmalarda, sadece sınırlı sayıda motivasyona değinildiği görülmektedir. Bu doğrultuda, geniş kapsamlı bir literatür taramasıyla bağımsızlık hareketlerini canlandıran tüm motivasyonları ele alan bir çalışma kazandırmak gelecekte yapılacak çalışmalara ilham verecektir. Fakat belirtilmelidir ki her ne kadar tüm motivasyonlara değinilmeye çalışılsa da bölgeler arasındaki dinamikler, hızla değişen küresel sistemin yapısıyla sürekli olarak şekillenmektedir.

Bu çalışmanın amacı, İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerinin bağımsızlık konusunda merkezi hükümetlere ve uluslararası kamuoyuna hangi gelişmelerle baskı yarattığını anlamak ve karşılaştırmalı bir analizini gerçekleştirmektir. Çalışmanın temel sorusu *"İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerinin benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir?"* ve çalışmanın ikinci sorusu ise *"İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerini*

uluslararası kamuoyunda farklı kılan motivasyonlar nelerdir?" olarak belirlenmiştir. Bölgelerdeki bağımsızlık hareketlerinin merkezi hükümete ve uluslararası kamuoyuna baskı oluşturmasının temelde beş önemli motivasyonu olduğu sonucuna ulaşılmış ve bu motivasyonlar iki bölgenin karşılaştırılması yapılarak açıklanmıştır. Bu motivasyonlar ulusal kimlik algısı, kamu diplomasisi faaliyetleri, köklü devlet altı kurumsallaşma, ekonomik faktörler ve anayasal krizler olarak belirlenmiştir.

Çalışmada, bölgelerin bağımsızlık hareketlerini inceleyen çoğu çalışmanın aksine, bölgelere karşı olumsuz bir algı oluşturabileceği düşünülerek, ayrılıkçılık kavramına değinilmediği ifade edilmelidir. Bu çalışmada, bağımsızlığı destekleyen aktörler açıklanırken ayrılıkçı yerine bağımsızlık yanlısı ifadesinin kullanılması tercih edilmiştir.

Çalışmada ilk olarak milliyetçilik, devlet altı milliyetçilik, ulusal kimlik ve self determinasyon kavramları üzerine teorik bir tartışma gerçekleştirilmekte ve sonrasında bu teorik tartışmaların Avrupa'daki uygulanabilirliğini değerlendirmek için Avrupa bütünleşmesi, Batı'da devlet altı kurumsallaşma ve İspanya ve Birleşik Krallık'ta yerele yetki devri konularına değinilmektedir.

İkinci bölümde, İskoçya ve Katalonya'daki bağımsızlık hareketlerinin iç dinamikleri, tarihsel arka planları, bölgesel siyasi partilerin faaliyetleri ve bu partilerin Avrupa'daki başarıları açıklanmaktadır. Bu bölümde, kamuoyunu son dönemde en çok etkileyen bölgesel partilerin güncel durumunu detaylı olarak değerlendirmek gerekli görülmüştür. Partiler arası rekabetin ve parti stratejilerinin kamuoyu yoklamalarını etkilediği kadar kamuoyunun da parti politikalarını şekillendirdiği bir gerçektir. Bu değişimler veriler aracılığıyla yorumlanarak toplum ve parti arasındaki diyalektik anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Üçüncü bölümde ise İskoçya ve Katalonya bölgeleri toplumsal, kurumsal, politik, ekonomik ve hukuksal boyutlarla karşılaştırmalı olarak açıklanmaktadır. Değişimi zor veya çok yavaş olarak görülen kimlik veya kurumsallık gibi olguların yanı sıra, kısa zamanda bağımsızlık hareketlerini etkileme gücüne sahip olan ekonomik, politik ve anayasal faktörlere yer verilmektedir. Yine bu bölümde, devlet altı milliyetçilik hareketlerini tetikleyen *Brexit* ve başarısız referandumlar gibi güncel krizler değerlendirilerek kamuoyu araştırmalarında İskoç ve Katalan seçmenlerin bağımsızlığa bakış açıları karşılaştırılmaktadır. Son olarak, Avrupa Birliği boyutunda

İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerine ve İskoçya ve Katalonya arasındaki politik ilişkilere değinerek bu bölgelerin dış aktörlerle iletişim kabiliyetleri ve bölgelerin birbirlerine olan yaklaşımı anlaşılmaya çalışılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Milliyetçilik Kavramı ve Milliyetçiliğin Ortaya Çıkışı Üzerine Tartışmalar

Milliyetçilik üzerine yazılan çoğu makale, kavramın betimlemesi gereken ruh hallerinin çeşitli olduğu kadar belirsiz olduğu feryadıyla başlamaktadır. Milliyetçilik çalışmalarında meşhur fil problemi ortaya koyulmakta ve hayvanın görünüşü, bir grup kör insan tarafından dokunulan yere bağlı olarak farklı görünmektedir. Dudley Seers için milliyetçilik belirli ekonomik politika çeşitlerini ifade ederken, Benedict Anderson için üretilen dilsel kimliği ifade etmektedir. Anthony Smith, milliyetçiliği sanayi öncesine dayanan özel bir dayanışma ideolojisi olarak görmekteyken Ernest Gellner, toplumsal evrim ve toplumsal örgütlenmenin ayırt edici sanayileşme prensibi olarak ele almaktadır. Tek bir terimin bu kadar ağır bir yükü taşıması ise Haas'a göre doğru değildir (1986: 707).

Birçok teorisyen, 19. yüzyılın sonlarına kadar etnik veya kültürel farklılıklara dayalı çatışmaların geçici olduğu ve sanayi toplumunun gelişim göstermesiyle azalacağı inancındaydı. O döneme kadar etnik çatışmalar milliyetçilik kategorisinde incelenmek yerine genellikle ekonomik çatışmaların bir parçası olarak görülmüştür. Marksistler bu çatışmaların kapitalist toplumun geçici bir aşaması olduğunu iddia etmişlerdir. Çok uluslu Amerikan toplumu idealinden etkilenen birçok Amerikalı yazarsa etnik, kültürel veya milliyetçi çatışmaların ekonomik çatışmalardan daha az önemli olduğunu varsayarak ekonomik çatışmalara öncelik vermiştir (Birch, 1978: 325). Milliyetçilik hareketlerini ekonomik faktörlerle açıklamanın yeterli olmadığı, devlet altı milliyetçilik hareketlerinin de artmasıyla sonraki dönemlerde daha iyi anlaşılmıştır. Örneğin Birleşik Krallık'ta yer alan Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda bölgeleri Kıta Avrupası'nın kârlı ihracat pazarlarından uzakta, engebeli arazi ve daha az verimli topraklarıyla İngiltere'den daha fakirdir. Bununla beraber İspanya'da yer alan Madrid, Bask Bölgesi ve Katalonya bölgeleri ülkedeki en refah bölgeler arasındadır. İskoçya ve Katalonya bölgelerinin bağımsızlık talepleri göz önünde bulundurulduğunda milliyetçiliğin artışını sadece ekonomik değişkenlere indirgemek mümkün değildir (Birch, 1978: 331).

Modern bir ideoloji olarak milliyetçilik, çoğu araştırmacı tarafından modernitenin önemli bir unsuru olarak açıklanmıştır (Dinç, 2018: 37). Gellner ve Hobsbawm, milliyetçiliğin postmodern devletin bir ürünü olduğunu savunmuştur. *Milliyetçilik moderndir*, çünkü bireyin artık sadece kendine ait olmayan ve kurumsal kimlik tarafından şekillendirilmeyen bir dünyada yabancılarla beraber yürüttükleri kimlik arayışını vurgulamaktadır. Etnik bilincin çok daha eski zamanlarda var olduğunu iddia eden Anthony Smith bile hem ideoloji hem de hareket olarak milliyetçiliğin tamamen modern bir fenomen olduğu fikrini desteklemiştir. Smith, kapitalizmin, merkezi bürokrasinin ve askeri makineleşmenin olmadığı dönemlerde elit kültürün, alt tabakalara yayılmasının mümkün olmadığını savunmaktadır. Modern ekonomik ve politik koşullar, aristokratik devletlerin homojen bir kültür oluşturmak için yetersiz olan teknik ve yönetimsel kapasitelerinin aksine, sınıfları kültürel olarak birleşmiş toplumlar halinde birbirine bağlayabilmektedir (Smith, 1986: 77).

Tarihte, milliyetçilik kavramı *sivil ve etnik milliyetçilik* olarak ikiye bölünmüştür. İlki, Fransız filozof Jean Jacques Rousseau'nun Fransız Devrimi'ne ilişkin fikirleriyle bağlantılıdır. Rousseu'nun yurttaş milliyetçiliği fikrine göre, ulus *halk (demos)* üzerine inşa edilmiştir ve bu nedenle egemenlik ulusa ve halka aittir. *Sivil milliyetçilik*, özgürlük, hoşgörü ve eşitlik gibi kapsayıcı değerlere dayanır. Buna karşılık Alman filozof Johan Gottfried Herder ise milliyetçiliği, belirli bir bölge, kültür ve tarihe bağlı otantik halkı kapsayan, ilkel karakterlere sahip bir ulusun benzersiz ruhu olan *Volksgeist (national spirit)* olarak kavramsallaştırmıştır. Almanya'da ortaya çıkan ve hem Doğu Avrupa'da hem de İskandinavya'da ulus inşası süreçlerini etkileyen *etnik milliyetçilik*, etnik kimlik, dil, din ve benzeri özelliklerle tanımlanan bir aidiyete odaklanmıştır. *Etnik milliyetçilik*, Nazi Almanyası ve Mussolini İtalyasında olduğu gibi, Yahudilere, Romanlara ve LGBT kişilere yönelik etnik temizliği ve soykırımı haklı çıkarmak için kullanılmıştır (Fardan ve Thorleifsson, 2020).

Milliyetçiliğin ne olduğunu anlamak için ulus kavramını anlamak önemlidir. Benedict Anderson, 1983'de *Hayali Cemaatler* adlı eserinde milliyetçiliğe ve ulus kavramına getirdiği eleştirel yaklaşımla dünya çapında ses getirmiştir. Anderson, ulusu hem sınırlı hem de egemen olacak şekilde *kültürel olarak hayal edilmiş bir topluluk* olarak tanımlar (1983). Bu tanımın dört temel unsuru vardır. Birincisi, ulus *hayal edilmiştir* çünkü herhangi bir ulusun üyesi, diğer üyelerin çoğuyla asla tanışamayacaktır, ancak her birinin zihninde kendi topluluğunun imajı yaşamaktadır.

İkincisi, ulus *sınırlı* olarak tasavvur edilir yine de bazen diğer ulusların ötesine uzandığı esnek sınırları vardır. Üçüncüsü, ulus *egemen* olarak hayal edilir, çünkü ulus kavramının kendisi, Aydınlanma Dönemi'nde ilahi kabul edilen hiyerarşik hanedan krallığının meşruiyetinin yok edildiği bir çağda doğmuştur. Son olarak, ulus bir *topluluk* olarak hayal edilir, çünkü ulus derin, yatay bir yoldaşlık olarak tasavvur edilir (Anderson, 1983). Anderson, *Matbaa kapitalizmi* ve *Protestan Reformu*'nu milliyetçiliği oluşturan iki önemli gelişme kabul etmektedir. Yayıncılar, Latinceyi bilen nispeten küçük bir entelektüel azınlığın oluşturduğu pazarın ardından Almanca, İspanyolca ve İngilizce gibi dilleri konuşan kalabalık pazarlara ulaşma hevesiyle farklı yayınlar yapmaya başlamışlardır. Martin Luther'in *Proteston Reformu*'yla İncil'in, Latince dışındaki dillere çevrilebileceğini duyurması, daha önce birbirini anlayamayacak kadar farklı lehçeler kullanan insanların standart dillerde buluşmasına ön ayak olmuştur. Aynı dili konuşmaya başlayan toplumlar zamanla aynı *hayali cemaate,* yani aynı ulusa ait olduklarını algılamaya başlamışlardır (Aktürk, 2014: 634). Siyasi topluluğu iyi ve sürekli fedakârlığa değer olarak hayal etmek, zorunlu olarak bir unutma sürecini de gerektirmektedir. Fransız tarihçi Ernest Renan, ister sivil ister etnik milliyetçilik adına ulusal birliği sağlama çabalarının nasıl şiddet eylemlerini ve ardından unutmayı içerdiğini ifade etmektedir. *"Unutma eylemi, hatta diyebilirim ki tarihsel hata, bir ulusun yaratılmasında temel bir faktördür. Bu nedenle tarih araştırmalarındaki ilerleme genellikle milliyetçilik için bir tehlike oluşturmaktadır. Öyle ki, tarihsel araştırmalar, sonuçları en faydalı olanlar da dahil olmak üzere, tüm siyasi oluşumların kökeninde meydana gelen şiddet eylemlerini yeniden gün ışığına çıkarır. Birlikler her zaman vahşice elde edilmiştir."* (Renan, 1882).

Devlet altı milliyetçiliği açıklarken karşımıza çıkan en önemli problemlerden biri terminolojide ortak bir yargıya ulaşılamamış olmasıdır. Örneğin William Petersen, Amerikalıların millet kavramını devlet kavramıyla çok yakından ilişkilendirdiğini ve kavramın devlet içindeki etnik gruplar için kullanılmasında sıkıntıya yol açtığını ifade etmiştir. Bu nedenle Petersen, *devlet altı milliyetçilik* kavramının kullanılmasını önerirken Walker Connor *etnik milliyetçilik,* Keating *azınlık milliyetçiliği* veya *ayrılıkçı milliyetçilik*, Will Kymlicka ile Christine Straehle ise *azınlık milliyetçiliği* ifadesini kullanmayı tercih etmiştir. Kymlicka ve Straehle (1999: 66) devlet milliyetçiliğinin vatandaşlara ortak bir kimlik, dil ve kültür aşılamayı amaçlayarak çeşitli ulus inşa politikaları benimsediğini; öte yandan, azınlıkların kendi devletlerine

sahip olmak için için seferber olduklarını ifade etmiştir. Azınlık statüsündeki ulus, ulus devlet ve ulus ötesi seviyelerinin hepsini açıklayan bir teoriye ihtiyaç vardır çünkü bu seviyeler birbiriyle çatışmamakla beraber birbiriyle uyumludur. Ayrıca ulusal sınırları aşan uluslararası politik kurumlara ihtiyaç vardır. Böylelikle uluslararası güvenlik, çevresel problemler ve ekonomik küreselleşme gibi konuların üstesinden gelinebilecektir (Kymlicka ve Straehle, 1999). Keating, milliyetçiliğin ulus içindeki grupların mevcut ulus tanımıyla rekabet halindeki ulusal iddialarda bulunmalarını durduramayan sorunlu bir doktrin olduğunu ifade etmiştir (1996: 18). Birch'e göre ise milliyetçilik için farklı kavramların kullanılması faydalı veya kullanışlı değildir. Ona göre tanımlanabilir bir alana sahip belirli bir topluluk için özerklik isteği olan herhangi bir hareketlenme, milliyetçilik hareketi olarak tanımlanmayı hak etmektedir (1978: 332). Bu çalışmada ise son dönemdeki literatür çalışmaları göz önüne alınarak, devlet altı milliyetçilik kavramının ayrı bir bölümde tartışılması gerekli görülmüştür.

1.2. Devlet Altı Milliyetçilik Kavramı

Devlet altı milliyetçilik *(sub-state nationalism)*, merkezi devlete karşı hareketlenen bölgelerin savunduğu milliyetçiliktir. Bölgedeki ortak kimlik ve ayırt edici tarihselliği arkasına alarak ulusal kimliğe karşı ve hatta üstün gelmeyi hedefler. Yerele ve merkeze bağlı vatandaşlar arasında sıkça görülen anlaşmazlıklardan farklıdır, çünkü vatandaşlar arasındaki anlaşmazlıklar aynı politik alanda gerçekleşmektedir. Hareketli bir devlet altı milliyetçilikte, mevcut politik alanın değiştirilmesi hedeflenmektedir (Berwick, 2019: 14). Elbette devlet altı milliyetçilik kavramı diğer milliyetçilik türleriyle milliyetçiliğin temel ideolojik savlarında buluşsa da içerisinde yer aldığı devletin baskın milli kimlik tanımına meydan okuduğundan muhalif yapıya sahip özgün bir milliyetçilik türünü oluşturmaktadır. Devlet altı milliyetçiliği savunanlar, içerisinde yaşadıkları devletin mevcut politik yapısında yeterince temsil edilmediklerini düşündüklerinden, toplumsal hareketler ve siyasi partiler olarak örgütlenerek devlette yoğunlaşmış iktidarı kontrol etmeye ve etkilemeye çalışmaktadırlar (Saylan, 2017: 93).

Gellner ve Hobsbawm gibi düşünürlere göre, devlet altı milliyetçilik ilk dönemlerde devlet kavramına tehdit oluşturmayan, aksine milliyetçiliğe sembolik olarak bağlı bir ideoloji olarak görülmüştür. Hatta birçok akademisyen milliyetçilik gibi devlet altı milliyetçiliğin küreselleşme baskısına yenik düştüğünü iddia etmiştir. Fakat günümüzde bu argümanların aksine, devlet altı milliyetçilik etkili bir güç olarak

varlığını sürdürmektedir. Michael Tierney (2005), milliyetçiliğin anlamı kaybolurken devlet altı milliyetçiliğin nasıl güçlü bir ideoloji olduğunu açıklamaktadır. Örneğin 2006 yılında, milliyetçi Katalan partiler İspanya Hükümeti'ne baskı uygulayarak Katalonya'nın bir ulus olarak tanınması konusunda önemli başarılar elde etmiştir. Bir diğer örnek, 2011'de SNP seçimlerde hükümetin çoğunluğunu kazanarak ne kadar etkili olduğunu göstermesidir (Lecours, 2012: 269).

Batı demokrasilerinin gelişiminin önemli bir özelliği, self determinasyon hakkı için çabalayan yerli, etnik ve ulusal grupların kendi bölgelerinde giderek etkisini artırmasıdır. Batı'da devlet altı milliyetçilik düşüncesi son zamanlarda değişik motivasyonlar eklenerek artış göstermektedir. Giderek artan bu dinamizm ise altı önemli motivasyonla açıklanmaktadır. İlki, self determinasyon düşüncesinin gelişmesi; ikincisi, özerk yönetimler içerisinde ulusal kimliğin kurumsallaşması; üçüncüsü, güçlü milliyetçi söylemlerin sosyal politikalarla harmanlanarak gündeme getirilmesi; dördüncüsü, anayasal sorunların varlığı; beşincisi, ulusal hareketlerin sosyal politikalarla beslenmesi; altıncısı ise, Avrupa'daki kıtasal bütünleşmenin ulusal hareketleri destekleyerek, bölgelerin özerklik haklarını artırmasıdır. Doğası gereği milliyetçi olmaktan çok bölgeselci olan devlet altı hareketler, bu hareketlerin temsil ettiği iddia edilen toplum içinde zayıf bir destek bulduğu için anayasal siyasete ağırlık vermek yerine kültürel, dilsel haklara ve finansal kaynakların artmasına odaklanmaktadırlar (Lecours, 2012: 268).

Özellikle 1980 ve 1990'larda devlet altı hareketleri artıran kritik kurumsal değişimler meydana gelmiş ve 1900'lerin başında büyük kitlelerin demokrasi taleplerinden sonra demokraside önemli dönüşümlerin olduğunu göstermiştir. *Federalizm devrimi* olarak nitelendirilen bu dönemde, dünya nüfusunun yaklaşık %40'ı resmi federal devletlerde yaşarken kalan nüfusun üçte biri ise farklı yollarla federal düzenlemeleri kendi yasalarına uygulamıştır. Örneğin, İspanya (1980), Fransa (1980), Birleşik Krallık (1990), Finlandiya (1990) ve Belçika (1992) gibi devletler sırasıyla yerele yetki devretme sürecini deneyimlemiştir. Sadece 1999 yılında Nunavut, İskoçya ve Galler'de özerk yönetim kurumları oluşturulmuştur. Dünyadaki birçok yerli halk, çeşitli özerk, ortak yönetim ve ulusal kurumlara dahil olma gibi çeşitli haklar elde edebilmiştir. Ayrıca Quebec ve Kuzey İrlanda gibi bölgelerde mevcut kurumsal düzenlemeler halen müzakere edilmektedir. Katalonya, kültürünü, ekonomisini ve toplumunu korumak ve mevcut gücünü artırmak için İspanya'ya baskı

yapmaya devam etmektedir. Avustralya, Yeni Zelanda, Amerika ve dünya çapındaki diğer yerli halklar, değişen derecelerde anayasal tanınma, kurumsallaşmış temsil ve yerel özerklik elde etmişlerdir. Bu örnekler 21. yüzyılın başında, devlet altı toplumlar tarafından iletilen özerk yönetim taleplerinin ve merkezi hükümetlerin bu talepleri kurumsal yöntemlerle tanımak için attığı adımların örneklerinden sadece birkaçıdır. (Catt ve Murphy, 2003).

Kamuoyu yoklamalarına göre, ileri demokrasilerde vatandaşlar, politika sürecini elitlerin yürütmesi yerine bu sürece doğrudan dahil olmayı tercih etmektedir. Devlet altı kurumsallaşma, vatandaşların taleplerini karşılama kaygısıyla devlet kurumlarına kolay bir ulaşım olanağı sunmaktadır. Ayrıca, vatandaşların yerel ve kültürel kimliklerinin politik olarak tanınmasının da yolunu açmaktadır (Candice, 2007: 712). İskoçya ve Katalonya, bu devlet altı milliyetçilik süreçleri göze alındığında başarılı örneklerdir.

Devlet altı bağımsızlık hareketlerini destekleyen elitlerin, bağımsız devlet olma yolunda, bu koşulların yeterli olmadığı da belirtilerek, üç temel koşulu yerine getiren bir strateji tasarlaması gerektiği ifade edilmektedir. Birincisi, kendi toplumunda bağımsızlık için demokratik *çoğunluğun desteğini* sağlamaktır. İkincisi, bağımsızlığa karşı çıkan *azınlığın rıza göstermesi* için yeterli koşulların yaratılmasıdır. Üçüncüsü ise, bölgenin bağımsızlığını yasal olarak tanıma yetkisi olan mevcut devlet topluluğuna karşı güçlenmek için *ayrılma iddialarının yasallığını* artırmaktır (Arrighi, 2019).

İlk olarak birinci koşulu incelersek, çok uluslu demokrasiye sahip devletlerde yer alan bölgelerin zaten geniş kapsamlı özerk yönetim kapasitesine sahip olması, bağımsız olmak için demokratik bir çoğunluğu güvence altına almaya istekli seçkinlerin karşılaştığı önemli bir zorluktur. Örneğin SNP, Birleşik Krallık'tan ayrılarak Avrupa Birliği içerisinde zayıflatılmış bir bağımsızlık için seçmenlerin çoğunluğundan destek alamamıştır. Katalan vakası ise İskoçya'ya göre daha az netliğe sahiptir. Katalonya'da bağımsızlık referandumuna katılanların çoğunluğu evet oyu verirken, seçmenlerin büyük bir çoğunluğunun referanduma katılmaması, aslında sürecin Katalanların geneli tarafından eleştirildiği sinyalini vermektedir (Arrighi, 2019). Bu bölgelerin kurumsal tercihleri de seçmenler için fazlasıyla karmaşıktır. Daha fazla merkezileşme, statüko, yetki devri ve tamamen bağımsızlığa kadar değişen yönetim seçenekleri bulunmaktadır (Liñeira ve Cetrà, 2015) ve araştırmanın üçüncü

bölümünde Katalan ve İskoç kamuoyunun yönetilme tercihlerini açıklayan veriler sunulmuştur. Bu doğrultuda çok uluslu devletlerde yaşayan seçmenlerin tercihlerini kısıtlayarak sadece evet ve hayır seçeneği sunan ikili referandumların, liberal demokrasilerdeki karmaşık sosyopolitik gerçekliğe cevap verecek yeterlilikte ve uygunlukta olmadığı düşünülmektedir.

Karşı çıkan azınlığın bağımsızlığa rıza göstermesini sağlamak olan ikinci koşul ise bağımsızlık yanlılarının en çok zorlandığı koşullardan biridir. Göçmenlerin oy hakkına sahip olması, bağımsızlık yanlılarını referandumda çoğunluğu sağlama konusunda tehlikeye atabilmektedir. Örneğin, Katalonya'da İspanya'nın diğer bölgelerinden gelen iç göçmenler bölgesel seçimlerde daha merkezi partilere oy verme eğilimindedir. Katalonya'nın sosyodemografik özellikleri göz önüne alındığında, bağımsızlık referandumlarında göçmenlerin belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde Katalonya'daki seçmenlerin yaklaşık üçte biri göçmen grubuna aittir (Serrano ve Bonillo, 2017: 6). Uluslararası göçmenlere gelince, son araştırmalar onların referanduma katılma ve bağımsızlığı destekleme olasılıklarının yerli vatandaşlara göre daha düşük olduğunu göstermiştir. İskoçya'da ise bağımsızlık sonrasında gerçekleştirilen kamuoyu yoklamaları, İngiltere'de doğan seçmenlerin İskoçya'da doğanlara göre bağımsızlığa desteklerinin önemli ölçüde daha düşük olduğunu ve İngiliz olmayan Avrupa Birliği vatandaşlarının ise arada bir yerde kaldığını göstermektedir. Bağımsızlık yanlıları, referanduma daha geniş bir destek alamadıkları için kimi zaman göçmenlerin oy tercihlerinden yakınabilirler. Fakat hiçbiri, toplumu ayrıştıracağı için oy kullanma hakkının sadece yerlilere özgü bir hak olmasını savunmamışlardır (Arrighi, 2019). İskoçya ve Katalonya, kapsayıcı oy hakkının, kökenleri ne olursa olsun uzun süredir bölgede yaşayanların sahip olması gerektiğini savunarak toplumun her kesiminden destek almaya çalışmaktadır. Böylelikle çifte vatandaşlığa sahip olanlara hoşgörülü olduklarını ve yeni oluşacak bağımsız devletin de göçmenlerin katılım sağlayabileceği demokratik bir devlet olacağı sinyali verilmektedir.

Üçüncü koşul olan yasallık, bağımsızlık talep eden bölgenin sonunda mevcut devletler topluluğu tarafından tanınması gerekliliği anlamına gelmektedir. Uluslararası toplumun tanınmayı kabul etme konusundaki isteksizliğinin en önemli iki nedeni vardır. İlki, başarılı ayrılma girişimleri, çok uluslu devletlerin kendi sınırları içindeki bölgesel hareketleri harekete geçirerek uluslararası hukukta bir emsal

oluşturabileceğinden, devletlerin toprak bütünlüklerine yönelik endişeye yol açabilme ihtimalidir. İkincisi ise, son iki yüz yıldır yeni oluşan ulus devletlerin etnik çatışmalara ve iç savaşlara neden olması, uluslararası sistemin istikrarına yönelik endişeleri artırmasıdır. Milliyetçilik, kimin kime hükmedeceği konusunda nesiller boyunca süren kanlı mücadelelere yol açmıştır. Bu mücadeleler ise insanoğlunun, sınır değişikliği, sürgün, etnik temizlik ve asimilasyon gibi sorunlarla yüzleşmesine neden olmuştur (Wimmer, 2012). Bu nedenle Avrupa düzenini temsil eden liberal ve demokratik değerlerin benimsenmesi için gerekli tüm bu temel koşullara sahip olunamadığı sürece, devlet altı bağımsızlık hareketlerinin başarılı olması oldukça zor olarak görülmektedir.

1.3. Ulusal Kimlik Kavramı

Bağımsızlık hareketleri, aidiyet ve bağlılık oluşturan ulusal kimlik bilinci gibi toplum içerisinde nispeten durağan fakat siyasi tutumları kolaylıkla etkileyen unsurlardan da beslenmektedir. Özellikle geleneksel açıklamalar bağımsızlık girişimlerini, grupların kimlik temelli ayırt ediciliğinin bir yansıması olarak açıklama eğiliminde olmuştur. Bağımsızlık taleplerini sadece kimlik gibi unsurlarla açıklamak yeterli olmasa da, ulusal kimlik, bağımsızlık hareketlerinin itici faktörlerinden biri olarak kabul edilmelidir. Elbette, İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerini açıklamak için de anlaşılması gereken en temel kavramlardan biridir.

Kimlik kavramı, bireyin sosyokültürel çevresine uyum sağladığı ve onunla özdeşleştiği dinamik bir sürece ve onun kendisi tarafından nasıl tanımlandığına atıfta bulunmaktadır. Çevresine özgü unsurlarla özdeşleşir, onları kendi varoluş biçimine dahil eder ve böylece kendini bu gruba ait hisseder. Ulusal kimlik ise, bireyin diğerleriyle paylaşıldığını varsaydığı belirli bir ulusa öznel bir aidiyet ve bağlılık duygusuyla ilgili olan milliyetçilik duygusudur. Ulusal kimlik durumunda çevrenin mekânsal ve bölgesel boyutunun değişmesi dışında kimlikle aynı süreç işlemektedir Ulusal kimliği güçlü kılan aslında istikrarlı doğasıdır. Ulusal kimlik, kısa bir sürede kolayca değişmeyen çok istikrarlı bir siyasi tavır olduğu için bağımsızlığa karşı destekleyici olarak görülmektedir. Bu kavramla kastedilen, çeşitli gruplaşmaları, birleşimleri ve onları neyin bir arada tutması gerektiğine dair fikirlerin ve bu fikirleri eyleme geçiren pratiklerin bir arada yer almasıdır (Melich, 1986: 149).

Ulusal devletlerin çoğu genellikle farklı insan gruplarından veya ulusal kimliklerden oluşan bölgelerden oluşur. Rokkan ve Urwin (1982) tarafından önerilen ulus veya devlet inşası sınıflandırmasında, aynı devlet içindeki çeşitli bölgesel kimlikler arasında uyum veya çatışma olasılıkları açıklanmaktadır. Bu durumların ekstrem örneklerine bakıldığında, bir yanda çok çeşitli kimlikler arasında belirli bir uyuma izin veren organik federal yapıdaki ulus, diğer yanda ise üniter bir devlet yapısına sahip baskın yapıdaki ulus bulunmaktadır. İkincisi, belirli bölgelerin (toplumların, ulusların veya kültürlerin) varlığını görmezden gelerek, onları genel bir norma uymaya zorlamaktadır. Bazı devletler ise ne tam üniter ne de tam federal yapıya sahip olan *arada bir yerde (somewhere in between)* denilecek bir konumdadır. *Arada bir yerde,* aynı sınırlar içinde var olan kültürel, ekonomik ve politik farklılıkların tanınmasına yönelik birleşik çözümler sunmakta olup (Melich, 1986: 150) İspanya ve Birleşik Krallık da bu konuma örnek teşkil etmektedir.

Ayrıca ulusal kimlik, bireylerin yaşadıkları ülkelerin politika yapımlarında karar alımlarını etkileyen oldukça önemli bir unsurdur (Bond, 2009). Milliyetçilik veya ulusal kimlikler üzerine yapılan herhangi bir çalışmada bu kavramların siyasi önemine özellikle değinilmektedir ve bunu en iyi açıklayanlardan biri de Gellner olmuştur: *"Milliyetçilik, öncelikle siyasi ve ulusal birimin uyumlu olması gerektiğini savunan siyasi bir ilkedir. Bir duygu ya da hareket olarak milliyetçilik en iyi bu ilke çerçevesinde tanımlanabilir."* (1983).

Ulusal kimliklerin etkisi değerlendirilirken siyasi tutumların üç temel özelliğine vurgu yapmak Bond'a göre önemlidir (2009). İlk olarak siyasi tutumlar en uygun, içerisinde yaşadıkları hükümetin *anayasal düzenlemeleri* hakkında insanların ne düşündüğüyle ifade edilebilir. Yetki devri ve yetki devrinin geleceği hakkındaki tartışmaların özü de buradan yola çıkmaktadır ve ulusal kimlikler bu tartışmaların önemli bir unsurunu oluşturur. Örneğin, Birleşik Krallık'taki anayasal değişikliklerin önemli ölçüde Birleşik Krallık'ın *İngiliz olmayan* bölgelerindeki ulusal kimliklerden etkilendiği ve bunun karşılığında özerk siyasi kurumların kurulması ve daha da geliştirilmesiyle, Birleşik Krallık'taki ulusal kimlik kavramının da geliştiği çıkarımında bulunmak mümkündür. İkinci olarak siyasi tutumlar, yetki devri sonrasındaki süreçte ulusal bölgelerin birinde yaşayan insanların diğer bölgelerde yaşayanlarla *dayanışma veya onlardan ayrılma derecesiyle* ilgili olabilmektedir. Örneğin, İngiltere'de yaşayanların İskoç bağımsızlığına yönelik tutumları, Birleşik

Krallık'ın bu farklı bölgeleri arasındaki özdeşleşmenin zayıflamasının veya artan düşmanlığın bir göstergesi olabilir. Birlik'teki bu *ortakların* her birinin bu ortaklığın devamından elde edilen ekonomik ve mali faydalar hakkındaki görüşleri de siyasi tutumları etkilemektedir. Ayrıca önemli olan, bir kişinin Birleşik Krallık'ta farklı bir ulusta yaşayanlarla kişisel düzeyde özdeşleşme derecesidir. Üçüncü boyut da bir dereceye kadar kimlik konusuyla ilgilidir. Bu boyut, *ideolojik-yasamacı* siyasi tutumları içermektedir. Anayasal meselelerle daha az, sosyal adalet ve ahlak hakkındaki normatif inançlarla ve hükümetlerin bu normlara uygun olarak iktidarı nasıl yönettikleriyle daha fazla ilgilidir. Bu konu incelenirken bireylerin sol-sağ siyasi yaklaşımları ve özgürlükçü-otoriter boyut olarak iki ölçek kullanılmaktadır. Aynı devlet içindeki farklı ulusal birimlerdeki bireylerin siyasi yönelimleri ve normatif inançları derin farklılıklar gösteriyorsa, o devletin gelecekteki istikrarı hakkında ciddi soru işaretleri olması muhtemeldir (Bond, 2009). İskoçya ve Katalonya'nın normatif inançlarına bakıldığında ait oldukları devlet içerisinde çok farklı yönelimlere sahip olmasalar da politik veya ekonomik tercihlerde oldukça farklılaştığı görülmektedir.

1.4. Uluslararası Hukukta Belirsiz Bir Kavram: Self Determinasyon

Self determinasyon (kendi kaderini tayin etme), mutlak bir ayrılma hakkı sağlamayan uluslararası bir hukuk meselesidir. İnsanların yaşadıkları topraklarda nasıl yönetildiklerine kendilerinin karar vermesiyle ilgilidir. Self determinasyon, ulusların arzu ettikleri siyasi, ekonomik, sosyal veya kültürel yönelimleri seçme özgürlüğü gibi büyük bir ideali kapsamaktadır (Senaratname, 2013). Klasik olarak ulus olan özneyi ve geleneksel olarak sınırlandırılmış bölgesel egemen bir devlet olan nesneyi belirlemedeki zorluklar nedeniyle sorunlu bir doktrin olmuştur (Keating, 2019). Bu doğrultuda self determinasyon, kendisine getirilen ulusal ve uluslararası sınırlamaları aşacak bir karaktere sahiptir (Koçak, 2018). Modern anlayışların self determinasyona bakış açısı ise bazı yönlerden sorunu artırmaktadır. Ulus (nation) kavramının sosyal olarak inşa edildiği yaygın olarak kabul edilmektedir. Devlet (state) kavramı dönüşümler geçirmekte ve kolayca tanımlanamamaktadır. Toprak (territory) ise sosyal olarak inşa edilmiş, topolojik bir kavram olduğu kadar sosyolojik olarak da yorumlanmaktadır. Yine de bu yeni anlayışlar, ulus, devlet ve toprağı anlamanın yeni yollarını ortaya çıkarmaktadır. Ulus iddiası, normatif olduğu kadar ontolojiktir ve bir ulusun ulus olduğunu göstermenin en kesin yolu onun egemenliğini ileri sürmektir (Keating, 2019).

Özellikle 1960'lı yıllarda, Birleşmiş Milletler tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla, gözetilmesi gereken siyasi bir ilkeden yükümlülük gerektiren bir hakka evrilmiştir (Koçak, 2018). Bununla beraber uluslararası topluluk, self determinasyonu çok istisnai durumlar haricinde bir ilke veya hak olarak tanımaktan kaçınmakta ve devlet sınırlarının korunması yönündeki tutumunu korumaktadır.

Birleşmiş Milletler (BM) Şartı'nda yer alan self determinasyon, siyasi söylemde evrensel olarak kabul edilen nadir kavramlardan biridir. BM Şartı, eşit haklar ilkesi ve insanların self determinasyon ilkesine ilişkin olarak 1'inci fıkra 2'inci paragrafta bu konuya atıfta bulunmaktadır. Paragrafta, "*Toplumların kendi kaderini tayin ilkesine ve eşit haklara sahip olmasına saygı temelinde uluslararası dostane ilişkileri geliştirmek ve evrensel barışın güçlendirilmesi amacıyla uygun olan önlemleri almak"* olarak yer almaktadır (UN Charter, 2021). Siyaset felsefesi, bir kişinin kendi kaderini tayin etme arzusunu, otonomi kavramı ile açıklamaktadır. İki kelimenin birleşimi ile oluşturulan bu kavramda, *oto* kelimesi benlik anlamına gelirken, *nomi* ise bilim, hukuk anlamı taşımaktadır. İskoçya ve Katalonya'da gerçekleştirilen bağımsızlık referandumlarının da otonomi talebiyle gerçekleştirildiği ve bu iki bölgedeki bağımsızlık yanlılarının, self determinasyon doğrultusunda bağımsız bir devlet olma amacı taşıdığı görülmektedir.

Tüm Avrupa Birliği üyesi ülkeler Birleşmiş Milletler üyesidir ve bu nedenle üye devletler BM Şartı'na bağlı olmak zorundadır. BM Şartı'nda yer alan devletlerin toprak bütünlüğü ve self determinasyon hakkı, Avrupa Birliği ülkeleri tarafından saygı duyulması gereken ilkeler arasında yer almaktadır. Eğer ayrılık barışçılsa ve demokratik bir şekilde devletin rızası alınırsa ayrılmanın hedeflenen şekilde gerçekleştirilmesi mümkündür. Fakat merkezi hükümetin onayı olmadan tek taraflı bağımsızlık beyanları Birleşmiş Milletler'e göre yasadışıdır. Sömürgeciliği sonlandıran spesifik durumlarda bu tanımlamanın dışına çıkılabilir. Buna ek olarak, bir bölgenin siyasi veya sivil haklarında ihlaller meydana gelirse self determinasyon hakkı uluslararası hukuka göre yasal görülmektedir. Bahsedilen gerekçeler günümüzde İskoçya ve Katalonya'nın ayrılma talebini meşru gösterecek yeterlilikte olmasa da bu bölgelerdeki bağımsızlık yanlıları her fırsatta self determinasyon hakkını vurgulayarak ayrılmak istediklerini dile getirmektedirler (Bieri, 2014).

Uluslararası hukukta self determinasyona yönelik, devlet içinde özerklik ve ayrılma yoluyla bağımsızlık elde etme gibi bir ayrım ortaya çıkmıştır. Bu ayrım, iç ve dış olmak üzere iki görüşle açıklanmaktadır. Özellikle 1976'da yürürlüğe giren İkiz Sözleşmeler'de alınan kararla devletlere, içinde yer alan tüm ulusların iç self determinasyonu için gerekli koşulların sağlanması yükümlülüğü getirilmiştir. 1970 ve 1993 Bildirileri ile bu sorumluluğu yerine getirmeyen ve ulusun tümünü temsil etmeyen devletlere karşı öne sürülecek ayrılma talepleri böylelikle yasallık kazanmıştır. Bununla beraber bir devlete karşı ileri sürülecek bağımsızlık iddialarının nasıl gerçeklik kazanacağı belirsizdir (Koçak, 2018).

İç self determinasyon, bir toplumun dış müdahale olmaksızın, siyasi ve sosyal haklar da dahil olmak üzere, kendilerini yönetme hakkıdır. Dış self determinasyon ise, halkların kendi siyasi statülerini belirleme ve kendi bağımsız devletlerini kurma da dahil olmak üzere yabancı egemenliğinden özgür olma hakkıdır (Hannum, 2022). İç self determinasyon ile, ayrılık tartışmalarına demokratik bir çözüm bulunabileceği düşünülmüştür (Koçak, 2018). Fakat Katalan ve İskoç örneklerinden anlaşıldığı üzere, geniş özerk haklara sahip bölgeler için bile bağımsızlığa yönelik self determinasyon iddiasının azalmadığı bir gerçektir.

Çalışmada, self determinasyonun tartışmalı çok boyutlu ve ontolojik yapısından çok normatif boyutuna ve felsefi anlamına odaklanılmış, böylelikle İskoç ve Katalan bölgelerinin self determinasyonu referans göstermesinin nedeni anlaşılmaya çalışılmıştır.

Self determinasyon, sahip olduğu geniş tabanlı desteği çok sayıda insana hitap edebilme yeteneğine borçludur. Aynı anda demokrasi, postkolonyalizm, egemenlik, eşitlik, ulusun statüsü ve hatta uluslararası ilişkilerde barışın inşası gibi birçok durumla ilişkilendirilmektedir. Self determinasyon konusunda siyasi aktörler ve filozofların ortak kanıya vardıkları tek bir konu vardır, o da self determinasyonun yeni bir devletin kurulması olarak yorumlanmaması ve ayrılma anlamına gelmemesi gerektiğidir. David Miller ulusal self determinasyon ilkesinin her kültürel grubun kendi devletine sahip olmasını gerektirdiği düşüncesinin hatalı olduğunu, Allen Buchanan ise bağımsız devletin çoğu durumda, self determinasyonun en az uygulanabilir durumu olduğunu ifade etmiştir (Jewkes, 2014: 147). Ayrılık, sınır revizyonu, federasyon, bölgesel ve işlevsel özerklik, kültürel çoğulculuk gibi birçok olasılığın tüm vakalarda

benzer bir seçimi gerekli kıldığını düşünmek için hiçbir neden yoktur. Bazı araştırmacılar, ayrılmanın arzu edilen bir seçenek olarak reddedildiği durumlarda, yalnızca titizlikle tasarlanmış bir federalizm versiyonunun, belirli bir bölgede yoğunlaşmış ulusal azınlıklara yeterli self determinasyon modelini sunabileceğini öne sürmektedir. İlk başta devlet altı yönetimlerde self determinasyon için altın standart *federalizm* olarak belirlense de son yıllarda bu algı değişmiş, Birleşik Krallık ve İspanya'nın da uyguladığı daha az talepkar kurumsal çözümler ortaya atılmıştır. Örneğin Birleşik Krallık'ta İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda için ayrı ayrı yetki devirleri belirlenmiş ve İspanya sisteminde Özerk Topluluklar için *sui generis* bir yapılanma oluşturulmuştur. Bu yapılanmalar devletlerin özel olarak oluşturduğu özerk yönetim biçimleridir. Hâlihazırda Quebec, Flaman ve Porto Riko gibi azınlıkların statüsü üzerine devam eden tartışmalar, genel geçer bir kurumsal sistem konusunda belirli bir kritere ulaşmanın şu an için mümkün olmadığını gösterse de kesin olan, bu bölgeler için federalist bir yapılanmadan çok Birleşik Krallık veya İspanya'ya benzer bir kurumsal sistemin geliştirilmeye çalışıldığıdır (Jewkes, 2014: 148).

Marchildon, bölgesel ve tarihsel olarak tanımlanmış ulusal azınlıkların self determinasyon taleplerinin yükselişte olmasını doğrudan postmodern federalizmin veya yarı federalizmin ortaya çıkışına bağlamaktadır. Tüm federasyonlarda belli bir ölçüde asimetri bulunabilmesine rağmen, klasik federasyonun birimler arasında asimetriden kaçındığı ve klasik örgütlenme ilkelerine bağlı kaldığı, postmodern federasyonun ise kendisini oluşturan devlet altı birimler arasında resmi ve gayri resmi asimetriyi daha kolay kabul ettiği ve farklılıkları hoşgördüğü görülmektedir. Örneğin Kanada (1867), Belçika (1993), İspanya (1978) ve Birleşik Krallık (1998) gibi dört müreffeh *postmodern federasyon* ile ABD (1789), İsviçre (1848), Avustralya (1901) ve Almanya (1949) gibi dört zengin *klasik federasyon* arasında bir karşılaştırma yapılması mümkündür. Postmodern federalizmi klasik federalizmden ayıran beş temel özellik bulunmaktadır. Birincisi, yakın zamanda yerele verilmiş yetki devirleridir. İkincisi, aktörler arasında resmi ve gayri resmi asimetrinin fazla olmasıdır. Üçüncüsü, azınlıkların ana dil haklarını korumak ve sürekli yerel dilin kullanımını teşvik etmek için verilen çabadır. Dördüncüsü, bölgesel milliyetçi siyasi partilerin yükselişi ve ideolojik yönelimli aşırı milliyetçi siyasi partilerin düşüşte olmasıdır. Beşincisi, ayrılma, bölünme ve şiddeti önlemek amacıyla sürekli alternatifler ortaya atılmasıdır. Tüm bu çabalara rağmen klasik federalist devletlerin anayasaları, kurumları ve

kuralları daha güvenilir ve dengeliyken, postmodern federalizmde iç çatışmaların artabileceği endişesiyle genellikle bu konularda belirsizlik ve hatta sessizlik hakimdir (Marchildon, 2010: 441-443).

Self determinasyon kavramı, postmodern devletler içerisindeki devlet altı aktörlerin yasal arzularını fazlasıyla canlandırmaktadır. Devlet altı bölgelerin bağımsızlık taleplerinin azaltılması için iki temel metot geliştirildiği görülmektedir. İlki, devletler tarafından en çok kullanılan yöntem olan, devlet altı bölgelere bölgesel olmayan, sınırlı özerkliklerin sunulmasıdır. Bu yöntem birkaç spesifik bölge dışında, azınlıkların en az tatmin olduğu yöntemdir. 15. yüzyıldan başlayarak Osmanlı İmparatorluğu'nun kullandığı *millet sistemi* (din, aile ve eğitim hukukunu milletlerin kendilerinin kontrol etmeleri) ve ona benzer olarak Polonya-Litvanya Birliği'nin *kahal sistemi* yer almaktadır. *Kahal sistemi* bölgedeki Yahudilerin belirli konularda özerklik kazanmasına imkân tanımıştır. *Millet sistemi* ise günümüz Lübnan, Hindistan ve İsrail'deki yasal sistemlere uyarlanmıştır. İkinci metot ise azınlıklar için daha etkili olarak görülen bölgesel özerkliklerdir. Bu yöntem, azınlıklar için diğer metoda göre daha tatmin edici olsa da aynı zamanda merkezi hükümetleri, bağımsızlık taleplerinin ortaya çıkması hususunda endişelendiren bir yöntemdir (Moore, 2004: 1340).

Uluslararası sistemdeki tüm geleneksel hukuk kuralları, Vestfalya düzenine uygun, devletin egemenliği temel alınarak geliştirilmiştir. Çünkü uluslararası sistemdeki denge ve düzenin korunması, devlet içerisindeki haksızlıklara önlem alınmasından daha öncelikli olmuştur. BM Şartı'nda yer alan self determinasyon ilkesinin doğurabileceği sonuçlara önlem almak için yine geleneksel hukuk kuralları göz önüne alınarak devletlerin bölgesel bütünlüğünü koruma ve tanınan devletlerin iç işlerine karışmama konusunda birçok maddeye yer verilmiş ve Birleşmiş Milletler'in, tartışmasız bir şekilde üye devletlerin bir parçasının ayrılık ilkesini kabul etmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir (Moore, 2004: 1321-1324). Böylelikle self determinasyon kavramına doğrudan bir tanım getirilmese de kısıtlandığını söylemek mümkündür. Sınırları tekrar çizmek yıkıcıdır ve mali olarak oldukça zorludur. Gellner, dünyada dil kriterine göre belirlediği en az 8 bin grubun, potansiyel ulus niteliğinde olduğunu açıklamıştır (1983). Her birinin self determinasyon hakkını kullanmak istemesi, muhtemelen iç savaşa veya kanlı çatışmalara neden olacaktır.

Devletler tarafından alınmaya çalışılan önlemlere rağmen, uluslararası yasal düzenlemelere bir netlik kazandırılmadığı sürece, devlet altı milletlerin ayrılmak için

self determinasyonu referans göstermeye devam edeceği düşünülmektedir. Self determinasyon kavramının birçok durumla ilişkilendirilebilir olmasını da göz önünde bulundurursak teorisyenler self determinasyon konusunda ampirik gelişmelere ayak uydurmakta başarısız olmuş ve kesin normatif kriterler belirleyememişlerdir. Self determinasyonda koşullar, soyut ilkelerden daha belirleyicidir ve bu doğrultuda genel ve yol gösterici bir ilke oluşturulamamıştır (Tamir, 1999). Bu doğrultuda İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerinin, self determinasyonun bu belirsizliğinden hukuksal ve politik çıkarlara hizmet etmesi için faydalanmak istemesi anlaşılır bir meseledir.

1.5. Avrupa Bütünleşmesinin Devlet Altı Bağımsızlık Hareketlerine Etkisi ve Batı'da Devlet Altı Kurumsallaşmanın Başarısı

Avrupa bütünleşmesi, Avrupa ülkeleri arasındaki her türlü işbirliğini kapsayan genel bir terim olup genellikle Avrupa Birliği üye ülkelerine atıfta bulunmaktadır. Daha fazla entegrasyon, ortak karar alma, ortak yasalar ve ortak siyasi oluşumlar anlamına gelmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, Avrupa bütünleşmesi, Avrupa Konseyi gibi Avrupa Birliği dışındaki kurumlar da dahil olmak üzere giderek derinleşmiştir. Bununla birlikte Avrupa Birliği, Avrupa bütünleşmesinin merkezinde yer alır ve dünyanın herhangi bir yerindeki ülkelere kıyasla en derin siyasi, ekonomik ve yasal entegrasyonu temsil eder. Avrupa Birliği içindeki çoğu üye ülke günümüzde sınır kontrolü gerçekleştirmeyi bırakmış, ticaret ve yatırımın önündeki diğer birçok iç engeli kaldırmış ve ortak bir tek para birimini benimsemiştir (Ukandeu, 2020).

Geçmiş çalışmalar, Avrupa bütünleşmesi ve bölgesel bağımsızlık hareketleri arasındaki ilişkiyi birbiriyle çelişen teorik düşüncelerle açıklamışlardır. Literatürdeki en yaygın düşünce, Avrupa bütünleşmesiyle bölgelerin ekonomik entegrasyonunun ve siyasi kapasitelerinin Avrupa Birliği içerisinde artması ve bağımsızlık taleplerine olan çekiciliğin azalmasıdır (Hepburn, 2011). Bu düşünceye göre kıtasal bütünleşme, devlet altı milliyetçilere kendi özerkliklerini genişletme fırsatı vererek alanlarını devletin sınırlarından kurtarırken, bağımsızlık taleplerinin de önünü kesmekte ve böylelikle uzlaşmalı bir egemenlik oluşturmayı amaçlamaktadır (Lecours, 2012: 282). Batılı devlet altı milliyetçiler, güçlü ulusal söylemlerini politik sahada ifade etme hakkını elde ederek ayrılma olmadan self determinasyon, diğer bir ifadeyle iç self determinasyon, düşüncelerini bir ölçüde geliştirebilmişlerdir. Ayrılma olmadan teşvik edilen self determinasyon ayrıca Avrupa Birliği'nin liberal normatif değerlerinin de geliştirilmesini sağlayacaktır. Buna karşılık diğer düşünce, Avrupa bütünleşmesinin

aslında bağımsızlığın çekiciliğini artırdığıdır çünkü ortak pazarın ve paylaşılan egemenliğin etkileri, küçük Avrupa devletlerini bölgesel elitlerin ve vatandaşların gözünde daha *yaşanılabilir* hale getirmektedir (Jolly, 2007: 111). Bu teorik açıklamalar, Katalonya ve İskoçya vakalarındaki dinamikleri bir ölçüde açıklamakla beraber iki örnekteki bağımsızlık ve bütünleşme vizyonlarının neden, nasıl ve hangi koşullar altında dile getirildiği ve dinamiklerin aralarında ne ölçüde farklılık gösterdiğini anlamaya yardımcı olmakta oldukça yetersizdir. Bu nedenle son dönemde geliştirilen analitik çalışmalar, Avrupa Birliği'ne yönelik artan siyasallaşmayı ve tartışmaları açıklama kaygısı güden kısmen postfonksiyonelci Avrupa bütünleşmesi teorisine dayanabilmektedir (Hooghe ve Marks, 2009).

Özellikle 1980'den bu yana Avrupa'nın yönetişim sisteminin değişen yapısı devlet altı düzeyde önemli etkilere sahip olmuştur. Bölgeler Komitesi'nin (1994) kurulması, Avrupa politik sistemi içerisinde sadece ortaklık ve hizmette yerellik gibi tartışmaları öne çıkarmamış ayrıca uluslararası alanda yerel ve bölgesel faaliyetlerin artmasına olanak sağlamıştır. Birçok ülkede daha fazla yerelleşmeye yol açan ve aynı zamanda çok sayıda devlet altı aktörleri hareketlendiren Avrupa Birliği uyum politikasındaki ortaklık ilkesiyle devlet altı (bölgeler, bölgeler arası topluluklar) tüm bölgesel tanımlar Brüksel'e dahil edilmiştir. Devlet dışı aktörler doğrudan Brüksel ile iletişim kurmanın yanı sıra Bölgeler Komitesi, Bakanlar Konseyi veya resmi olmayan bağlantılar yoluyla birbirleriyle iş birliği geliştirebilmiştir. Devlet altı hareketlilik, Avrupa Birliği'nin bölgesel politikalarını sistematik olarak artırmasıyla yükselişe geçmiştir (Tatar, 2011: 298-399).

Bazı araştırmacılar, Avrupa bütünleşmesini bir yanda Avrupa Birliği politika yapımında devletleri merkez alan hükümetlerarasıcılık, diğer yanda ulusüstü ve yerel grupların artan rolünü ifade eden ulusüstücülük ile karakterize eden bir boyutta kavramsallaştırmıştır (Tatar, 2011: 382). Günümüz Avrupa siyaseti ise tam da bu çatışan perspektifler arasındaki gerilimin bir sonucudur. Bu çatışan teorilere Avrupa Birliği'nin *çok düzeyli yönetişim* olarak nitelendirdiği üçüncü bir grup meydan okumuştur. Bu yaklaşımda ulusüstü veya hükümetlerarası teorilerindeki gibi sıfır toplamlı bir oyuna öncelik verilmemiştir. Kavramın öncüsü Gary Marks çok düzeyli yönetişimi şu şekilde açıklamıştır: *"Devletin daha önce merkezileşmiş bazı işlevlerini ulusüstü düzeye, bazılarını da yerel/bölgesel düzeye çeken geniş kurumsal inşa ve karara dayalı yeniden yapılandırma sürecinin bir sonucu olarak çeşitli bölgesel*

katmanlarda (ulusüstü, ulusal, bölgesel ve yerel) iç içe geçmiş hükümetler arasında sürekli işleyen bir müzakere sistemidir." (1993: 392).

Avrupa Birliği tarafından teşvik edilen yerel ve bölgesel hareketliliğin etkisi, federal/bölgesel veya üniter üye devletlerdeki aktörlerin güç kaynaklarına veya bölgesel kalkınmada girişimciliği teşvik eden bölgesel siyasi toplulukların varlığına bağlı olarak farklılaşmaktadır (Brusis, 2002: 534). Halihazırdaki çalışmalar incelendiğinde Avrupa Birliği uyum politikasının üye devletlerin bölgesel politikaları üzerindeki etkisi önemli ölçüde değişmektedir ve ortaklık ilkesinin uygulanması, büyük ölçüde ulusal aktörlerin ve kaynakların paylaşımı gibi durumlar tarafından belirlenmektedir.

Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen Bölgeler Komitesi'nin kurulması veya bölgesel ve yerel aktörler tarafından kurulan Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi gibi Avrupa'daki devlet altı faaliyetlerin amacı her şeyden önce, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu'nda lobi faaliyetlerinde bulunmak, Avrupa Birliği düzenlemelerini takip etmek ve uluslararası toplumun siyasi sürecinde yerel çıkarları ve önerileri desteklemektir. Çok düzeyli yönetişimin ortaya çıkışı konusunda oldukça şüpheci olan Jeffery bile, *"bu değişen durumda, devlet altı aktörler en azından merkezi devletin Avrupa Birliği politikasındaki tekelliğini sorgulamayı ve çoğu durumda ihlal etmeyi başardılar"* açıklamasında bulunmuştur (2000: 6). Bununla birlikte devlet altı grupların ofislerinin Avrupa Birliği'nde resmi yetkinlikleri yoktur, bu nedenle etkileri yumuşaktır. Dahası, yerel makamlar tarafından Avrupa lobiciliğinin etkisine bakıldığında devlet altı aktörlerin baskın bir etkiye sahip olduğu söylenemez ve Bölgeler Komitesi'nin aslında Avrupa adına konuşamadığı yaygın olarak bilinmektedir (Scherpereel, 2007).

Avrupa bütünleşmesinin de olumlu etkisiyle Batı'daki devletler, devlet altı kurumsallaşma konusunda diğer bölgelere kıyasla epey başarılı olmuştur. Merkezi modellerde yanlış bir politikanın geniş bir alana dayatılma riskinin daha fazla olduğu, merkezi olmayan sistemlerin ise çok daha istikrarlı bir model sunabildiği savunulmaktadır. Bu doğrultuda birçok araştırmacı, küçük ve rekabetçi ulusların, Avrupa'nın zengin bir kıta olarak ön plana çıkmasını en iyi açıklayan durum olduğunu ifade etmektedir. İsviçre, Fraser Enstitüsü'nde yıllık olarak yayınlanan *Economic Freedom of the World* anketinin ölçümüne göre hem maliye politikası hem de hukukun üstünlüğü konusunda Avrupa ve Kuzey Amerika'da en yüksek puan alan tek ülkedir.

Bu başarı kısmen, hükümetin hâlâ yerel (komün) veya eyalet (kanton) düzeyinde sürdürdüğü bir sistemin sonucu olarak değerlendirilmektedir. İsviçre, Avrupa'daki diğer devletler için devlet altı kurumsallaşma konusunda başarılı bir örnek olarak görülmektedir. Örneğin, Lübnan dünyanın en az mali yüküne sahip ülkesi olsa da hukukun üstünlüğü kriterinde aldığı düşük puan, hükümetin parayı toplama ve dağıtma konusunda fazlasıyla yetersiz olduğunu göstermektedir (Mitchell, 2016). İsviçre gibi Batılı ülkelerde hukukun üstünlüğünün korunmasının, maliye politikaları kadar önemli olduğunu belirtmek gerekir.

Geleneksel demokrasilerde, devlet içerisinde self determinasyonun birliği konusunda bir anlaşma olmadığı sürece demokrasinin istikrarsız olduğu kabul edilmiştir. Bu devletler azınlıkların devlet altı milliyetçilik dürtülerine önlem almak amacıyla yerel dillerin kullanımını kısıtlamak, bölgesel hükümetlerin geleneksel yapılarını ortadan kaldırmak veya baskın grupların ve azınlıkların yerleşim bölgelerine yerleşmesini desteklemek gibi yöntemler uygulamıştır. Bu asimilasyonist politikaların başarısız olduğu anlaşıldığında yerel halkın katılımını artıran daha realist politikalara yönelim artmıştır. Bu doğrultuda Batı'da küçümsenemeyecek bir başarı kaydedildiğinin altı çizilmelidir ve bazı araştırmacılar bu başarıyı *çok uluslu federalizm (multinational federalism)* olarak nitelendirmiştir. Bu modelde iki temel özellik vurgulanmaktadır. İlki, federal veya yarı federal alt birimlerin yaratılarak devlet altı grupların kendi kendilerini yönetebilmesine imkân tanınmasıdır. İkincisi, azınlıkların kendi bölgelerinde yerel dillerinin resmi devlet dili olarak tanınmasıdır. Yirminci yüzyılın başında sadece İsviçre ve Kanada devlet altı milliyetçi gruplar için bölgesel özerklik ve resmi dil statüsü kombinasyonunu yasalarına uyumlaştırmıştır. O zamandan bu yana, devlet altı hareketleri içinde barındıran tüm Batı demokrasileri bu yönde çalışmalar yürütmüştür. Örneğin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Finlandiya'da İsveççe konuşulan Aland Adaları'nın ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Güney Tirol ve Porto Riko'nun, 1970'lerde Bask Bölgesi ve Katalonya'nın, 1980'lerde Flaman Bölgesi'nin, 1990'larda ise İskoçya ve Galler'in özerkliği kabul edilmiştir (Kymlicka, 2011: 285-286). Batı'nın devlet ve ulusal azınlık arasındaki tarihi düşmanlığı azaltarak demokratik ilişkileri inşa etme konusundaki bu başarısı yeni bir vatandaşlık fikri için önemlidir.

Batılı çok uluslu devletlerde demokratik vatandaşlık fikrini güçlendiren dört temel ilke mevcuttur. Bu ilkeler, Batı'daki devlet altı milliyetçilik hareketlerinin dünyanın

diğer bölgelerinde çoğunlukla tehdit olarak algılanan devlet altı milliyetçilik hareketlerine göre neden daha barışçıl olduğunu açıklamaktadır. İlki, *barış ve bireysel güvenlik* ilkesidir. Çok uluslu devletler ve azınlıklar, ulusal kimliklerin ve projelerin yönetimi sürecinde karşılıklı olarak içlerinde şiddet veya terörizm barındırmazlar. İkincisi *demokrasidir.* Normal bir demokraside kurşun değil oy pusulası (ballots not bullets) etkilidir ve ulusal güvenlik adı altında herhangi bir darbe girişimi veya otoriter rejimlerin güç kazanması söz konusu değildir. Üçüncüsü *kişisel özgürlüklerdir*. İçerisinde konuşma özgürlüğü, muhalif partilerin varlığı, LGBT hakları, cinsiyet eşitliği gibi bireysel ve politik haklar bulunmakta ve bu haklar liberal anayasacılık içerisinde yer almaktadır. Dördüncüsü ise *gruplar arası eşitlik*tir. Çok uluslu federalizmde çoğunluğun azınlığa karşı bir baskınlığın bulunmadığı ve bir grubun sistematik olarak diğer gruba karşı savunmasız olmadığı vurgulanır. Eşitlik, ekonomik, politik ve kültürel alanlarda etkili çok boyutlu bir yapıdadır. Çok boyutlu federalizm ön yargı ve ayrılık taleplerini azalttığı gibi kültürel marjinalleşmenin ve ekonomik dezavantajın da önüne geçmektedir. Bu kriterler incelendiğinde, çok uluslu federalizmin Batı'da başarılı olduğunu söylemek mümkündür (Kymlicka, 2011: 286-287).

1.6. İspanya ve Birleşik Krallık'ta Yerele Yetki Devri Süreci

Yetki devri (devolution), devletin bölgelerine ve uluslarına güç aktarma sürecini tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Terim, aşağı yuvarlanmak (to roll down) anlamına gelen Latince *devolvo* kelimesinden türetilmiştir (Mitchell, 2018). Merkez ve çevredeki yetki ayrılığı tartışmaları hem siyasette hem de akademide özellikle 1990'larda, bazı yetkilerin ulusal düzeyden ulusaltı düzeydeki yönetim kademelerine devredilmesiyle canlanmıştır. Yetki devrinin etkisinin değerlendirilmesi anayasadan, kurumsallıktan ve sosyoekonomik değişkenlerden ayrı olarak ele alınamaz (Polverari, 2015:1084). Yerele yetki devri, sınırların tartışma konusu olmadığı Hollanda, Portekiz ve İsveç'te ve ulus olma konusunda rekabetçi görüşlerin bulunduğu İspanya ve Birleşik Krallık'ta farklıdır. Bahsedilen son iki ülkede yetki devri, daha fazla bölgesel özerklik sunarak bağımsızlık iddialarını etkisiz hale getirmenin bir yolu olarak tanımlanmıştır. Çünkü hem İspanya hem de Birleşik Krallık, nispeten ileri düzeyde bölgesel özerkliğe sahip üniter devletlerdir. Federal devletlerin böyle bir endişesi yoktur çünkü devlet egemenliğinin eyaletler arasında paylaşıldığı zaten kabul edilmiştir. (Bremberg ve Gillepsie, 2022: 6).

Galler'e yetki devrine ilişkin 1997 referandumundan önce, dönemin Galler Dışişleri Bakanı Ron Davies, yetki devrini *bir olay değil, bir süreç* olarak nitelendirmiştir. Mayıs 1999'da Galler Ulusal Meclisi için yapılacak ilk seçimlerden önce yayınlanan bir broşürde ise şu şekilde bir açıklama yapmıştır: "*Yetki devri bir süreçtir. Bir olay ve sabit bir bitiş noktası olan bir yolculuk değildir. Yetki devri süreci, kendi kararlarımızı vermemizi ve kendi önceliklerimizi belirlememizi sağlar, önemli olan nokta budur. Anayasamızı deneyimleyerek test etmekteyiz ve bunu ideolojik olarak değil pragmatik bir şekilde yapmaktayız."* (Davies, 1999: 15).

Simetrik yetki devri veya federalizm, tüm devlet altı hükümetlerin aynı yetkilere ve yapılara sahip olduğu modelken, asimetrik yetki devrinde devlet altı hükümetler farklı yapı ve yetkilere sahiptir. Asimetrik yetki devrini uygulayan İspanya'da, Özerk Topluluklar tek tip bir özerklik düzeyini paylaşmamaktadır. Örneğin, Bask Bölgesi ve Navarre yönetimleri diğer bölgelere göre daha fazla vergi yetkisine sahiptir. İspanya Anayasası'yla hızlı ve yavaş ilerleyen iki temel yöntem geliştirilmiş ve Katalonya, Bask Bölgesi ve Galiçya'nın hızlı bir yöntemle geniş özerk haklar edinmesinin yolu açılmıştır. Yeni oluşturulan diğer özerk bölgelerde ise bu üç bölgeden daha yavaş bir yöntem izlenerek belli miktarda özerklik hakları elde etmelerine imkân tanınmıştır. Tüm bölgeler için geçerli olacak özerk hakların belirlenmesi tercih edilmemiş, bölgesel ve merkezi yönetimler arasında ayrı anlaşmalara varılarak asimetrik bir model oluşturma yoluna gidilmiştir. Karşılaştırmalı bir çalışma, Katalonya'nın dünyanın en yüksek özerklik derecesine sahip bölgeleri arasında olduğunu göstermektedir. Araştırmada bir bölgenin ne ölçüde özerk olduğu incelenmiş ve Katalonya'nın büyük ölçüde devletten bağımsız kendi yönetimine sahip olduğu tespit edilmiştir. Hatta savunma, dış ilişkiler ve bazı vergilendirme unsurları dışında önemli ölçüde özerkliğe sahip olan Katalonya'nın, kendi kendini yöneten bir bölge olarak, son zamanlarda İskoçya'nın sahip olduğu yetkilerden daha fazla yetkiye sahip olduğu bile düşünülmektedir (Grayling). İspanya'nın özerk bölgeleri, Avrupa'nın pek çok bölgesi de dahil dünyanın en özerk bölgeleri arasında yer alma ayrıcalığına sahiptir.

Son yıllarda, İspanya'daki asimetrik yetki devri hakkında devam eden tartışmalarda iki karşıt eğilim öne çıkmaktadır. İlki, Katalonya ya da Bask Bölgesi ile aynı yetkilere sahip olmayan bölgelerden gelen taleplerdeki artıştır. Sürekli devam eden bölgesel müzakere süreçleri ve ademi merkeziyetçiliğin yayılma etkileri,

önceden bölgesel bilinci olmayan ve hatta yetki devrine ilgi duymayan bölgelerde kimlik bilincinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Diğeri ise merkezi hükümet tarafından yetki devri düzenlemelerini standartlaştırma girişimlerine (*cafe para todos* ya da herkes için kahve veya herkes için aynı düzenlemeler) karşı özerklik yetkilerini korumak ve güçlendirmek isteyen İspanya'nın Katalonya gibi tarihi topluluklarında artan direniştir. Yetki devrinin ekonomik boyutu incelendiğinde, daha fakir İspanyol bölgeleri arasında uzun süredir devam eden eşitsizlikleri azaltmak için merkez hükümetin çok etkili hareket etmediği görülmektedir. Daha fazla özerkliğin yoksul bölgelerin ekonomik kapasitelerini iyileştirmeye yardımcı olduğunu söylemek doğru olsa da daha zengin bölgeler daha fazla özerkliğe diğer bölgelere göre kolay ulaşabilmektedir. İspanya mali, siyasi veya kurumsal olarak bölgesel gerilimleri artıran bir yetki devri sürecini deneyimlemektedir.

Birleşik Krallık'taki yetki devrinin, İspanya'dakine benzer bir model olduğu görülmektedir. İngiliz bölgelerine kıyasla daha fazla özerklik verilen İskoç Parlamentosu, Galler ve Kuzey İrlanda Meclislerinin kurulmasıyla asimetrik özerklik modeli, Birleşik Krallık'ta da benimsenen bir model olmuştur. İngiltere için ise tüm politik kararlar Birleşik Krallık Hükümeti tarafından alınmaktadır (Centre on Constitutional Change, 2020). İngiltere'deki Beyaz Kitap'ın ardından *herkes için çay* sloganıyla İspanya örneğine benzer olarak merkezi hükümet tarafından *İngiliz sorununun* ele alınması gerektiğine dair gecikmiş bir kabul bulunmaktadır (Giordano ve Roller, 2004: 2164). Birleşik Krallık'ta, özellikle İngiltere'de, bölgecilik üzerine tartışmalar öncelikle bölgeler arası ekonomik farklılıkları çözme ihtiyacına odaklanmıştır. Bölgesel meclisler, ekonomik kalkınmayı desteklemek için gerekli olan kapasite ve güvenilirlik derecesini sağlamayı hedeflemektedir. Bununla birlikte, İngiltere'deki mevcut bölgesel ekonomik eşitsizliklerin boyutu göz önüne alındığında, bu ulaşılabilir bir hedef olmaktan uzaktır (Giordano ve Roller, 2004: 2180). Yine de yetki devirleriyle bugün Birleşik Krallık Anayasası'nın 1997'de olduğundan daha federal bir devletle ilişkilendirilen özellikler sergilediği açıktır. Devredilen yasama organları ve yöneticiler, gelişmiş yetkiler elde etmiş veya hala edinme sürecindedir. Ayrıca, merkeze ayrılmış kararların alınması da dahil olmak üzere, devredilen kurumların birbiriyle etkileşimde bulunabilmelerini ve iş birliği yapabilmelerini sağlayacak mekanizmalar (her ne kadar bu mekanizmalar *Brexit* sürecinde işlevsizliği konusunda eleştirilse de) ve uygulamalar da mevcuttur. Bazı açılardan bu kararlar,

federal düzeyde alınan kararlara dahil edilmesine ve bu süreçleri kolaylaştıracak kurumların oluşturulmasına benzemektedir. Ancak bu tür düzenlemeler, federal sisteme doğru bir yönelimi önerirken, aynı zamanda bu gelişmenin sınırlı boyutunu da göstermektedir. Sonuç olarak, Birleşik Krallık Parlamentosu *egemen* olmaya devam etmektedir. Kendi yasama yetkisinin kullanımını sınırlamayı amaçlayanlar da dahil olmak üzere, diğer kurumları ve kendi eski yasalarını geçersiz kılabilir. Temel kuralların kaynağı olarak hareket eden, yargı tarafından yorumlanan ve Birleşik Krallık Parlamentosu'nun bile tabii olduğu bir federal anayasa yoktur (Blick, 2016).

Tezin ilk bölümünde, ikinci ve üçüncü bölümde ele alınacak konuların daha iyi anlaşılabilmesi için milliyetçilik, devlet altı milliyetçilik, ulusal kimlik ve self determinasyon kavramlarıyla ilgili bir tartışma gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Avrupa bütünleşmesi, Batı'da devlet altı kurumsallaşma ve Birleşik Krallık ve İspanya'da yetki devri süreçleri açıklanmıştır. Birinci bölümde bahsedilen tüm kavramlar ve gelişmelerle, İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerinin tarihsel gelişimi ve iç dinamiklerinin yanı sıra bölgelerin karşılaştırmalı analizi için gerekli arka planın sunulması hedeflenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

İSKOÇ VE KATALAN BAĞIMSIZLIK HAREKETLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE BÖLGELERİN İÇ DİNAMİKLERİ

Tarih, bir zaman perspektifinde insanın davranışlarını, düşüncelerini ve çevresiyle etkileşimini etkileyen eleştirel bir çalışma olarak tanımlanabilir ve bu toplumu şekillendiren eleştirel çalışma, ulusal kimliğin inşasına etki etmektedir. Bu nedenle tüm modern uluslar, bir şekilde tarihin öğretilmesini teşvik eder. Tarihsel anlatılar, ailelerin, grupların, kurumların ve ülkelerin nasıl oluştuğunu ve uyumun nasıl korunduğunu açıklayarak ulusu birleştirmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerinin de zengin bir tarihsel anlatısı olduğu, İskoç ve Katalan milliyetçilik bilincini fazlasıyla motive ettiği görülmektedir. Ayrıca bu dinamikler, günümüzde bağımsızlığı savunan partilerin söylemlerini inşa etmesi için de önemlidir.

İskoçya ve Katalonya, coğrafi konum, toplum yapısı, merkezi hükümetlerin tavrı, politik yönelimler gibi bağımsızlığı harekete geçiren farklı dinamiklere sahiptir. Bu doğrultuda İskoçya ve Katalonya'nın karşılaştırmasına yer vermeden önce, ayrı bir bölümde, bu bölgelerin tarihsel ve bölgesel gelişimini açıklamak, bu iki bölgedeki benzerlik ve farklılıkları incelerken arkasındaki motivasyonun nasıl oluştuğunu anlamak için gereklidir.

2.1. İskoç Bağımsızlık Hareketi

İskoç bağımsızlık hareketi, günümüzde SNP'nin (sosyal demokrat İskoç Ulusal Partisi- Scottish National Party) liderliğini yaptığı, Birleşik Krallık ve bir ölçüde Avrupa'nın geleceğini etkileyen kritik ve dinamik bir siyasi oluşumdur (Broughton, 2021). Fakat belirtilmelidir ki İskoç milliyetçiliğinin tarihi üç yüz yıl önce Büyük Britanya ile birleşmesinden çok daha öncelere dayanmaktadır (Solly, 2020). İskoç bağımsızlık hareketi, akademide ve kamuoyunda 1990 sonrasında nispeten daha fazla etkisini hissettirmeye başlamış olsa da İskoçya'nın devredilmiş yönetimsel anlayışı ve ayırt ediciliğinin uzun bir tarihsel geçmişi bulunmaktadır. Bu karmaşık milliyetçilik tarihi, İskoç milliyetçiliğinin bugünkü hareketliliğine sağlam bir meşruiyet kazandırmaktadır.

2.1.1. Bölgenin İç Dinamikleri ve Tarihsel Arka Planı

İskoçya, Birleşik Krallık'ın üçte birine karşılık gelen ve 77,910 km^2'lik alanı kapsayan dört özerk bölgesinden biridir. Birleşik Krallık'ın nüfusu 68 milyon 105 bindir ve bu nüfusun 5 milyon 454 binini oluşturan İskoç nüfusu, Birliğin nüfusunun %8'ine tekabül etmektedir (Worldometer, 2021). Gayri safi yurtiçi hasılası (GSYİH) 2019'da 168 milyar İngiliz sterlini, kişi başı GSYİH'sı 30,770 İngiliz sterlini olarak kayıtlara geçmiştir (Clark, 2020). Birleşik Krallık'ta kişi başına düşen GSYİH'nın 2019'da 33 bin İngiliz sterlini olduğu göz önüne alınırsa (Statista, 2021), İskoçya ve Birleşik Krallık arasında GSYİH bazında İngiltere lehine %10'luk bir fark vardır.

Birleşik Krallık'ın çok uluslu yapısını oluşturma süreci oldukça eskilere dayanmaktadır. Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı, önce 1530'larda İngiltere'nin Galler ile birleşmesi, ardından 1707 Anglo-İskoç Birliği (Büyük Britanya'yı oluşturdu.) ve 1801 İngiliz-İrlanda Birliği (Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı'nı oluşturdu.) gibi önemli aşamalar ile birkaç yüzyıl boyunca yayılma göstermiştir. Fakat 1922'de Özgür İrlanda Devleti'nin ayrılmasıyla aslında sadece bir asırdan daha az süredir günümüz coğrafi sınırlarında varlığını sürdürmektedir (Torrance, 2019: 5). İskoçya kendi parlamentosuna sahip, bağımsız bir ülkeyken 1707 yılında kabul edilen *Birlik Yasası* ile İngiliz ve İskoç Parlamentoları birleşme kararı almıştır (Britannica, Act of Union). *Birlik Yasası*'nın 1. maddesinde birleşmenin kabulu açıkça ifade edilmiştir: *"1 Mayıs 1707'den itibaren İskoçya ve İngiltere krallıkları Büyük Britanya adı altında tek bir krallıkta birleştirilecektir."* (UK Parliament, 2021). *Birlik Yasası*, İskoç Parlamentosu'nda yer alan elitler tarafından büyük bir çoğunlukla kabul edilmişse de tarih boyunca sürekli olarak savaşan İngiltere ve İskoçya'nın uzlaşması, İskoç halkı tarafından şüpheyle karşılanmıştır. Şair Robert Burns'un yorumladığı şekliyle, halkın çoğunluğu İskoç temsilcilerinin İngiliz altını için satıldığını düşünmüştür (Solly, 2020). İskoçya'da İngilizce hâkim dil olmuş ve imparatorluğun sağladığı olanaklar Britanya kimliğinin kolayca benimsenmesini sağlamıştır. Bu birliktelik, içerisinde bir yandan Britanya çatısı altında bütünleşmeyi barındırırken, diğer yandan İskoç kültürünü koruma çabalarına yönelik düşüncelerin oluşmasına neden olmuştur (Saylan, 2017).

Birleşme, İskoç bağımsızlık hareketini, Galler ve İrlanda örneklerinden farklılaştırmaktadır. İskoç Parlamentosu feshedilmemiş, İngiliz Parlamentosu ile kendi isteği doğrultusunda birleşmiştir (Murdoch, 2007). İskoç halkının birleşme sonrası

asimile olmaması ve Gal halkı kadar İngiltere'ye ve İngilizlere entegre olmaması *Birlik Yasası* sayesindedir. Bu birleşmeyle İskoç Meclisi etkisizleştirilmiş, fakat eğitim, hukuk ve kilise gibi bazı önemli kurumların işleyişi değişmemiştir. Bu yeni oluşuma ise *Kutsal Üçleme* adı verilmiştir (Saylan, 2017: 6). Her ne kadar İskoçlar İngiliz Parlamentosu'na az sayıda temsilciyle katılmış olsa da bu durum yerel yönetimin devamının sağlanmasına ve İskoç kimliğinin İskoçya'da varlığını sürdürmesine engel olamamıştır (Solly, 2020).

Birleşmenin olumsuz siyasi ve ekonomik etkilerinden duyulan hoşnutsuzluk giderek artmış ve uzlaşmadan sekiz yıl sonra, Jacobite İsyanı meydana gelmiştir (BBC, 2014). *Jacobitism*, 17. ve 18. yüzyılda İngiliz tahtını Stuart hanedanına iade etmeyi hedefleyen bir harekettir. İsmini, Muhteşem Devrim'den (1688'de II. James'in kızı II. Mary'nin eşi Hollanda valisi III. Wilhelm'in İngiliz ayanının desteğiyle tahta çıkması, II. James'in azledilmesi ve İngiltere Krallığı'nın anayasal monarşiye dönmesi olayı) sonra sürgüne giderek İngiliz tahtını terk eden politik hırslarıyla tanınan son Katolik hükümdar II. James'den almaktadır. Jacobitelar birliği feshederek İskoç Parlamentosu'nu yeniden kurma sözü vermiş ve kendilerini İskoç özgürlük savunucuları olarak resmetmiştir. İsyan, İngilizler tarafından bastırılmış olsa da Jacobite davası İskoç topraklarında güçlü bir hatıra olarak kalmıştır. Prens Charles Edward Stuart merkezli ikinci bir isyan 1745 yılında patlak vermiştir (Britannica, 2021). Jacobite ile İngilizler arasında bir saatten az süren ve İngiliz galibiyetiyle sonuçlanan Culloden Muharebesi, tarihte iki taraf arasındaki son çatışma olarak kabul edilmektedir (Pittock, 2016). Ayaklanmanın başarısızlıkla sonuçlanmasıyla Britanya Hükümeti, bölgedeki klan sistemini ve Jakobite davasını kesin olarak ortadan kaldırmayı amaçlayan sert politikalar uygulamış ve İskoçya'daki geleneksel düzeni büyük ölçüde değiştirmiştir (Solly, 2020).

19. yüzyıl sonlarına gelindiğinde Birleşik Krallık'ın bölgede merkezileşme politikalarını artırması ve İngiliz Parlamentosu'nun Londra geleneklerini genişletmesiyle, İskoçya'da tekrar meclis oluşturma talepleri nüksetmiştir (Saylan, 2017). 1885 yılında kurulan İskoç Ofisi, İskoç Parlamentosu yeniden faaliyet gösterinceye kadar yerel yönetimde etki sahibi olmuştur. 1913 yılında Milletvekili Cowan toprak, içki ticareti, eğitim, barınma ve balıkçılık gibi tamamen yerel meseleler için İskoç denetimini talep eden bir taslak sunmuş, fakat I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle yeterli destek göremediğinden gündemden kalkmıştır (Solly, 2020). Savaş

sonrası özerk yönetimli yerel bir meclis kurulmasını amaçlayan yasa tasarıları bu sefer Liberal Parti öncülüğünde İngiliz Parlamentosu'na iletilse de kabul görmemiştir. Bu girişim İskoç elitlerinin ilk önemli tepkisinin ortaya çıkmasına neden olmuş ve 1934'de SNP'nin kurulmasına zemin hazırlamıştır (Broughton, 2021).

İskoç siyasetinde siyasi partiler, bölgelerdeki hareketlerin odak noktasını oluşturmaktadır. Siyasi partilerin yapısı, 1945 yılından 1970'lere kadar uzanan süreçte sınıf ve dine dayalı örgütsel yapıların ve grupların desteğiyle oluşturulan yarı kutuplaşmış bir modele benzetilmiştir. Muhafazakârlar, orta sınıf seçmenler ve İskoç Kilisesi'yle güçlü bağları olan Protestan işçi sınıfı seçmenlerinden önemli bir destek almıştır. Britanya'daki sendika ağlarının ve bununla beraber kentli işçi sınıfının desteğini alan İskoç İşçi Partisi ise Katolik Kilisesi'ne bağlı sosyal ve toplumsal örgütlerin desteğini de almıştır (McTavish, 2016: 59). 1918'den 1920'lere kadar İskoç siyasetinde en önde gelen parti olmuştur. İlk başlarda özerk yönetim vaat eden İşçi Partisi, daha sonra yerele güç devredilme taleplerini SNP'ye karşı güç kazanmak için bir retorik olarak kullanmıştır (McTavish, 2016: 60). Muhafazakarların ve Liberallerin birleşmesiyle meydana gelen İskoç Birlikçi Partisi (Scottish Unionist Party) ise 1930'lardan 1960'lara kadar İskoç siyasetinde öne çıkmıştır. Parti, İskoç kimliğinin Britanya içerisindeki yerine vurgu yapmaktaydı ve parti içerisinde İskoç milliyetçiliğini savunanlar daha sonra SNP'yi oluşturan kadroda yer almıştır. İskoçya'nın tek yönlü siyasi yapısı Hamilton liderliğindeki SNP'nin 1960'ların ortalarındaki başarısına kadar değişim göstermemiştir. Muhafazakârlar hızla güç kaybetmeye başladığında İskoç siyaseti hızlı bir dönüşüm içerisine girmiştir. SNP, 1970 genel seçimlerinde %11 oranında oy almış ve o dönemden bu yana İskoç milliyetçiliğinin yükselişinin de etkisiyle İskoç siyasetinde etkisini artırarak devam ettirmiştir (McTavish, 2016: 59). 20. yüzyılın sonunda Kuzey Denizi'nde petrol bulunmasıyla halkın bağımsızlığı savunan partilere olan desteği artmıştır. Petrol gelirlerini bağımsız bir şekilde kontrol edemeyen İskoçya ayrıca o dönemde sanayi alanında bir çöküş yaşamıştır. Thatcher (1979-1990 Birleşik Krallık Başbakanı) döneminde yaşanan ekonomide liberalleşme dalgası ve maden sektöründe benimsenen politikalar sonucu İskoç sanayisi beşte bir oranında küçülmüştür. Ayrıca 1973 yılında ortaya çıkan ekonomik krizin etkilerini azaltma vaadiyle yönetime gelen Thatcher'ın yerel yönetimlere yapılan mali yardımları büyük ölçüde azaltması ve yerel yönetimleri sıkı bir şekilde kontrol altına alması İskoçya'nın ve diğer yerel yönetimlerin tepkisine

yol açmıştır. SNP'nin favori ülkesi ise, gelirlerini bağımsız sosyal fonlarıyla muhafaza eden Norveç olmuştur (Jack, 2021).

Bölgedeki değişimlere paralel olarak Avrupa'da artan dikey demokratikleşme, yükselen kişisel özgürlükler ve küreselleşme, İskoçya'yı da etkilemiştir (Massetti ve Schakel, 2020). Elbette bunda, Birleşik Krallık'ın 1973'te Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye olmasının etkisi olmuştur. Anayasal farklılaşmadaki ulusal ve bölgesel çeşitlilik, Birleşik Krallık'ın özü olarak kabul edilmiş ve bu yapılanma üyelik süreciyle anayasa içerisinde geliştirilmiştir (Blick, 2016).

İskoç milliyetçiliğiyle beraber Kuzey İrlanda ve Gal milliyetçiliğinin yükselişi, dört ulusun sonunun geldiğine dair iddiaların güçlenmesine neden olmuştur (Nairn, 1974). Yükselen milliyetçilikle İskoç Ofisi, bölge üzerinde daha fazla mahallî yönetime sahip olmuştur. İskoç Ofisi açıldıktan bir yıl sonra *Scottish Home Rule Association* kurulmuştur ve bunun gibi diğer örgütler, hareketler ve siyasi partiler Edinburgh'daki İskoç Meclisi veya Parlamentosu aracılığıyla İskoçya için hakimiyet statüsünden yetki devrine kadar çeşitli öneriler sunmuşlardır (Torrance, 2019: 6). Tüm bu gelişmeler İngiliz Hükümeti üzerinde bir baskı yaratmıştır. Kilbrandon Komisyonu (Birleşik Krallık, İngiliz Adaları ve kurucu ülkelerin anayasalarının yapısını incelemek için kurulmuş Kraliyet Anayasa Komisyonu) 1974'te yetki devri ilkesini onaylayan ve İskoç Parlamentosu'nun kurulmasını öneren bir rapor yayınlamıştır. Böylelikle İskoçya'nın özerk bir parlamentoya sahip olabilmesi için 1979'da referandum düzenlenmiştir. Seçmenin %59,1 oranla evet demesi, katılım %40'ın altında kaldığı için geçersiz kabul edilmiştir. 1997 yılındaki referandumda yeterli katılım sağlanmış ve %74,3 evetle İskoç Parlamentosu'nun kurulmasını sağlayan *1998 İskoçya Yasası'*nın önü açılmıştır. Yasa, İskoç Parlamentosu'nun genel ve özel şartları olarak bilinen, yasama yapamayacağı konuları ortaya koymaktadır (Torrance, 2019: 9). İngiliz Parlamentosu'nun verdiği yetki devriyle, İskoçya Bakanlığı bünyesindeki sağlık, eğitim, konut, yargı konulu ve sosyal içerikli haklar yerel parlamentoya devredilmiştir (The Scottish Parliament, 2018). Parlamentoya devredilen bu haklar, AB'nin yetkili olduğu alanlarla büyük ölçüde çakışmaktadır.

İlk dönemlerde Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu ortak pazar için tehdit olarak gören SNP, Thatcher'ın neo-liberal politikalarından sonra topluluğu bölgesel çıkarların, sosyal hakların koruyucusu ve sağ kanat Birleşik Krallık Hükümeti'ni aşmak için bir araç olarak görmeye başlamıştır. Bu stratejisini değiştirmesinde İskoç

halkının çoğunluğunun Topluluğa sempati duyması da etkili olmuştur. SNP aynı zamanda bağımsızlık kazanıldıktan sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üyeliği devam ettirerek uluslararası toplumdan izole olmamayı ve ayrılmanın olası siyasi ve ekonomik maliyetini azaltmayı amaçlamıştır (Namen, 2015: 27).

Bu talepler devam etmekteyken İskoç milliyetçisi olsun ya da olmasın İskoç siyasi aktörleri, Avrupa Parlamentosu, Ekonomik ve Sosyal Komite, Bölgeler Komitesi gibi pek çok Avrupa Birliği kurumunda İskoç çıkarlarının temsil edilmesinin öneminin farkında olmuştur (Saylan, 2017:100). SNP açısından bu kanallar maddi faydaların ötesinde, bağımsızlık hedefine ulaşabilmek için değerli birer araç olarak görülmüştür. *Avrupa Özgür İttifakı* (Avrupa Parlamentosu tarafından tanınmış ve bir kısmını parlamentonun finanse ettiği, özerk ve bölgesel partilerle beraber milliyetçilerin yer aldığı, temel ideolojisini self determinasyon olarak belirleyen bir şemsiye pro-Avrupa partisi) SNP'nin bağımsızlık talebine destek sağlayabilecek aktif ve etkili bir ittifak olarak görülmektedir. Yetki devriyle uluslararası görünürlük ve etkinlik açısından fırsat yapıları İskoçya lehine güçlense de Avrupa düzeyinde açılan kanalların kullanımı sınırlı olmuş ve Londra'yla uyum aranmıştır. SNP, İskoçya'nın *millet* profilini artırmaya çabalarken Birleşik Krallık da kendi birliğini koruma gayreti içinde olmuştur.

İskoç Parlamentosu'nun orantılı oylama sistemi tek bir partinin çoğunluğu elde etmesini zorlaştıran bir sistem olmasına rağmen SNP, 2007 yılında parlamentoda en fazla koltuğa sahip parti olarak azınlık hükümeti kurabilmiş ve sonrasında 2011 Holyrood (İskoç Parlamentosu) seçimlerinde çoğunluğu kazanarak İskoçya'nın en büyük partisi olmuştur. Temel hedefi anayasa değişikliği ve bağımsızlık olan SNP'nin bu galibiyeti daha önce 1910 yılında İrlanda milliyetçisi Redmond'ın başarısı dışında Westminster'da görülmemiş bir başarıdır (McTavish, 2016). SNP'nin parlamentoda gücü elde etmesinin öncesinde, sekiz yıllık bir süreçte, Avrupa Birliği ile ilişkiler, İskoç İşçi Partisi'nin Birleşik Krallık İşçi Partisi'nin etkisi altındaki resmi olmayan ilişkileriyle sürmüştür (Cairney, 2012: 231). Dönemin SNP lideri Salmond, artık *büyük abi* ile tartışmamak için dikkatli olmak yerine İskoçya'nın çıkarlarına odaklanacaklarını ifade etmiştir (Cairney, 2012: 234).

SNP, 2011 yılında tek başına hükümeti kurduktan bir yıl sonra İngiliz ve İskoç Hükümetleri arasında varılan Edinburgh Antlaşması'yla saklı meseleler arasında olan referandum hakkı, İskoç Parlamentosu'na geçici yetkili unvanıyla verilmiştir (Saylan,

2017: 11). İngiliz ve İskoç yönetimleri 2012 yılında referandum tarihini belirlemek için bir anlaşmaya varmışlardır. Bir yıl sonra referandum için Birleşik Krallık Başbakanı David Cameron ve İskoçya Birinci Bakanı Alex Salmond, İngiliz Parlamentosu'nun onayının bulunduğu bir taslak hazırlamıştır. Bunun ardından 2014'teki bağımsızlık referandumuna katılım %84 olmuş ve %55,30 hayır, %44,70 evetle İskoç seçmeni Birleşik Krallık'tan *ayrılmaya* şimdilik yeteri kadar destek vermemiştir (BBC, 2014). Alex Salmond, referandumu İskoçların İngilizleri yendiği ünlü Bannockburn Savaşı'nın 700. yıl dönümünde gerçekleştirerek milliyetçi duygulardan yararlanmayı hedeflemiştir. Öğrencilik yıllarından beri bir *asi* olarak ün kazanan Salmond, SNP'nin daha saldırgan ve radikal olması için çağrı yapan üyelerinden biri olduğu için partiden ihraç edilse de kısa sürede tekrar SNP'nin önde gelen liderlerinden olmuştur (Kellner, 2021) ve referandumdaki yenilgisinden sonra istifa etmiştir. Bağımsız İskoçya'nın köklü tarihini bir retorik olarak kullanan Salmond, 2021'de kurduğu Kelt dilinde İskoçya anlamı taşıyan radikal ayrılıkçı *Alba* Partisi'yle İskoçya'nın bağımsızlığını savunmayı sürdürmektedir.

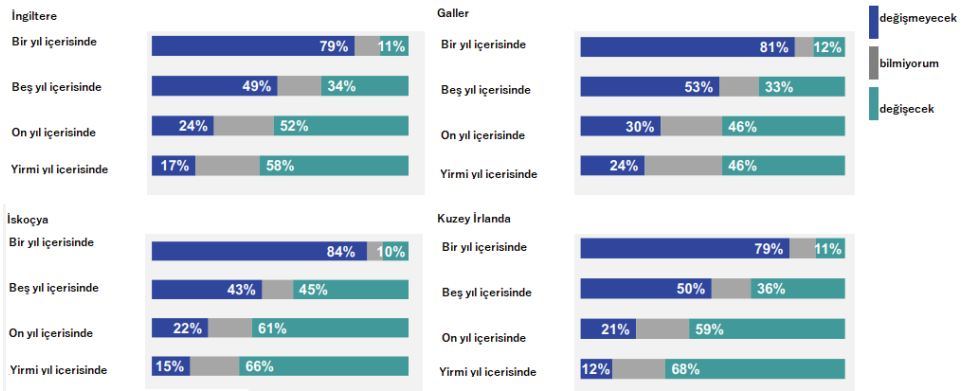
İskoç Bağımsızlık Referandumu sonrası Birleşik Krallık Başbakanı Cameron tarafından, referandumdan hayır oyu çıkarsa İskoç Parlamentosu'na daha fazla yetkinin devredileceği sözünün verilmesi sonrasında kurulan Smith Komisyonu'nda üç sütundan oluşan bir rapor hazırlanmıştır. İlk sütun, İskoçya için kalıcı ve aynı zamanda esnek bir anayasal antlaşma gerekliliğini içermekte ve İskoç Parlamentosu'nun yerel yönetimdeki tüm seçimlerde tam yetkiye sahip olacağını açıklamaktadır (Alan Page: 1). İkinci sütun refahı artırma, güçlü ekonomiyi temin etme, sosyal adaleti sağlama gibi İskoçya'ya devredilen hakların geliştirilmesi ile ilgilidir. Son olarak üçüncü sütunda, İskoç Parlamentosu'nun finansal sorumluluklarını güçlendirme kararına değinilmiştir (Alan Page: 2). Belirtmek gerekir ki, Britanyalı kimliğini erozyona uğratan sadece devlet altı milliyetçilik hareketleri olmamıştır. Yükselen devlet altı milliyetçiliğe karşı palazlanan İngiliz milliyetçiliği de birliğin hayatta kalma çabalarını olumsuz etkilemektedir (Chesterton, 2021).

Tablo 1: Birleşik Krallık Genel Seçimlerinde İskoç Partilerin Oy Oranları

Partiler	2010	2015	2017	2019
İskoç Ulusal Partisi	%19,9	%49,97	%36,9	%45
Muhafazakâr Parti	%16,7	%14,92	%28,6	%25,1
Liberal Demokrat Parti	%18,9	%7,55	%6,8	%9,5
İşçi Partisi	%42	%24,30	%27,1	%18,6

SNP, 2015 genel seçimlerinde Westminster'da İskoçya için ayrılan koltukların yaklaşık %50'sini alarak İskoç çıkarlarının Londra'da başlıca temsilcisi haline gelirken, İskoç İşçi Partisi oyların sadece %24,3'ünü almıştır. SNP 2019 seçimlerinde, 2017 seçimlerine kıyasla Birleşik Krallık genelinde oylarını %8'den fazla artırmış, İskoçya'da %45 oy oranına sahip olmuştur. Birleşik Krallık'taki oy oranı ise %3,9 olmuştur. İskoç Parlamentosu'nda Muhafazakarların 6, Liberal Demokratların 4 ve İşçi Partisi'nin sadece 1 koltuk alabilmesi SNP için beklenmedik bir galibiyet olmuştur. Her ne kadar 2019 Birleşik Krallık Genel Seçimleri, Muhafazakarların %43,6 oranındaki galibiyetiyle sonuçlanmış olsa da İskoçya'da Muhafazakâr Parti azımsanamayacak sayıda oy kaybetmiştir. İskoçya Birinci Bakanı Sturgeon, bu galibiyetin İskoç halkının çoğunluğunun bağımsız bir ülke olarak Avrupa Birliği üyesi olmak istemesinin bir sonucu olduğunu ve İskoçların bu talebini SNP'nin savunması gerektiğini ifade etmiştir (BBC, 2019). 7 Mayıs 2021'de gerçekleşen İskoçya yerel seçimlerinde ise parlamentoda art arda dördüncü zaferini elde eden SNP, 2007'den bu yana İskoç Parlamentosu'nu yönetmeye devam etmektedir (Scheffer ve David, 2021).

Şekil 1: İngiltere, Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda'nın Birleşik Krallık'ın Geleceğine Yönelik Düşünceleri, "Birleşik Krallık'ın değişime uğrayacağına inanıyor musunuz?"

Kaynak: (KnowledgePanel ve Ipsos MORI, 2021)

Günümüzde Birleşik Krallık'ın geleceği sadece İskoçya'da değil, Birleşik Krallık genelinde kritik bir tartışma konusudur. Yaklaşık %50 oranında Birleşik Krallık seçmeni on yıl içerisinde Birleşik Krallık'ın şu anki konumunda olmayacağını ve değişime uğrayacağını düşünmektedir. Bu oran ile Birleşik Krallık halkının genel olarak Birlik'in bütünlüğünün devam edip etmeyeceği konusunda şüphe içerisinde

olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda sadece İskoçya değil, Kuzey İrlanda ve Galler bölgelerinin de devlet altı hareketlerinin incelenmeye değer olduğu anlaşılmaktadır.

2.1.2. Brexit Sürecinde Artan İskoç Bağımsızlık Referandumu Talepleri ve SNP'nin Faaliyetleri

Avrupa Birliği (Brexit) Referandumu, Birleşik Krallık siyasi tarihinde en anlaşmazlık yaratan olaylardan biri olarak yer almaktadır. Birleşik Krallık köklü anayasasının iç yapısındaki çok çeşitlilik bu referandumla göz ardı edilerek son zamanlarda geliştirilmeye çalışılan yetki devrindeki ilerleme ise büyük oranda kaybedilmiştir (Blick, 2016). İngiltere'nin Avrupa Birliği üyeliğinin devam edip etmeyeceğini belirlemek amacıyla yapılan 23 Haziran 2016 tarihli referandumda, Birleşik Krallık seçmeni %51,89 oyla Avrupa Birliği üyeliğinin sona erdirilmesi kararına varmıştır. İskoçya %62, Kuzey İrlanda ise %55,8 oyla kalmayı savunurken, Galler %52,5 ve İngiltere %53'le ayrılma yönünde oy kullanmıştır (BBC, 2016). Birleşik Krallık içerisinde 17 milyon 410 bin seçmen ayrılma kararı verirken, 16 milyon 141 bin seçmen kalalım demiştir. Sadece %1,7 oranındaki bir kitle ayrılma değil de kalma yönünde irade gösterseydi böyle bir sonuç ortaya çıkmıyordu (Dinç, 2019: 230).

Oylama sonuçları İngiltere ve Galler'in ayrılma, Kuzey İrlanda ve İskoçya'nın kalma yönünde iradesiyle Birleşik Krallık seçmeninin ikiye bölündüğü izlenimini vermektedir. İskoç Hükümeti, bağımsızlık referandumu sonrası koşulların *Brexit* nedeniyle değiştiğini belirterek ikinci bağımsızlık referandumu için bölgesel yönetime yetki devredilmesi çağrısı yapmaktadır. Ancak İngiltere Başbakanı Johnson ilk referanduma atıf yaparak ikinci kez yetki devredilmesine yanaşmamaktadır. Johnson, bağımsızlık referandumunun her nesilde bir defa tekrarlanması gerektiğini ve kırk yılda bir yapılacak referandumun iyi bir ölçüt olacağını ifade etmiştir (Forrest, 2021). İskoçya Yasası'nın 30. maddesi, referandum için İngiliz Parlamentosu'ndan izin alınması zorunluluğundan bahsetmektedir (Torrance, 2019). İngiliz Parlamentosu'nda 650 koltuktan 365'inin Muhafazakâr Parti'ye ait olması referandum yetkisinin İskoç Parlamentosu'na devredilmesini zorlaştırmaktadır (UK Parliament, 2021). SNP, İngiliz Hükümeti'nin rızası olmadan bağımsızlık referandumu tasarısını İskoç Parlamentosu'ndan geçirmek için ikinci planları olduğunu zaman zaman gündeme getirmektedir. Böyle bir durumda, 30. maddenin geçerli olup olmadığına Birleşik Krallık Anayasa Mahkemesi karar verecektir. Fakat önemli bir kesim böyle bir

referandumun 2017 Katalonya Bağımsızlık Referandumu gibi uluslararası boyutta destek görmeyeceği konusunda endişelenmektedir. SNP ise, Johnson'ın referandum karşıtı tavrının bağımsızlık yanlılarını %60'a kadar artıracağını düşünmektedir. Bununla beraber SNP'nin, Avrupa Birliği ve diğer uluslararası aktörlerin tanımadığı bir referandum gerçekleştirme konusunda ihtiyatlı davrandığı görülmektedir. Birleşik Krallık'ta kalma taraftarı olan İskoç Muhafazakâr Parti, *wildcat (tek taraflı, yasa dışı)* referandumun hem İskoçya hem de Birleşik Krallık için kayıplara yol açacağını savunmaktadır. İskoç İşçi Partisi ise daha fazla özerkliğin getirilmesi gerektiğini savunurken ikinci bağımsızlık referandumuna destek vermemektedir. Diğer yandan İskoç Parlamentosu'nda SNP ve İskoç Yeşilleri milletvekillerinin çoğunlukla yer alması Johnson hükümetinin demokratik bir şekilde seçilmiş milletvekillerine karşı referanduma hayır demesini zorlaştıracaktır (Forrest, 2021).

KnowlesgePanel ve Ipsos Mori'nin yayınladığı bir kamuoyu araştırmasında, Birleşik Krallık'ın diğer üç bölgesi, Birleşik Krallık Hükümeti tarafından İskoç Hükümeti'ne beş yıl içerisinde ikinci bir referandum için yetki verilmesi gerektiğini düşünmekle beraber, İskoçya bağımsız olursa çoğunlukla üzgün hissedeceklerini ifade etmiştir. Buna ek olarak İskoçya'nın bağımsız olması durumunda Birleşik Krallık'ın ve İskoçya'nın daha güçsüz olacağı konusunda dört bölge de hemfikirdir. Bu durumda Birleşik Krallık toplumu, demokratik bir referanduma gitmesi gerektiği konusunda İskoçya'ya destek verirken, bir yandan İskoçya'nın ayrılmasını sıcak karşılamamaktadır (2021) ve bu durum Birleşik Krallık halkının *kalbi ve mantığı arasında* kaldığını göstermektedir.

Bağımsızlığın getireceği ekonomik, siyasi ve sosyal değişimlere değinilmesi önemlidir. Avrupa Birliği hukuku çerçevesinde hareket etme gerekliliği, yetki devri yasasının içine yerleştirilmiştir. Bu nedenle Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılmasıyla, devredilen kurumların anayasal yapılarından aslında merkezi bir sütun kaldırılmıştır. Ayrıca, tarım gibi hem devredilen hem de Avrupa Birliği'nin görev alanına giren faaliyet alanları için kapsamlı etkileri bulunmaktadır ve İskoçya bu konularla yüzleşmek durumunda kalmaktadır (Blick, 2016). Bağımsızlık referandumuna gidildiği takdirde, zaten *Brexit*'le sıkıntıya giren İngiltere ve İskoçya ekonomileri yeni olumsuz gelişmelerle karşı karşıya kalacaktır. İskoçya ekonomisi *Brexit* sürecinde gerilemiş ve 2019 yılı boyunca İskoçya GSYİH %0,7 büyüme ile Birleşik Krallık'ın %1,4 oranındaki büyümesinin gerisinde kalmıştır (Scottish

Government, 2020). Ekonomistler ve piyasa uzmanları, 2019 ve 2020 yılları arasında Birleşik Krallık ekonomisine %8 oranında katkı sağlayan İskoçya'nın referanduma gitmesinin İngiltere piyasası için de azımsanmayacak riskler içerdiğini düşünmektedir (Keep, 2020). Çünkü Kuzey Denizi'nde bulunan petrol yatakları, tekstil, viski, bankacılık ve finans gibi sektörleriyle İskoçya, Britanya için göz ardı edilemeyecek bir ekonomik büyüklüğe sahiptir. İskoçya tarafından bakıldığındaysa ayrılma durumunda, bütçe açığının giderek artmasıyla yeni finansman arayışlarına girilmesi gerekliliği söz konusudur. Avrupa Birliği ve EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği) ise İskoçya için önemli iki alternatif olarak görülmektedir (MacAskill, 2021). Özellikle 2021 İskoçya bölgesel seçimlerinden sonra SNP'nin İskoç Hükümeti'nde art arda dördüncü görevine başlamasıyla İskoçya farklı arayışlar içerisine girmiş ve İskandinav ülkeleri de İskoçya'yla yeni bir birliktelik kurma yoluna gitmiştir. İskandinav ülkeleri İskoçya'nın tarihinde önemli bir konumdadır ve İskoçya adalarında hala eski İskandinav dilinin izleri görülmektedir. Öyle ki İskandinav dilleri, İskoç yüksek öğretim sistemine bir şekilde entegre edilmiştir. Edinburgh Üniversitesi, Birleşik Krallık'ta İskandinav eğitim dereceleri sunan sadece iki üniversiteden biridir. Toplumların bu derin entegrasyonu, İskoçya'daki İskandinavlar için daha fazla iş piyasasının teşvik edilmesini kolaylaştırmaktadır. Sadece tarihsel olarak değil, siyasi tercihler konusunda da bu iki bölge fazlasıyla birbirine benzemektedir. Muhafazakâr Parti'den uzun bir süre kaçınan İskoçya, güçlü refah sistemi gibi İskandinav siyasi kimliğinin merkezinde yer alan birçok unsuru benimsemeyi tercih etmiştir. İskoçya'nın İskandinav bölgesiyle daha fazla uyum sağlamasının ve İskandinav Konseyi'ne katılmasının birçok avantajının olacağı düşünülmektedir. İskandinav Konseyi'nin Finlandiya'nın komşularına ve post-Sovyet ülkelerine verdiği destek, yalnızca bağımsızlıklarını güçlendirmeye yardımcı olmakla kalmamış, Baltık bölgesinde istikrarı da sağlamıştır. İstikrar sadece Baltık bölgesindeki İskandinavlar için değil, aynı zamanda Kuzey Denizi için de önemlidir. İskandinav Konseyi, bağımsız bir İskoçya'nın savunma ve güvenlik konusunda İskandinav ülkeleriyle yakın iş birliğini kolaylaştırmak için hayati bir konumda olabilir. İskoçya'nın Konseyle ilişkisinden yararlanabilecek belki de en önemli alanlardan biri eğitim ve araştırmadır. İskoçya'nın bağımsız olması ve uzun bir süre Avrupa Birliği'ne katılamaması durumunda, güçlü uluslararası bağlar kurması gerekecektir ve İskandinav Konseyi aracılığıyla İskandinav ülkeleriyle ilişkiler kurmanın karşılıklı olarak faydalı olacağı düşünülmektedir (Heron, 2021).

İngiliz Hükümeti'nin, İskoçya'nın çıkarlarını göz ardı ederek yürüttüğü *Brexit* sürecinin sonuçlarına kayıtsız kalmak istemeyen SNP, İskoçya'nın bağımsız olmasından başka bir seçeneğinin kalmadığını ileri sürerek İskoçya'ya garantisi verilmiş sözlerin tutulmadığını bazı örneklere yer vererek açıklamıştır (Stando, 2020). Gençlerin yurt dışında eğitim almalarına fırsat tanıyan Erasmus+ programının bir yıl önce İskoç Muhafazakâr Parti eski lideri Carlow tarafından devam edeceğinin açıklanmasına rağmen Birleşik Krallık'ın programdan ayrılması örnek gösterilmiştir. SNP bu kararı gençlere sunulan önemli bir fırsatın terkedilmesi ve verilen vaatlerin tutulmaması olarak yorumlamıştır. Ayrıca Avrupa gençlik projelerine olan ilgisini belirterek İskoç gençlerin desteğini almayı hedeflemiştir (Stando, 2020). Uzlaşmaya varılamayan bir başka konuysa balıkçı gemileri olmuştur. SNP, Avrupa Birliği'ne ait balıkçı gemilerinin Birleşik Krallık'ın iki yıllık geçiş döneminde, en az beş yıl ve belki de daha uzun sürecek İngiltere sularına erişim hakkını elde etmesini eleştirmektedir. Bu karara öncesinde büyük bir tepki gösteren ve Birleşik Krallık'ın balıkçılık yaptığı suları tamamen kontrol etmesi gerektiğini savunan İskoç Muhafazakâr Parti liderleri Douglas Ross ve John Lamont durumun İskoçya'ya ihanet olacağını söylemiştir. Fakat ilerleyen süreçte Johnson'ın *Brexit* kararını ve Avrupa Birliği'nin balıkçılık yapılan sulara erişimini desteklemişlerdir (Stando, 2020). SNP'nin Brexit Anlaşması'yla ilgili eleştirdiği bir başka konu, İskoç çıkarlarının göz ardı edilmesinin aksine Kuzey İrlanda'ya sunulan *fırsatların* bolluğudur. SNP'ye göre Kuzey İrlanda, Johnson'ın *Brexitinde* deyimin tam anlamıyla *iki dünyanın da en iyisi* muamelesi görmektedir. *Sert Brexit*, AB'den ayrılırken yumuşak bir çıkışın gerçekleşmediğini açıklamak için kullanılmaktadır. Böylelikle Birleşik Krallık, sadece Avrupa Birliği değil, Ortak Pazar, Gümrük Birliği ve Avrupa Birliği Adalet Divanı'ndan da ayrılacaktır (Dinç, 2018: 19). İskoçya'yı Avrupa Birliği'nden tamamen uzaklaştırmak için yürütüldüğü düşünülen *Sert Brexit*'e rağmen, Kuzey İrlanda'ya Birliğin tek pazarına özel erişim ve diğer bazı fırsatların sunulması SNP'ye göre kabul edilemez bir çifte standardı göstermektedir (Stando, 2020).

Bu açıklamalar ve hedefler SNP'nin bağımsızlık referandumuna meşruiyet kazandırmak için ileri sürdüğü argümanlardır. SNP bu açıklamalarla sadece İngiliz Hükümeti'ne karşı değil İskoç Parlamentosu içerisindeki İskoç Muhafazakârlar gibi muhalefet parti liderlerinin de İskoç çıkarları konusunda sözlerinde durmadıklarını göstermiş ve İskoç halkın desteğini almayı hedeflemiştir.

2.2. Katalan Bağımsızlık Hareketi

Bölgedeki bağımsızlık hareketi, Katalonya'nın İspanya'dan bağımsızlığını talep eden politik bir harekettir. Katalonya, kimi zaman eski bir üniter devlette başarılı özerk bir yönetim örneği, kimi zaman ise bölgesel özerkliğe sahip olmasına rağmen ulusal birliğe yönelik tehdit örneği olarak algılanmıştır (Rodríguez-Teruel ve Barrio, 2021: 415). Özellikle 19. ve 20. yüzyılda İspanya'nın sanayileşme sürecinde merkez olarak dünyanın çeşitli yerlerinden göçmen çeken Barselona'da milliyetçilik zamanla yükselmiştir (Oliveira, 2020: 6). Bünyesinde teröristleri ya da gerilla gruplarını uzun süre barındırmadığı için Bask bölgesindeki bağımsızlık hareketinden farklıdır ve İskoçya'yla benzerlik gösterir.

2.2.1. Bölgenin İç Dinamikleri ve Tarihsel Arka Planı

İspanya'nın 17 özerk bölgesinden biri olan, 7 milyon 725 milyon ile %15'lik nüfusunu kapsayan Katalonya, İber yarımadasının kuzey doğusunda konumlanmış 32,113 km'lik bir alanı kapsamaktadır. 2019 verilerine göre 249 milyar avro GSYİH ve 32,7 bin avro kişi başı GSYİH ile İspanya GSYİH'sının beşte birine sahiptir (Statista, 2021). Katalonya, İspanya'nın Madrid'den sonra en zengin ikinci bölgesidir. Özerk bölgeler arasında Katalonya, Galiçya ve Bask Bölgesi tarihleri ve kültürleriyle doğal oluşumlar, diğer bölgelerse Madrid tarafından yaratılan yapay bölgeler olarak kabul edilmektedir (Yıldız, 2011: 187). İber yarımadasının nispeten dağlık coğrafyasında yer alan İspanya, Avrupa'nın diğer bölgelerine göre etnik ve kültürel olarak çoğulcu ve bölgesine bağlı bir toplumsal yapılanmaya sahiptir.

Katalonya, tarihte hiçbir zaman İskoçya gibi bağımsız bir devlet statüsünde olmamıştır. Bölgenin milliyetçilik hareketi, her ne kadar 1939-1975 yılları arasında İspanya'yı diktatörlükle yöneten Francis Franco'nun ölümünden sonra elde edilen özerklikle ses getirse de bölgenin özerkliği 15. yüzyılda Aragon Krallığı'nın Kastilya Krallığı'yla birleştiği İspanya'nın kuruluşuna kadar dayanır. Bu birleşmeyle Aragon Krallığı'nda Katalonya'nın da dâhil olduğu bazı bölgeler, kendi bazı kanunlarını uygulamaya devam etmişlerdir.

İspanya, Franco dönemi hariç mutlak bir merkeziyetçi yönetim anlayışına sahip olmamıştır (Yıldız, 2011: 181). Diğer Avrupa devletlerine göre nispeten daha erken kurduğu merkeziyetçi monarşi geleneğiyle İspanyol devleti, daha 15. yüzyılda imparatorluk öncesi geleneklerin yaşatılmasına imkân vermiş ve kent güçlerinin

direnişiyle karşılaşmadığı sürece bölgelerin iç işlerine müdahalede bulunmamıştır. 1812 Cadix Anayasası'yla yasallaştırılan il ve belediye gibi ikili merkezi sistem İspanya'nın konfederal yapısını 1978 Anayasası'na kadar ayakta tutmuştur. Katalonya ve Bask bölgelerinde 20. yüzyıl başlarında milliyetçilik akımları halktan destek alarak büyüme göstermiş, 1931'de İkinci Cumhuriyet'le yerele ait tüm konuların yerel yönetimlere verilmesi ve bölgelerin özerkliklerinin tanınması kararı alınmıştır (Yıldız, 2011: 178).

Katalonya, 1931-1939 yılları arasındaki İkinci Cumhuriyet'te elde ettiği ve İspanya Meclisi tarafından onaylanıp yürürlüğe giren 1932 Katalonya Özerklik Statüsü ile özerklik kazanmıştır (Balcells ve Walker, 1996: 96). *Generalitat de Catalunya* yerel bir hükümet olarak faaliyet göstermiştir. Fakat yeni siyasal yapılanmaya yönelik tepkiler büyüyerek iç savaşa neden olmuştur. Özerklik statüsü, demokratik seçimi savunan Cumhuriyetçiler ve Franco liderliğindeki milliyetçiler arasında 1936-1939 yıllarındaki iç savaşa kadar sürmüştür. Franco ve taraftarlarının zaferiyle sonuçlanan iç savaş sonrasında infaz ve tutuklamalar artmış, sıkı askeri kontrol döneminde özgür sendikalar da kaldırılmıştır. Katalonya ve Bask bölgeleri kendi kimliklerinin işaret ve sembolleriyle daha yeni kazandıkları özerklik statülerini kaybetmişlerdir (Thomas, 2012: 10). Dikta rejimi yerel dilleri tamamen yasaklamıştır. Franco dönemindeki siyasi baskılar ve Katalanca konuşma yasağı nedeniyle toplumda ayrılıkçı hareketler artmıştır (NTV, 2019). 1975'te Franco'nun ölümüyle, demokrasiye kontrollü bir geçiş süreci başlamış ve Katalan siyasi partileri oluşmaya başlamıştır. Katalan yönetiminin temsilcisi olan *Generalitat de Catalunya* (135 kişilik Katalonya Parlamentosu ve Katalonya Hükümeti'nden oluşmaktadır.) tekrar kurulmuş ve Katalan ılımlı milliyetçileri yapılan ilk seçimlerin kazananı olmuştur (Greer, 2012: 93).

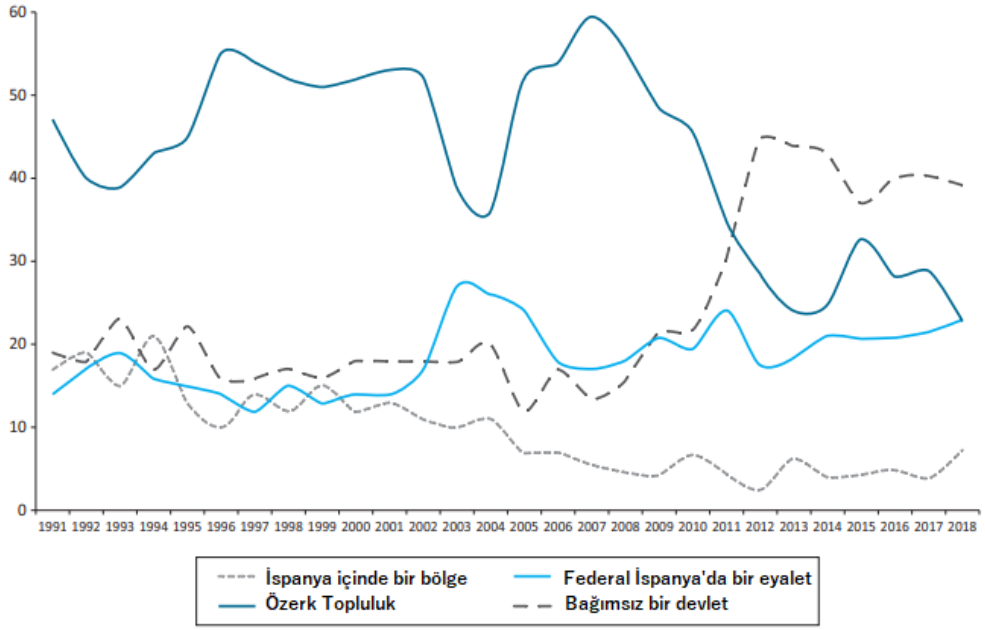
1978 Anayasası ile İspanya yönetimi, kısa sürede Avrupa tarzı liberal değerleri benimseyerek refah devleti olma yoluna girmek için çabalamıştır. Bu süreçte, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üyelik süreci de hızlanmıştır. Katalonya, özerkliğine kavuşmuş ve kendi meclisi de dâhil olmak üzere yerel kurumlarını inşa etme sürecine girmiştir. Bu anayasayla İspanya'nın demokratikleşme sürecinde gizli bir federal yapılanmaya gittiği iddia edilmiştir. Fakat İspanya Parlamentosu'nda özerk bölgelerin etkisi aslında oldukça sınırlı olmuştur ve bölgeler esasen senato kararlarında daha etkiliydi. 1978 Anayasası ile Katalonya bölgesi diğer bölgeler gibi özerklik kazanmış olsa da bağımsızlığın önündeki en büyük engel yine aynı anayasa olmuştur.

Anayasanın 2. maddesinde İspanya'nın bölünmez bütünlüğüne yapılan atıfta ülke içindeki bölgelerin self determinasyon ilkesi bağlamında bağımsızlık iddiaları yasadışı ilan edilmekte ve İspanya'nın ulusal çıkarlarının korunması adına, gerektiğinde bölgelerin özerklik statüsünün kısmen veya tamamen askıya alınmasına izin verilmektedir (The Spanish Constitution, 1978).

Katalan bağımsızlığını savunan muhafazakâr *Convergence and Union* (CiU) partisinin lideri Jordi Pujol, Katalonya'nın ilk bölgesel seçimlerinde iktidara gelerek 19 yıl boyunca bölgesel seçimleri kazanmış ve 23 yıl boyunca bölgeyi yönetmiştir. Böylelikle Katalan Parlamentosu uzun yıllar CiU etkisi altında kalmıştır. Daha sonra *İspanya Sosyal Demokrat Parti*'nin (PSOE) kardeş partisi olarak görülen üç partinin birleşmesiyle oluşmuş, İspanya birliğini savunan *Katalonya Sosyalist Parti* (PSC-PSOE) popülarite kazanmış ve 20 yıl sonra, 2003'te, CiU hükümetten çekilmek zorunda kalmıştır. Fakat İspanya'da 2000–2004 yılları arasında etkili olan merkez sağ hükümetin özerk bölgelerin yetkilerini sınırlandıran politikaları özerklik taleplerini yeniden artırmıştır (Yıldız, 2011). Sonraki merkezi yönetimler bu stratejiden uzak daha ılımlı politikalara yönelmiştir. Artan taleplerle 1979'daki özerklik statüsünü genişleten 2006 Katalonya Özerklik Statüsü için bir referandum gerçekleştirilmiş ve %79,3 evet alınmasıyla İspanya Ulusal Meclisi tarafından onaylanmıştır (BBC, 2006). Her ne kadar sandığa gitme oranı %49'da kalsa da yürürlüğe giren yeni statüyle bölgesel yönetim vergi toplama, giderlerin kontrolü ve göçmenlik politikası konularında yetkilerini genişletmiştir. Bölge, özerk yönetimin kazanılmasından yaklaşık 2010 yılına kadar bölgeci partiler tarafından yönetiliyor olsa da ayrılmaya yönelik destek yaklaşık %20'nin altında seyretmiştir. Bu süreçte anayasal sistem içerisinde devredilen yetkileriyle güçlü olarak kalabilmiştir. Fakat 2006 yılında edinilen reformlara 2010 yılında İspanya Anayasa Mahkemesi tarafından bazı kısıtlamalar getirilmesi toplumda tepkiye yol açmıştır. Mahkeme, 2010 yılında bazı maddelerin anayasaya aykırı olduğunu ilan eden bir karar yayınlamıştır. Bir yıl sonra İspanyol muhafazakarları ulusal parlamentoda büyük bir çoğunluk elde etmişlerdir. Yeni yönetim, bölgesel hükümetlere karşı oldukça sert bir tavır almış ve Büyük Buhran'a önlem alma fırsatıyla kamu bütçesini azaltarak siyasi gücü yeniden merkezileştirmek için bir dizi girişimde bulunmuştur. Sonraki dönemlerde ise tekrarlanmak istenen ve bağımsızlık gayesi güden referandumların tümü Anayasa Mahkemesi tarafından yasadışı ilan edilmiştir. Belirli bölgelerde Katalan dilinin

kullanımı sınırlanmakla beraber, Katalonya Özerklik Statüsü'nün önsözünde yer alan *Catalonia as a nation "Ulus olarak Katalonya"* ve *The national reality of Catalonia "Katalonya'nın Ulusal Gerçekliği"* için yapılan atıfların herhangi bir yasal geçerliliğinin olmadığı da belirtilmiştir.

Şekil 2: Katalonya'daki Bölgesel Yönetim Modelleri İçin Tercihler (1991-2018)

Kaynak: (Rodríguez-Teruel ve Barrio, 2021)

Şekilde görüldüğü üzere, Katalonya'da ayrılmaya verilen desteğin 2010 ve 2012 yılları arasında keskin bir yükselişe geçtiği görülmektedir. İspanya'yla ne tür bir yönetim ilişkisi kurulacağı konusunda yöneltilen sorularda, ayrılmayı destekleyen kişilerin oranı 2012 yılının sonunda %20'den neredeyse %50'ye yükselirken, %50'den fazlası bağımsızlığa evet oyu vereceklerini ifade etmiştir (Rodríguez-Teruel ve Barrio, 2021: 415). Kısa zamanda ayrılma lehine Katalonya'daki bu büyük değişim, kimlik de dahil olmak üzere çeşitli geleneksel faktörlerde farklılık olmaksızın gerçekleşmiş ve politik kutuplaşmanın bağımsızlık hareketlerine olan etkisini kanıtlamıştır.

İspanyol Hükümeti'nin bu kısıtlayıcı kararları, dönemin Katalonya Başkanı Mas'ın bağımsızlık yanlısı liberal partisinin (*PDeCat*) çoğunlukla yeniden seçilmesinin ve bağlayıcı olmayan iki soruluk bir bağımsızlık referandumu gerçekleştirilmesinin önünü açmıştır. Katılımın %37 olduğu referandumda ilk soru "Katalonya'nın *bir devlet* olmasını istiyor musunuz?" iken, bu soruya evet cevabını verenler ikinci soruya geçmişlerdir: "Katalonya'nın *bağımsız bir devlet* olmasını

istiyor musunuz?". İki soruya da %80 oranında evet denmesi sonrası Mas bağlayıcı bir referandumun gerekliliğinden söz etse de 2015 yılında gerçekleştirilen seçimde Mas'ın yerine Girona Belediye Başkanı Puigdemont başkanlığa gelmiştir. Puigdemont'un popüler olmadan çok önce de bağımsızlık referandumunu destekleyen Katalan bağımsızlığına kendini adamış siyasetçi kimliğe sahip olduğu bilinmekteydi. Bağlayıcı bir bağımsızlık referandumu gerçekleştireceği sözünü veren Puigdemont'un girişimleri destek bulmasına rağmen, anayasa tarafından kesinlikle yasadışı ilan edilen referandumun tanınmayacağı ve referanduma katılımın düşük olacağı o dönemde de tahmin edilmekteydi (Calamur, 2017).

2.2.2. Katalonya Bağımsızlık Referandumu ve Sonrasındaki Gelişmeler

Katalonya Parlamentosu'nda self determinasyon hakkı kapsamında Referandum Yasası onaylandıktan sonra, 1 Ekim 2017'de seçmene Katalonya'nın cumhuriyet biçiminde *bağımsız bir devlet* olmasını isteyip istemediklerinin sorulduğu, meşruiyeti tartışmalı tek taraflı bir bağımsızlık referandumu düzenlenmiştir. İspanya Anayasa Mahkemesi, 1978 Anayasası'nın 2. maddesinin ihlali uyarınca referandumu yasadışı ilan etse de katılımın %42,3 olduğu referandumda %90 oranında evet oyu çıkmış ve Katalonya tek taraflı bağımsızlığını ilan etmiştir. Katalonya'nın bağımsızlık referandumu İskoçya'nın 2014 yılında gerçekleştirdiği referandumdan farklıdır. Çünkü İskoçya'daki referandum Londra'nın onayıyla yapılmıştır. Referandumun tartışmalı bir diğer hususu ise oylamaya katılım oranıdır (BBC, 2017). Bu durum hem merkezi hükümet hem de diğer ülkelerde, özellikle Avrupa Birliği'ne üye ülkeler nezdinde, kabul edilebilirliği konusunda soruna yol açmaktadır. Referandum sonrası Madrid Hükümeti oldukça sert kararlar almış, hareketin liderleri sürgüne gönderilmiş, yargılanmış ve liderlerin Avrupa ve Katalonya Parlamentosu'nda söz hakkı almasının önü olabildiğince kesilmiştir. Madrid Hükümeti'nin yerel yönetimi derhal dağıtması ve doğrudan merkezden kontrol etmesi, Katalonya'nın 2017 öncesine göre daha az fiili özerkliğe sahip olmasına neden olmuştur. Ancak yeni bir hükümet seçildikten sonra bölge, referandumdan önceki özerk statüsüne geri dönmüştür (Qvortrup, 2016). Bağımsızlık referandumu sonrasında alınan kararlar sadece Katalonya'yı etkilememiş, İspanya siyasetinde dengesizliği artırmış ve 2019 yılında iki genel seçim gerçekleştirilmiştir. Kasım 2019 genel seçiminde Madrid Parlamentosu'nda, Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) %28 oy alarak ilk sırada yer alırken, muhafazakâr Hristiyan demokrat Halk Partisi (PP) %20,8 ile ikinci sırada ve aşırı sağ parti olan Vox, %15,1

oy oranıyla üçüncü en büyük parti olarak yerini almıştır. Ülkenin demokrasiye geçişinden kırk yıl sonra ilk defa aşırı sağ bir parti İspanya yasamasında yer almıştır. Seçimdeki oy oranları incelendiğinde, Katalonya'da bağımsızlık taleplerinin ardından İspanya'da bir tepki oluştuğu ve İspanyol milliyetçiliğini savunan ulusal muhafazakâr sağ partilerin yükselişe geçtiği görülmektedir. Referandum sonrası İspanya ve ayrılıkçı gruplar arasındaki gerilim soğumamış ve İspanya siyasetinde krizlerin önü kesilememiştir. İspanya dört yıl içerisinde dört genel seçim gerçekleştirmiş fakat parlamentoda partiler arasında dengeli ilişkilerin yürütülmesi mümkün olmamıştır (Oliveira, 2020:3).

Referandum ülkede sadece siyasi krize yol açmamış ekonomik olarak da Katalonya'daki şirketlerin ve bankaların bazı önlemler almasını gerektirmiştir. Bir örnek vermek gerekirse, İspanya Hükümeti'nin bölgenin özerk yetkilerini askıya alarak polis müdahalelerini devreye sokması ve Katalonya'nın bağımsız olduğu takdirde Avrupa Birliği üyesi olup olmayacağının belirsizliği, Katalonya'daki banka ve özel şirketlerin merkezlerini Madrid'e taşımalarına neden olmuştur (Oliveira, 2020:3).

Avrupa Birliği, referandum hususunda İspanya Hükümeti'nden yana durmuştur. Referandum sonrasında açıklama yapan liderlerin net bir şekilde Katalonya'nın bağımsızlığına karşı oldukları görülmüştür (Politico, 2017). Örneğin, Alman Hükümet Sözcüsü Steffen Seibert, İspanya'nın egemenlik ve toprak bütünlüğünün hiçbir zaman bozulamayacağını belirtmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Macron da İspanya Hükümeti'ne tam güven ile destekte bulunduklarını ifade etmiştir (Reuters, 2017). Liberal değerler üzerine kurulmuş olan Avrupa Birliği'nin, Katalanların bağımsızlık isteğinin arkasında durmaması, hiç şüphesiz ki Birliğin mevcut krizlere yeni birini daha eklemek istememesinden kaynaklıdır. Ulusüstü bir oluşum olmayı hedefleyen Avrupa Birliği, Maastricht Antlaşması gibi bağlayıcı metinlerle azınlık grupların haklarını koruma ve geliştirme hedefleri güden özgürlükçü bir oluşum olsa da nihai hedefi Avrupa'da siyasal birliğin sağlanmasıdır. Bünyesinde bulunan devletlerin parçalanması ve yeni ulus devletler çıkması için yapılan girişimler Birliğin diyalektik sürecine zarar verecektir. Bütün bunlar düşünüldüğünde mülteci krizi, *Brexit,* ekonomik durgunluk, yükselen aşırı sağ ve yabancı düşmanlığı gibi Birliğin hali hazırda üstesinden gelmeye çalıştığı krizlerin üstüne Katalonya krizinde İspanya lehine tavır alması anlaşılabilir bir meseledir. Buna rağmen Puigdemont ve Katalan

siyasetçi Comin'in Avrupa Parlamentosu milletvekili olması ve Avrupa tutuklama emrinin Belçika tarafından askıya alınması kararı, referandumunu İspanya Anayasası'na aykırı olduğu için tanımayan Avrupa Birliği ve İspanya Hükümeti arasında gerginliğe yol açmıştır. Başta Avrupa Parlamentosu olmak üzere bir takım Avrupa kurumlarının ayrılıkçılara karşı gösterdiği hoşgörü İspanya'yla çatışmalar yaşanmasına neden olmaktadır (Euronews, 2020). Bu noktada ayrılıkçı Katalan liderlerin korunması amaçlanırken, diğer yandan referandum girişiminin ülkenin iç meselesi olarak değerlendirilmesi ve doğrudan İspanya Hükümeti'ne destek verilmesi Avrupa Birliği'nin hem İspanya gibi etkili üye devletlerle arasındaki dengeyi korumayı amaçladığını hem de devlet-üstü yapısı gereği devlet-altı aktörlerle arasındaki ilişkiyi sürdürmek istediğini göstermektedir.

Tablo 2: İspanya Genel Seçimlerinde Katalan Partilerin Oy Oranları

Partiler	2011	2015	2019 Nisan	2019 Kasım
ERC-SOBIRANTES	%7	%17,99	%24,61	%22,54
PSC-PSOE	%26,66	%15,69	%23,21	%20,50
ECP-GUANYEM EL CANVI	-	%24,71	%14,85	%14,17
JUNTS PER CATALUNYA	-	-	%12,08	%13,68
CiU	%29,35	-	-	-

Tablo 2'den de anlaşılacağı üzere, Katalan siyasetinde çeşitliliği gözeten bir yapı mevcuttur. İspanya'da 2015 seçimleriyle 2019 seçimleri karşılaştırıldığında, Katalan ayrılıkçıların oy oranlarını %32'den %39'a yükselttiği görülmektedir. Ancak kazanan, radikal ayrılıkçılardan ziyade nispeten ılımlı parti olan ERC (*Republican Left of Catalonia*) olmuştur. Lideri Oriol Junqueras'ın hapiste olduğu bağımsızlık yanlısı sosyal demokrat parti ERC, 350 üyeli İspanya Parlamentosu'nda (9 koltuk arttırarak) 15 koltuk edinmiştir. Eski Katalan Başkan Puigdemont'un partisi bağımsızlık yanlısı liberal Together for Catalonia (*Junts Per Catalunya*) ise 2016 yılına göre 1 koltuk kaybederek 7 koltukla parlamentoda yerini almıştır. Puigdemont'un Brüksel'e sığınarak referandumdan sonraki süreci iyi yönetememesinin partinin destek kaybetmesine neden olduğu düşünülmektedir. 2019 seçimlerinde ikinci olan ve İspanyol birliğini savunan Sosyalistler (*PSC - Socialists' Party of Catalonia*) 2016 yılına göre 5 koltuk daha az alarak 12 koltuğa düşerken, Katalan toplumun İspanyol birliğini savunan kesimin küçümsenecek bir azınlık olmadığı görülmektedir. PSC, İspanya Sosyalist İşçi Partisi'nin (*PSOE – Spanish Workers' Socialist Party*) Katalan

örneğidir. Katalonya'nın self determinasyon talebini destekleyen fakat tam bağımsızlığı savunmayan sol kanat partilerin oluşturduğu koalisyon In Common We Can (*En Comu Podem*) ise 12 koltuktan 7 koltuğa düşmüştür. Tüm bu gelişmeler sürerken Sosyalistler ve Podemos partisi 2017 referandum krizini yatıştırmak istemekte ve bağımsızlık taleplerini yumuşatmaktadır. 2019 genel seçimlerini yorumlayan siyasetçi Botella, Katalonya'da ılımlı havanın baskın olduğunu ve tüm bu bağımsızlık tartışmalarının yatıştırılması için toplumda genel bir istek olduğunu ifade etmiştir. ERC, başarısız bağımsızlık referandumundan sonra kendine anayasal yollardan yürütebileceği uzun vadeli bir bağımsızlık stratejisi haritası çizmiştir. 2019 seçim sonuçları, ERC'nin bu stratejisinin toplum tarafından desteklendiğini kanıtlar niteliktedir. Bu süreçte ERC, Madrid ile müzakereler yürütüp İspanyol hukukuna uygun olarak hedeflerini gerçekleştirmek istediklerini ve merkezi hükümete karşı gelmek yerine diyalog için çaba harcayacaklarını ifade etmiştir (The Local, 2019).

Katalonya'nın 2017'deki bağımsızlık girişiminin başarısızlığa uğramasından sonra en büyük iki bağımsızlık yanlısı parti arasında bir gerilim ortaya çıkmıştır. Katalan bağımsızlığının tarihi savunucusu ERC, ulusal düzeyde müzakerelere çok daha açık olan İspanya Başbakanı Pedro Sánchez ve PSOE desteğiyle İspanyol hükümetiyle diyalog kurmaya çabalamıştır. Katalonya'daki 2021 bölgesel seçimi, bölgenin ayrılıkçı cumhurbaşkanı Quim Torra'nın 2019 genel seçim kampanyası sırasında kamu binalarında bağımsızlık yanlısı semboller sergilemesi nedeniyle görevden uzaklaştırılmasının ardından gündeme gelmiştir. Bu seçimde bağımsızlık yanlısı partiler ilk kez oyların yarısından fazlasını alarak Aralık 2017'deki son bölgesel seçimde aldıkları %47,5 oydan %51'e yükselmiştir. Böylelikle Katalan parlamentosundaki 135 sandalyenin 74'ünü ellerinde tutmayı başarmışlardır. PSC ise oyların %23'ünü kazanarak birinci olmuştur. Bunu %21,3 oy oranıyla bağımsızlık yanlısı ERC ve %20 oy oranıyla üçüncü sırada yer alan Together for Catalonia (Junts) partisi izlemiştir (Jones ve Burgen, 2021). ERC'nin koalisyon ortağı ve 2021 Şubat seçimine kadar ikisinden daha büyük olan Junts, tek taraflı bir duruş sergileyerek Madrid'e barışçıl bir yüzleşme çağrısında bulunmuştur. ERC, PSOE'ye ulusal düzeyde parlamenter destek sağlamıştır ve ERC ile Junts arasındaki ilişkiler giderek kötüleşmiştir. ERC, bağımsızlığa ulaşmak için daha ılımlı ve müzakere edilmiş pragmatik bir yapılanmayı desteklerken Junts, merkezi hükümete karşı baskıyı sürdürmek ve tabanını motive etmek için daha çatışmacı bir yaklaşımı tercih

etmektedir (Jones ve Burgen, 2021). ERC'nin İspanyol mahkemeleri tarafından Katalan devlet başkanı Quim Torra'nın görevden alınmasına ses çıkarmaması ile ilişkiler dibe vurmuştur (Parker, 2021). Her ne kadar bu bölgesel seçimlerde ayrılıkçılar çoğunlukta olsa da aralarındaki en pragmatik parti ERC'nin, Sanchez ve Katalonya Başkanı Aragones ile görüşmesi bölge ve merkez arasında karşılıklı diyaloğun hakim olmaya başladığının göstergesidir (The Economist, 2021).

Bağımsızlık yanlısı Katalan partilere verilen destek bölgeler arasında dengeli değildir. En büyük dört bağımsızlık yanlısı parti, Barselona seçim bölgesinde oyların yalnızca %47'sini alırken, Lleida ve Girona'da %67'ye yakın oy almıştır. Barselona Comarca'da ise %43'e düşmüştür. PSC ve diğer sol partiler, İspanya'nın diğer bölgelerinden (özellikle Endülüs) ve onların soyundan gelen göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Barselona ve çevresinde geleneksel olarak baskın durumdadır. Bölgesel seçim sonuçları, Katalan seçim tarihinde uzun süredir devam eden bir ayrılığı yansıtmaktadır (Jones ve Burgen, 2021). 2021 yerel seçimleri, Katalan siyasetinin iki bloğun arasında yapılanmaya devam ettiğini göstermektedir (Parker, 2021).

Referandum öncesi partiler arasındaki rakipleşme Katalanların bağımsızlığa desteğinin artmasına neden olurken, son iki yılda bu değişime uğramış ve bağımsızlık yanlısı gruplar arasındaki bölünmeler Katalan bağımsızlığının gündemde etkisinin azalmasına ve bağımsızlık için güçlü bir iradenin oluşmasına engel olmuştur. Bu durumun Katalan toplumunun bağımsızlık yanlısı partilere olan güvenin azalmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bölge, 2021 yılında *CEO*'nun gerçekleştirdiği ve 1100 kişinin katıldığı ankete göre bağımsızlık konusunda neredeyse yarı yarıya bölünmüş durumdadır. Ankete göre, Katalanların %44,5'i bağımsızlığa destek vermekteyken %47,7'si bağımsızlığa karşıdır (Zorrakino, 2021). Bir yılda bağımsızlığa destek verenlerde %5'lik bir düşüş yaşanmıştır. SNP'nin İskoçya'daki uzun süreli egemenliğinin aksine güçlü bir birliktelik oluşturamayan Katalan koalisyon hükümetindeki ERC ve Junts çatışması, Madrid'in istismar ettiği Katalan bağımsızlık hareketini hem içerde hem de dışarda zayıflatmıştır (Stewart, 2022).

Sonuç olarak, Katalan halkının bağımsızlık sürecini İspanya Hükümeti'yle ve İspanya Anayasası'yla uygun olarak yürütmek istediği görülmüştür. Katalan halkı, hükümetle diyaloğa gitmeden bağımsızlığın gerçekleşmeyeceğine veya gerçekleşse dahi uluslararası tanınmanın mümkün olmadığına ikna olmuş görünmektedir.

Bu bölümde İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerinin tarihsel gelişimine ve iç dinamiklerine yer verilmiştir. Her iki bölgenin de milliyetçilik geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. İskoçya bağımsızlığı deneyimlemiş ve tekrar kavuşmak isteyen bir bölge olarak, Katalonya da geniş özerk haklarından hiçbir zaman taviz vermeyen talepkar tutumuyla uluslararası kamuoyunda etkin olarak direnişlerini sürdürmektedir. Özellikle iki bölgede kısa zaman önce gerçekleştirilen referandumlar sonrası politik dönüşümler değerlendirilmiş ve bağımsızlık hareketlerinin nasıl bir ilerleme kaydettiği açıklanmıştır. Ayrıca üçüncü bölümde gerçekleştirilecek karşılaştırmalı analiz öncesinde iki bölgenin tarihi ve bölgesel dinamiklerine ayrı olarak yer vermek, iki bölgenin farklılıklarını ve benzerliklerini anlamak için önemlidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATALAN VE İSKOÇ BAĞIMSIZLIK HAREKETLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Katalonya ve İskoçya'nın köklü devlet altı kurumsallaşması, imparatorluk geçmişleri, demokratik siyasi sistem içerisindeki faaliyetleri, Avrupa içerisinde yer almaları ve Avrupa Birliği'ne önemli meselelerde yetki aktarmaları nedeniyle birbirlerine benzedikleri görülmektedir. Öte yandan ulusal kimlik tercihleri, hukuksal mekanizmaları, ekonomik kapasiteleri, kamu diplomasisi faaliyetleri, güncel krizlerle değişen yapıları, merkezi hükümetlerle aralarındaki ilişkiler ve politik istikrarları incelendiğinde farklı oldukları görülmektedir. Sonuçta tüm bu benzerlik ve farklılıkların ötesinde, aşağıda açıklanan faktörlerle bu bölgeler sadece bağlı oldukları merkezi hükümetlerde değil uluslararası kamuoyunda da diğer devlet altı hareketlere kıyasla daha fazla ses getirmeyi başarmışlardır.

3.1. İskoçya ve Katalonya'da Ulusal Kimlik Algısı

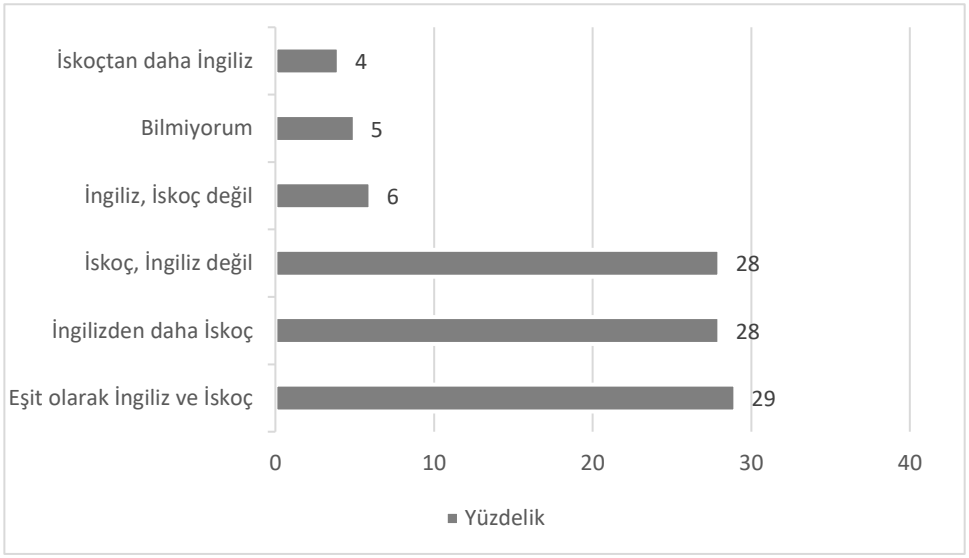
Kimlik, İskoç ve Katalan toplumlar için uzun zamandır kolektif olarak sahip olunan tarihi bir gurur ve karşılıklı bir bağ olarak görülmektedir (Dermawan ve Akim, 2021: 325). İskoçya ve Katalonya'da ulusal kimliği koruma çabası bağımsızlık hareketlerini artıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kendi ülkelerindeki diğer bölgelerle kimlik temelli anlaşmazlıkları, iç çatışmaları tetikleyen ana nedenlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Bir dizi tarihi, coğrafi, politik, kültürel, demografik nedenlerden dolayı eyalet veya devlet altı ayrımının, İngiliz ve Britanya kimliklerinin İngiltere'ye kıyasla İskoçya'da (ve Galler ve Kuzey İrlanda'da) daha fazla tercih edilme eğiliminde olduğu kabul edilmelidir. İskoçların bağımsızlıklarını Avrupa'ya devretmeleri onlar için korkutucu bir fikir olmamıştır çünkü devlet bağımsızlığı olmadan da ulusal kimliklerin varlığının devam edeceğini öğrenmişlerdir. Fakat İngiltere'de, egemenlikleri federal bir Avrupa'ya teslim edilirse kimliklerinin de kaybolacağı korkusu yer almaktadır. Sonuçta İngilizler için Avrupa, ulusal egemenliğin ve dolayısıyla ulusal kimliğin olmadığı bir duruma işaret edebilmektedir (Kumar, 2003: 18).

İskoçların ulusal kimlik bilincinin bu kadar güçlü olmasında coğrafi koşulların etkisi oldukça önemlidir. Öyle ki Renan, katıldığı bir konferansta İskoçya'nın ıssız toprakları hakkında bir hikaye bile anlatmıştır: *"İskoçya'nın kuzeyinde, kıyıdan otuz*

fersah uzakta, vahşi bir denizle çevrili, yılın yarısında neredeyse karanlığa gömülen ıssız bir kayalık vardır. Bu küçük adaya Saint Kilda denir. Son zamanlarda, bu adadaki Kelt ırkının saf haliyle ilgili bazı gerçekleri anlatan çok ilginç bilgiler okudum. Aylarca dünyanın geri kalanıyla olan tüm ilişkileri kesintiye uğramıştır. Saint Kilda'da insanların canı çok şiddetli sıkılıyor olmalı ve anlaşılan toplum orada pek değişken değil (Gülümsemeler). Her şeye rağmen, insanlar bu küçük unutulmuş topraklarda ne yapar? Şafaktan alacakaranlığa kadar İncil'i okurlar ve onu anlamaya çalışırlar." (1882).

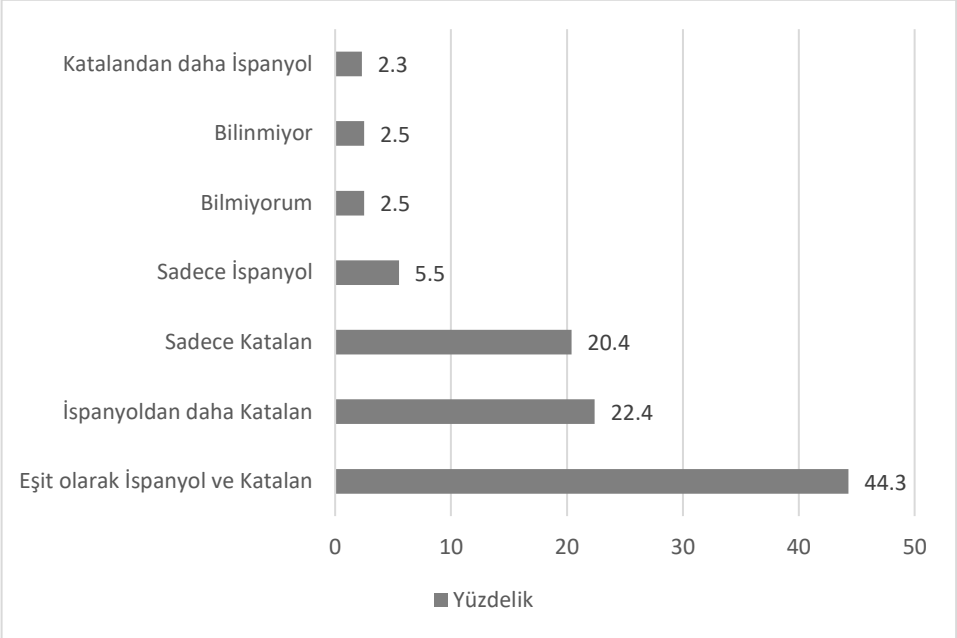
Şekil 3: İskoçya'daki Yetişkinlere Yönlendirilen "Kendini Britanyalı mı İskoç mu görüyorsun?" Sorusuna 1036 İskoç Katılımcının Cevabı (2016)

Kaynak: (YouGov, 2016)

Oylama sonuçları, %56 oranında İskoç seçmenin kendini İngiliz kimliğinden çok İskoç hissettiğini göstermektedir. Bu grafik, İskoç kimliğinin çıkarlarının Birleşik Krallık içerisindeki anayasal tercihlerde ve diğer politik tutumlarda ön plana çıkarıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Şekil 4: Katalonya'da Yaşayanların Kimlik Tercihleri (2020)

Kaynak: (Statista, 2021)

Katalonya'da ulusal kimlik algısı, İskoçya'daki kadar belirgin boyutta değildir. Yukarıdaki grafikte oylamaya katılanların %22,4'ü kendini İspanyol'dan çok Katalan hissetmekte ve %20,4 oranındaki katılımcı ise sadece Katalan hissetmektedir. Ayrıca %44,3 oranında kendini hem İspanyol hem de Katalan hisseden kesimin çoğunlukta olduğu göze çarpmaktadır. Yirmi iki yıl gibi uzun bir süre içerisinde kendini sadece Katalan olarak nitelendiren seçmen sayısında sürekli bir artış görülmektedir (Serrano, 2013: 528).

Grafiklerden de anlaşılacağı üzere Katalan kimliğinin, İskoç kimliğinden daha bütünleştirici bir yapıda olduğu ifade edilmelidir. Bunun nedenini anlamak için Katalonya'nın demografik yapısına bakmak yeterli olacaktır. Katalonya 20. yüzyılda farklı bölgelerden yoğun bir göç dalgasına maruz kalmıştır. Günümüzde ise bölgenin yaklaşık %40'ı farklı bölgelerden gelen göçmenlerden oluşmaktadır (Carnobell, 2019). İskoçya'da bu oran Katalonya'nın sadece dörtte biri kadardır (Migration Watch UK, 2021). Bu nedenle Katalonya'da uzun yıllardır kazanılmış çok kültürlü kimlik bilinci bulunmaktadır ve bu grafiğe de yansımaktadır. Kendini sadece Katalan değil hem İspanyol hem Katalan kabul eden kesim gözle görülür bir farkla çoğunluktadır. Katalonya'da yaşayıp Kastilyan dilini konuşanlar kendilerini sadece Katalan değil, İspanyol olarak görmeyi tercih ederler (Miller ve Miller, 1996: 126). Bu doğrultuda Katalanların İskoçlara kıyasla, ayrı ulusal kimliklerle yüksek düzeyde özdeşleşme

anlamına gelen *ikili kimlik* yapısına daha eğilimli olduğu görülmektedir (Olivieri, 2015: 8).

3.2. Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinde ve Kamuoyu Araştırmalarında İskoç ve Katalan Bağımsızlık Hareketleri

Kamu diplomasisi, Katalan ve İskoç gibi bağımsızlık talebi olan bölgelerde oldukça önemlidir. Bu uluslar güçlü bir kimlik algısı yaratabilmek amacıyla farklı ülkelerde kendilerini duyurarak sahip oldukları siyasi etkiyi artırmayı hedeflemektedirler. Bu doğrultuda Katalonya'nın kamu diplomasisi anlayışı spesifik bölgelere ve aktörlere odaklanan pragmatik bir dış politika aracı olarak görülmüştür. Merkezi hükümet tarafından birçok serbestlik tanınan Katalan Hükümeti ve Katalonya Parlamentosu'nun desteğiyle geliştirilen halkla ilişkiler birimleri, uluslararası kamuoyunu etkilemek amacıyla yeni ilişkiler geliştirmiştir. Katalanların dışarıda seslerini duyurabilmeleri için elçiliklerin açılmasına önem verilmektedir. Katalan elçilikler Berlin, New York, Roma, Washington gibi kozmopolit şehirlerde yer almaktadır (Gencat, 2021).

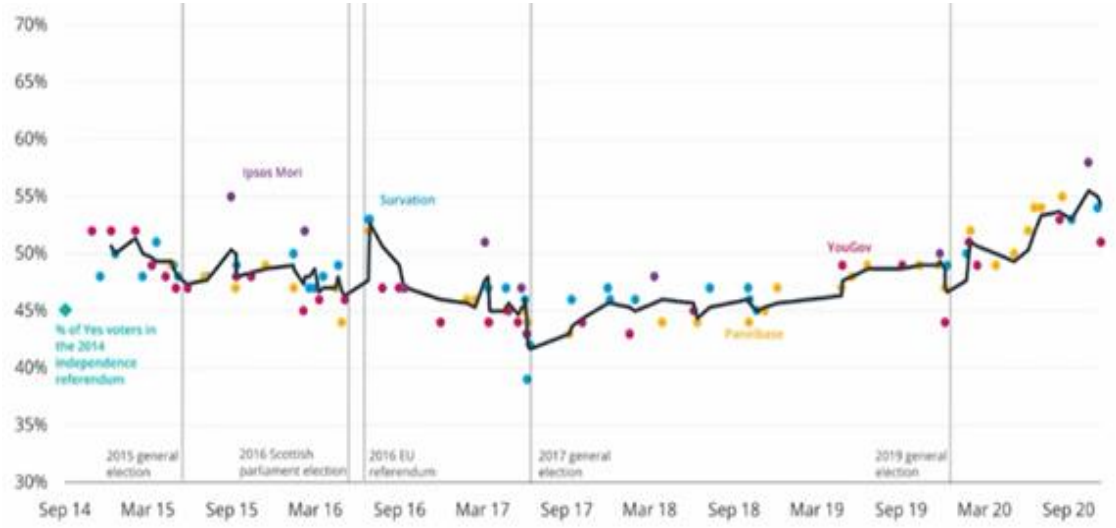
İskoçya ise kamu diplomasisi faaliyetlerini daha çok ülke içerisinde kullanmayı tercih etmiştir. Bağımsızlık isteğini ölçen anketlerde özellikle 2014 yılından sonra halkın bağımsızlık talep eden ve etmeyen kesimi arasında çok az bir fark olduğu görülmektedir. Bu nedenle bağımsızlık yanlısı ve karşıtı tarafların kamu diplomasisini nasıl kullandığı önem teşkil etmektedir. Örneğin 2012 yılında SNP, İskoç Yeşilleri ve Sosyalist Parti'nin yönettiği *Yes Scotland (Evet İskoçya)* ve buna karşı İskoç Muhafazakâr, Liberal Demokrat ve İşçi Partisi'nin yönettiği *Better Together (Bir Arada Daha İyiyiz)* kampanyalarının, İskoç kamuoyunu ve 2014 referandumunu etkilediği düşünülmektedir. Ülkedeki enerji kaynakları toplumun algısını değiştirmeye yönelik bir araç olarak kullanılmış, kampanyalarda üzerinde durulan kritik konu petrol ve gaz kaynakları olmuştur. Çünkü İskoçya, Birleşik Krallık'ın ihtiyacı olan petrol ve gaz enerjisinin %80'inini karşılamaktadır. *Yes Scotland* kampanyası elde edilen bu gelirin sosyal ihtiyaçlar için kullanılması gerektiğini savunurken *Better Together,* kaynakların kıtlığına vurgu yaparak bu kaynakların İskoçya ekonomisinin ihtiyacını karşılayacak yeterli kapasiteye sahip olmadığını savunmaktadır. Diğer çatışma noktası ise İskoçya'nın Avrupa Birliği üyeliği konusu olmuştur. *Better Together* kampanyası ayrılmadan sonra İskoçya'yı bekleyen ekonomik belirsizlikler üzerine oluşturduğu stratejiyle İskoç kamuoyunu etkileme konusunda başarılı olmuş ve bu gelişme 2014

yılında gerçekleştirilen bağımsızlık referandumuna yansımıştır. Ayrıca İskoç ve İngiliz Hükümeti arasındaki sistematik ilişki, İskoçya'nın kültürel özerkliğini yayma hedefini sınırlandırmaktadır. Öte yandan Katalonya, İskoç ve İngiliz Hükümetleri arasındaki dengeli ilişkiyi İspanya Hükümeti'yle sürdürme kaygısı gütmemiştir. Nitekim tek taraflı yürütülen faaliyetlerin uzun vadede fayda getirmediği 2017 referandumu ve sonrasındaki gelişmelerle anlaşılmıştır.

Kültürel politikalar analitik kategorilere göre incelendiğinde İskoçya ve Katalonya'nın farklı öncelikleri olduğu görülmektedir. İskoçya temel anlamda yaratıcılık, sanat, eğitim ve katılım üzerinden kültürel etkinliklerin artırılmasına öncelik verirken Katalonya, ekonomi ve sermayelerin dağılımı üzerinden kültürünü yaymaya çabalamıştır. Katalanlar süreç boyunca çeşitli kamu diplomasisi aktörlerine odaklanıp bu doğrultuda vizyonlarını geliştirirken, İskoçların çabası Katalanlarla karşılaştırıldığında geri planda kalmıştır. Örneğin İskoçlar, British Council Scotland gibi İskoçya'nın eğitim ve kültürünü tanıtmak amacıyla oldukça önemli olan bu kurumdan yeterince yararlanamamıştır. Çünkü British Council, Birleşik Krallık'ın tanıtılması için öne çıkan önemli bir kurumdur. İskoçya'nın diplomatik misyonlarının da Birleşik Krallık'ın kontrolünde olması, farklı kamu diplomasisi çalışmalarının yürütülmesini sınırlandırmaktadır. Katalanların ise Barcelona Futbol Kulübü gibi kullanabilecekleri güçlü bir kamu diplomasisi aktörüne sahip olduğu ve uluslararası kamuoyunu etkilemede bu aracı başarılı bir şekilde kullandığı görülmektedir. Merkezi hükümetler bakımından kıyaslandığında ise Birleşik Krallık Hükümeti, İspanya Hükümeti'nden daha başarılı bir kampanya yürüterek çok daha yumuşak bir strateji ve diplomatik üslup ile İskoç kamuoyunu etkileyebilmiştir. (Cebeci, 2019: 86).

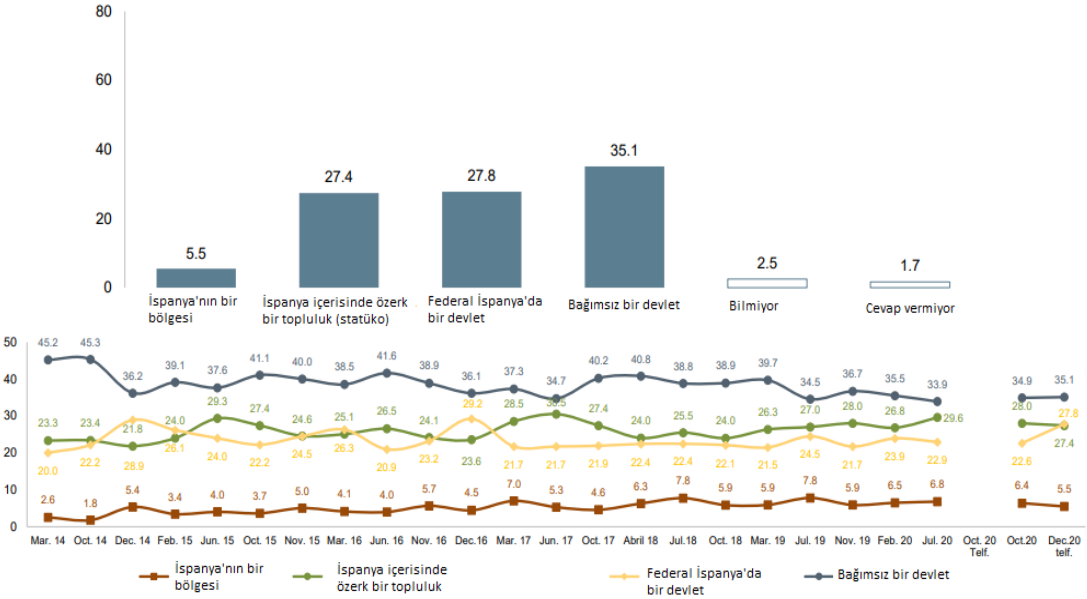
Düzenli olarak gerçekleştirilen bağımsızlık referandumlarına yönelik kamuoyu araştırmaları da seçmenin zaman içerisinde değişen ve dönüşen eğilimlerinin değerlendirilmesi için önemli veriler sunmaktadır. İki bölgedeki 2014 sonrası kamuoyu araştırmaları incelendiğinde bağımsızlığa yönelik tutumlarda ciddi farklılıklar olduğu görülmektedir.

Şekil 5: Kamuoyu Araştırmalarında İskoç Bağımsızlık Referandumu Talepleri (2014-2020)

Kaynak: İskoçya ne düşünüyor oylamalarında *Institute for Government* analizi. Survation, YouGov, PanelBase ve Ipsos Mori oy sonuçlarının özeti. Not: Bazı oylamalar 16 ve 17 yaşındaki katılımcıları da kapsamaktadır. Bilmiyorum cevabı sonuçlardan çıkarılmıştır.

Şekil 6: Katalonya'nın Statüsüne İlişkin Kamuoyu Oylamaları (2014-2020)

Kaynak: Centre d'Estudis d'Opinio, *Soru 17: Katalonya'nın …… olmasını istiyor musunuz?*

Şekil 5 ve 6'da görüldüğü üzere farklı şirketlerin düzenli olarak hazırladığı anketlerde, İskoç ve Katalan halkın 2014'ten 2020 yılına kadar bağımsızlık konusunda

ne düşündükleri medyaya sunulmuştur. Birinci grafik, bağımsız bir düşünce kuruluşu olan *Institute for Government'*ın çeşitli akademisyen ve araştırmacılarla gerçekleştirdiği canlı bir tartışma programından elde edilmiştir. Grafik, Birleşik Krallık'taki dört önemli düşünce kuruluşu olan YouGov, Survation, Ipsos Mori, Panelbase şirketlerinden veriler sunmaktadır. Grafikte, ikinci bağımsızlık referandumunu isteyen İskoçların giderek arttığı anlaşılmaktadır.

Araştırmacılara göre son dönemde İskoçların bağımsızlık taleplerindeki artışın iki temel nedeni vardır. Birincisi İskoçların, İngiltere'nin politikaları sonucu demokrasilerinin zayıfladığını düşünmeleridir. Buna verilebilecek en güzel örnek ise *Brexit*'tir. Veriler 2017 yılından sonra %45'lerde seyreden talebin düzenli olarak yükselişe geçtiğini işaret etmektedir ve verileri *Brexit* Referandumu'nu takiben *sert Brexit* olarak nitelendirilen müzakerelerin İskoç halkının taleplerini karşılamadığı yönünde yorumlamak mümkündür. Hatta *Brexit* sonrası Birleşik Krallık'a bağlı kesimin bir bölümü de bağımsızlığa destek vermeye başlamıştır. Bağımsızlık referandumu ise sadece İskoç kamuoyunda değil Birleşik Krallık'ın diğer üç bölgesinde de demokrasinin bir gereği ve İskoçların hakkı olarak görülmeye başlamıştır. İkinci faktör ise koronavirüs salgınını (İlk vakanın 31 Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentinden duyurulduğu, 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü tarafından açıklanan ve bir yıl içerisinde 3,3 milyon insanın ölümüne yol açmış küresel salgın) Sturgeon yönetiminin Johnson yönetiminden daha başarılı yönetebilmesi olarak açıklanmıştır **(**Institute for Government, 2020).

Şekil 6'da yer alan veriler doğrudan Katalonya hükümetine bağlı The Centre for Opinion Studies (*Centre d'Estudis d'Opinio – CEO*) kurumunun verileridir. Katalan halkın bağımsızlık taleplerini analiz eden şirketlerin ve kurumların varlığı İskoçya'ya göre Katalonya'da çok daha sınırlıdır. Bu kurum, 2011'den bu yana doğrudan Katalonya Hükümeti'ne bağlı olarak bağımsızlık konusunda oylamalar yürütmekte ve yerel bölgede bağımsızlık konusundaki çalışmaları tekeline almıştır. Grafikte, 2014-2020 yılları arasında Katalanların, Katalonya'nın İspanya içerisindeki konumunun nasıl olması gerektiğine ilişkin düşünceleri analiz edilmiştir. Oylama sonuçları Katalonya'nın tek taraflı bağımsızlık referandumu girişiminden bu yana seçmenlerin bağımsızlık fikrine desteğinin düşüşte olduğunu göstermektedir. Bununla beraber İspanya içerisinde özerk bir topluluk olarak kalması gerektiği yönündeki eğilimde artış görülmektedir.

Bu şekiller karşılaştırıldığında, İskoçların bağımsızlık taleplerinin giderek artmasına karşın Katalanların daha ılımlı bir özerkliği tercih ettiği anlaşılmakta ve iki bölge arasındaki bağımsızlık taleplerinde sürecin farklı yönlere evrildiği görülmektedir.

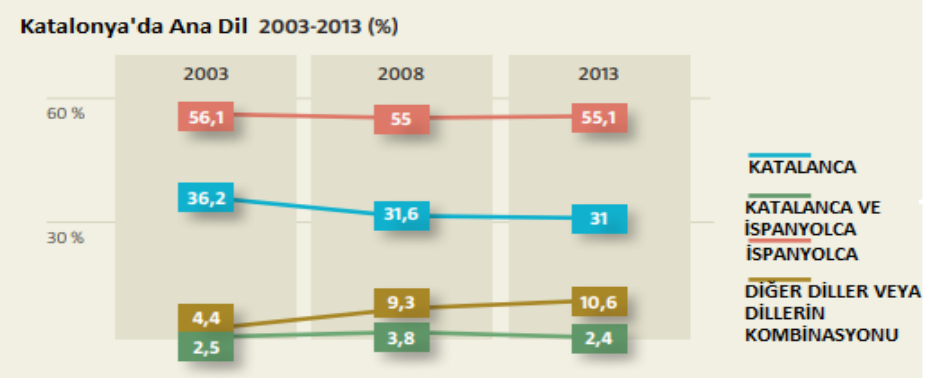
3.3. İskoçya ve Katalonya'da Devlet Altı Kurumsallaşma

Birleşik Krallık ve İspanya, emperyalist geçmiş, monarşi mirası ve kurumsal farklılaşma gibi ortak özelliklere sahiptir. Emperyalist gücün ortadan kalkması İskoçya ve Katalonya'da devlet altı milliyetçiliği artırmıştır. ABD'nin 1898'de İspanya'nın son kolonilerini ele geçirmesi, geniş pazarlar ve emperyalist prestijin kaybına yol açmıştır. Katalan kapitalistler, özerklik yanlısı Katalan entelektüellerle ittifak kurmuştur. İskoç ve Gal milliyetçiliğinin yükselişi de Britanya'nın 1960'larda kolonilerini kaybetmesiyle İngiliz siyasetinde önem kazanmıştır, milliyetçi partiler bu dönemde seçimlerde ilk başarılarını elde etmiştir. Birleşik Krallık ve İspanya'da imparatorluk fırsatlarının yok olması geniş bir birliğe olan desteği azaltmıştır (Berwick, 2019: 12).

Ayrıca hem İspanya hem de Birleşik Krallık'ta modern ve köklü devlet altı kurumsallaşma, tıpkı federal kurumlar gibi, ayrılıkçı devlet altı kimliklerin varlığını korumuştur. Kurumsallaşma, politik ve sosyal hareketlenmeleri desteklediğinden kimlik ve dil gibi geleneksel unsurlardan daha etkilidir. Örneğin, Galler'de %21 oranında Galce ve Galiçya'da %66 oranında Galiçya dili konuşulsa da kurumsallaşmanın eksikliği devlet altı milliyetçiliğin etkisini kısıtlamıştır. Avrupa'daki milliyetçilik hareketleri yekpare değildir (Dinç, 2011: 37) ve Katalonya ve İskoçya'daki politik milliyetçilik, kültürel milliyetçiliğin aksine sosyal hareketlenmeleri daha fazla etkiler. Gellner (1983: 122), İskoç ulusçuluğunda öncül savın hiçbir zaman dil olmadığını belirtmiştir. Ona göre *ortak bir tarihsel deneyim* İskoç ulusçuluğunu daha iyi tanımlar. Çünkü İskoç nüfusunun sadece %1'ine tekabül eden 60 bin kişi geleneksel İskoç Kelt dilini konuşmaktadır. 16. yüzyılda İskoçların çoğu yerel dillerini konuşuyorlarken Birlik Yasası'yla devletin ve kilisenin dilinin İngilizce olması zamanla İskoçların da yerel dil yerine İngilizceyi kullanmalarına neden olmuştur (Devlin, 2018). Katalonya'da ise diplomatik ilişkilerde Katalan dilinin önemi her ne kadar vurgulansa da günümüzde 3 milyon Katalan ana dilini konuşamamaktadır. Katalonya'da %55 çoğunluk İspanyolca konuşmayı tercih

etmektedir. Bu verilerden yola çıkarak Katalan dilinin uluslararası faaliyetlerle başarılı bir şekilde sunulduğu fakat pratikte Katalan bölgesinde yerel dilin İspanyolcaya göre daha fazla kullanılmadığı, aksine İspanyolcanın daha fazla kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 7: Katalonya'da Ana Dil Konuşma Oranları

Kaynak: (Government of Catalonia, 2013)

Hem Katalonya hem de İskoçya, geniş özerk yetkilere sahip oldukları için eğitim sistemlerine geleneklerini rahatlıkla aktarabilmişlerdir. İskoçya'nın İngiltere, Kuzey İrlanda ve Galler eğitim sisteminden farklı olarak *Mükemmeliyet İçin Müfredat* sistemi yürürlüktedir. Bu müfredatta okullar katı öğrenme yollarına bağlı kalmazlar ve öğrencilere ne öğreteceklerine dair geniş bir karar verme yetkisine sahiplerdir (The School Run, 2020). Katalonya eğitim sisteminin İskoçya'da olduğu gibi merkezden tamamen bağımsız değilse de belirli serbestileri bulunmaktadır. Eğitim sistemi İspanyol mevzuatına tabi olmakla birlikte Katalan Hükümeti'nin sağlık, kültür ve bütçe gibi önemli alanlarda olduğu gibi eğitim sistemi üzerinde de özel yetkilerinin olduğu görülmektedir. Hem Katalonya hem de İskoçya'nın eğitim sistemlerinde güçlü bir otoriteye sahip olmaları onları diğer özerk bölgelerden farklı kılmaktadır. Sonuçta, İskoç ve Katalan devlet altı milliyetçiliğinin potansiyel tetikleyicilerinden birinin, imparatorluğun güç kaybetmesi ve diğerinin, köklü kurumsallaşma olduğunu ifade etmek gerekir.

3.4. İskoçya ve Katalonya'da Ekonomik Faktörler

Ulusların bağımsızlık isteklerinin ortaya çıkmasında sosyal, duygusal, bireysel veya kültürel motivasyonların olduğu kadar ekonomik taleplerin de etkisinin olduğu görülmektedir. Bağımsızlık taleplerini artıran siyasi çatışmalar, toplumun zenginliğini paylaştığı ortamı kontrol etme isteğiyle ortaya çıkabilmektedir. Bir bölgenin siyasi gücünü elinde bulunduranlar, vergilendirmenin miktarını ve kapsamını, ticari

düzenlemeleri, hem yerli hem de yabancı ticareti ve bireylerin mülk sahibi olma ve kontrol etme haklarını belirleyebilme gücüne sahiptir. Bu nedenle bir toplum için, dış aktörün onayını almadan siyaseti kontrol edebilme yeteneği, temel öneme sahip bir özgürlük olarak görülebilmektedir (Ahiakpor, 1989: 1). İskoçya ve Katalonya, devletin geri kalanına göre mali dengesizliklere maruz kalmamayı ve daha küçük bir bölge olarak tercihlerin homojenliğinin artmasıyla daha fazla kamusal mal üretmeyi tercih etmektedir. Ampirik çalışmalar da, ekonomik entegrasyonla gelişen serbest ticaretin küçük ülkeleri zenginleştirdiğini göstermekte (Castells, 2014: 277) ve bu bölgelerin bağımsızlık hareketlerini cesaretlendirmektedir. Bu doğrultuda İskoçya ve Katalonya'daki ekonomik durumu ve bağımsızlık yanlılarının ekonomik motivasyonlarını değerlendirmek önem teşkil etmektedir.

Birleşik Krallık Ulusal İstatistik Ofisi (ONS), 2019 verilerinde İskoç ekonomisinin Birleşik Krallık GSYİH'sının yaklaşık %8'ini temsil ettiğini açıklamıştır. Birleşik Krallık içerisinde İskoçya'nın ekonomideki paydası çok olmasa da İskoçya için Birleşik Krallık'ın geri kalanı ile sürdürülen ticari ortaklık oldukça önem arz etmektedir. İskoç Hükümeti'nden elde edilen verilere göre 2020 yılında İskoçya ihracatının %62'si ve ithalatının %67'si Birleşik Krallık'ın geri kalanıyla gerçekleştirilmiştir (Smith, 2021). Bu oranlara karşın bağımsızlık yanlıları, Birleşik Krallık'ın İskoçya ekonomisine zarar verdiğini düşünmektedir. SNP'nin 2019'da gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre İskoçya, Birleşik Krallık nükleer silah sistemine her yıl 180 milyon İngiliz sterlini katkıda bulunmaktadır (Campaign for Nuclear Disarmament, 2019). *Yes Scotland* kampanyasının en önemli gündemlerinden biri bu müthiş harcamanın eleştirisi olmuştur. İskoçya'nın vergi harcamaları kişi başı 10 bin İngiliz sterlini iken, Birleşik Krallık'ın diğer bölgelerinde bu rakam ortalama 9 bin 200 İngiliz sterlinidir. İskoçların enerji ve balık gelirlerinden Birleşik Krallık'a ödediği vergiler, ülkenin genel harcamalarına gitmektedir. İskoç politikacılar, İskoçya ekonomisinden İngiltere'nin diğer bölgelerindeki ihtiyaçlar için milyarlarca hizmet ücreti istendiğini iddia etmektedir. İskoç politikacı Gray, *"İngiltere'nin diğer bölgelerindeki hizmetler için ödenen ekstra maliyetler, İskoçya ekonomisini olduğundan daha kötü gösteriyor. Beş yılda bu maliyetler İskoçya'ya 35 milyar İngiliz sterlinine mal olmuş olsa da İskoçya buradan hizmet alamamıştır. Sadece bağımsız İskoçya kendi mali kararları üzerinde tam kontrole sahip olabilir."* açıklamasında bulunmuştur (Namen, 2015: 23). Belirtilmelidir ki, sadece İskoçya'da değil, Birleşik

Krallık genelinde ekonomik beklentiler konusunda ciddi bir karamsarlık hakimdir. Birleşik Krallık'ın sadece %15'i genel ekonomik durumun bir yıl içerisinde düzeleceğine inanırken, %67'si daha da kötüleşeceğini düşünmektedir. İskoçya özelinde ise %73'lük bir oranla, Birleşik Krallık ekonomisinin giderek kötüleşeceği düşünülmektedir (Gray, 2022).

Katalonya, tarihte her zaman İspanya sanayisinin kalbi olarak bilinmektedir. İspanya ekonomisine en büyük katkıyı yapan bölge olan Katalonya, İspanya Hükümeti'nin GSYİH'sına yaklaşık %19 oranında katkı sağlamaktadır ve kişi başına düşen GSYİH'sı 42 bin dolar ile Avrupa Birliği ortalamasından %14 oranla daha fazladır (OECD). İspanya'da önde gelen birçok bankanın ve işletmenin merkezi Katalonya'da yer almaktadır. Bu doğrultuda, Katalonya'nın son dört yılda 46 milyar avro alan devlet yardımının üçte birini oluşturduğunun altını çizmek gerekir (Grayling). Bölge, İspanyol nüfusunun %15'ine sahip olmasına rağmen, vergilerin yaklaşık %20'sini ödemekte, buna karşın kamu harcamalarının sadece %14'ünü alabilmektedir. Ayrıca her yıl Madrid'e aldıklarından yaklaşık 10 milyar avro daha fazla vergi ödemektedir (Ionita, 2018). Katalonya'nın ihracat oranı, İspanya ticaretinin yaklaşık dörtte birini oluşturmaktadır. Katalonya dahil, bölgesel hükümetler yeni altyapı ve havaalanı gibi büyük projeler için yüksek miktarlarda harcamalar yapmaktadır. Katalan Ulusal Meclisi'ne göre İspanya ekonomisine yapılan katkı çok yüksek bir miktardır ve bu ağır yükümlülük Katalonya'yı ekonomik krizin eşiğine getirmiştir. Katalonya'da bağımsızlığı veya daha fazla yetki devrini destekleyen taraflar, Katalonya Hükümeti'ne karşı yapılan muamelenin haksız olduğu ve Katalonya'nın daha güçlü sosyal politikalar geliştirme ve ekonomik büyümeyi teşvik etme yeteneğini sınırladığı konusunda hemfikirdir (Lineira ve Cetra, 2015: 262). Bu nedenle Katalan milliyetçilerin çoğu bağımsızlığı, ekonomik ayrımcılığın üstesinden gelmenin tek yolu olarak görmektedir. Katalonya ekonomisi Avrupa Birliği'ne ise fazlasıyla bağımlıdır. Bölgeden yapılan tüm yabancı yatırımların %70'i ve tüm ihracatın %65'i bir şekilde ortak pazarla ilgilidir ve bu bağımlılık ayrılık sonrası Birliğe dahil olmanın ne kadar gerekli olduğunu göstermektedir.

Avrupa'daki bağımsızlık hareketlerinin yükselmesinin temel tetikleyicilerinden biri de avro krizi olmuştur. Üye ülkelerdeki siyasi partilerin çoğu 2007'de patlak veren avro krizinde Avrupa Birliği'ni suçlarken, bölgesel yönetimler ağırlıklı olarak merkezi hükümetleri suçlamakta ve Avrupa Birliği'nin politikalarını eleştirmemektedir.

Katalonya ve İskoçya, bağımsızlığın Avrupa Birliği ortak pazarın da desteğiyle ekonomik olarak avantaj getireceğine inanmaktadır. Burada görece daha zengin bölgelerin, kalkınmaya ihtiyacı olan bölgelere yardım etme isteksizliği ve dayanışma yoksunluğunun bulunduğu da düşünülmektedir. Örneğin Katalonya, daha fakir bir bölge olan Galiçya'ya yardım etmekte isteksizdir. Avro kriziyle bölgeler ve hükümetler arasında gerilimler daha belirgin hale gelmiştir. İspanya'daki kriz hükümetin borçlanmasına neden olurken, 1999'dan 2007'ye kadar yılda ortalama %3,7 büyüyen ekonomi sonraki süreçte %1 oranında küçülmüştür (Namen, 2015: 23). Avro krizi sonrası İspanya'da artan işsizlik 2009'da %17,9 iken Katalonya'da %16,2 oranındaydı. Katalonya'daki işsizlik oranları 2001'den bu yana İspanya ortalamasından fazla olmasa da Avrupa Birliği'yle karşılaştırıldığında epey yüksektir (Generalitat de Catalunya, 2020). Avrupa Birliği işsizlik oranı 2009'da %9,5 idi. Öte yandan İskoçya işsizliği %3,6 oranıyla hem Birleşik Krallık hem de Avrupa Birliği ortalamasından düşüktü. Bu nedenle işsizlik İskoçya için ayrılıkçılığı artıran temel bir faktör değildir.

Bu iki bölge yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı, zenginliğin dağılımı konusunda farklıdır. İspanya'da devlet altı bağımsızlık hareketlerinin en çok görüldüğü bölgeler, Bask Bölgesi ve Katalonya gibi İspanya'nın en zengin bölgeleridir. Bölge yerlilerinin sosyal refahı kendi bölgeleriyle sınırlı tutma gibi açık bir istekleri bulunmaktadır. Görece fakir bir bölge olan Galiçya'nın da ayırt edici bölgesel bir kimliği vardır, fakat politik hareketlenmesi zayıftır. İspanya'da zengin kaynaklara sahip olma, politik hareketlenmeleri desteklemektedir. Buna karşın Birleşik Krallık'ta güçlü politik hareketlenmeye sahip İskoçya ve Galler, Birleşik Krallık kamu harcamalarının en büyük yararlanıcıları değildir. Bu bölgelerde ekonomik üstünlük, devlet altı milliyetçiliği destekleyen temel bir faktör olmaktan uzaktır.

3.5. İskoçya ve Katalonya'da Anayasal Krizler

Çok uluslu devletlerin birçoğu, ayrılık tehdidinin gölgesi altında varlıklarını sürdürmektedir. Bu nedenle, İspanya ve Birleşik Krallık gibi çok uluslu devletlerin yönetimlerinin çok daha uyumlu, sürdürülebilir ve yaratıcı özerklik modelleri üretmesi gereklidir (Anderson ve Keil, 2020). Hem İskoçya hem de Katalonya'da bağımsızlığa yönelik çekiciliğin sadece milliyetçi duygular tarafından desteklenmediği, Birleşik Krallık ve İspanya'nın yerleşik yasal ve anayasal yapılarına karşı seçmenler arasında

artan hayal kırıklığı ve bıkkınlık duygularına da dayandığı ifade edilmelidir. Elbette bu tepkiler sadece bu iki devlete özgü değildir. Fakat egemenlik ve temsil meseleleri etrafında artan çekişme ve siyasallaşma, İngiliz ve İspanyol devlet inşası ve demokratik yönetimin kolektif deneyimiyle Birleşik Krallık ve İspanya'da daha özel bir siyasi ifade alanı bulmuştur.

İspanya'nın yenilikçi 1978 Anayasası'yla demokrasiye geçiş süreci belli bir seviyeye kadar gerçekleştirilmiş olsa da son dönemde anayasa konusunda etkin politikalar üretilemediği görülmektedir. Anayasadaki bu hareketsizlik, birbiriyle çelişen iki görüş ile açıklanmaktadır. İlki, İspanya Anayasası'nın her ne kadar ulus ve bölgeler için referansta bulunsa da bölgeleri ayrı olarak açıklamaktan kaçınarak devletin çok uluslu yapısına değinmeyen merkezi bir yapıda olduğu görüşüdür. Franco'nun ölümü sonrasında Franco'yu destekleyen birçok yöneticinin devlet kurumlarında görevde kalmaya devam etmesi, yeni anayasanın yapısını da etkilemiştir. Bu nedenle anayasa metni anakronik ve dar görüşlü olarak nitelendirilmektedir. Franco etkisine sahip bu anayasa, bağımsızlık mekanizması gibi çeşitli reformların gerçekleşmesinin neden zor olduğunu açıklamaktadır (Stewart, 2022). Anayasa'nın 155. maddesinde, bir özerk topluluk eğer İspanya'nın genel çıkarlarına zarar verirse, Madrid'in bu özerk yönetimi askıya alma yetkisinden bahsedilmektedir. Yine 2. maddesinde yer alan *indissoluble unity of the Spanish nation (İspanyol ulusunun bozulmaz birliği)* açıklamasının İspanya'nın monopolitik vizyonunu yansıttığı savunulmaktadır (The Spanish Constitution, 1978). İspanya'da herhangi özerk bir bölge bağımsızlık referandumuna ilişkin bir karar almak isterse bu kararı sadece kendi bölgesi içerisinde alamaz, böyle bir referanduma tüm İspanyol vatandaşlarının katılması gerekecektir (Grayling). İkinci görüş ise, anayasanın demokratik olduğunu savunmakla beraber herhangi bir değişikliğin halihazırdaki demokratik rejime karşı risk oluşturacağı düşüncesidir. Anayasada yapılan iki yasa değişikliği de Avrupa bütünleşme sürecinin baskısı altında zorlu prosedürlerle gerçekleşmiştir (Mullor ve Perez, 2015: 545). Bu görüşe göre, öncelik demokratik sistemin istikrarını sağlamak olduğu için anayasa değişikliği bir tabu olarak kabul edilmektedir (Comella, 2000: 32). Ayrıca Katalanlar, Birleşik Krallık'ın geleceği ve İskoçya'nın bağımsızlığı konusunda eleştiri yapmaya ne kadar açıksa, kendi bağımsızlıkları konusunda konuşurken bir o kadar tutucu ve vatansever

davranmaktadır (Stewart, 2022). Bu tutucu tavır, değiştirilmesi çok zor olan İspanyol Anayasası'nın yeniliğe ve eleştiriye kapalı olmasının bir sonucu olabilir.

Birleşik Krallık'ta İskoçya'nın bağımsızlığını tayin edebilmesi için bir referandum gerçekleştirmesine ilişkin yazılı bir anayasasının bulunmaması onu sadece İspanya Anayasası'ndan değil, diğer Batılı anayasalardan ayıran önemli bir özelliktir. Bunun yerine referanduma ilişkin tüm kararlar Birleşik Krallık Parlamentosu'nda anayasal gelenekler gözetilerek alınmaktadır. Birleşik Krallık Anayasası yazılı olmaması nedeniyle çok daha esnektir ve yıllar boyunca değişen koşullara göre pragmatik bir yaklaşımla ilerleme göstermiştir. Böylelikle toplumda anayasayı eleştiriye açık bir ortam hakimdir. Fakat bu esneklik hükümet tarafından kuralların net olmadığı durumlarda hükümetin kendi çıkarları için kullanılabilir (The UK Constitution, 2022). Buna en iyi örnek, Birleşik Krallık Hükümeti'nin tek taraflı yönettiği *Brexit* sürecidir.

Cameron, Parlamento'dan İskoçya'nın bağımsızlığına ilişkin bir referandum için yetki verilmesini isterken herhangi kısıtlayıcı bir yasayla karşı karşıya kalmamıştır (Grayling). Elbette, bu durum sadece bölgelerin referandum kararı ile sınırlı değildir. Birleşik Krallık'ta anayasayı değiştirmek için özel prosedürler yoktur ve anayasa tüzükleri diğer tüm yasalar gibi parlamentoda oy çokluğuyla yürürlükten kaldırılabilir veya değiştirilebilir. Bazıları, bu olağan dışı anayasanın sebebini diğerleri gibi yeni anayasal düzenlemelerin inşa edildiği tanımlanabilir bir anayasal anın sonucu olmaması ve uzun bir sürede gelişen evrimsel bir süreç olmasına bağlamıştır. Ancak kimileri için bunun doğru olması mümkün değildir çünkü Birleşik Krallık, parlamenter egemenlik kavramının ortaya çıkmasına yol açan temel ilkelerin oluşturulduğu 17. yüzyılın sonlarında son derece önemli bir anayasal an yaşamıştır. Birleşik Krallık Anayasası'nı diğerlerinden ayıran asıl şey, o kritik anın ardından anayasa için tanınabilir kodlama biçiminin geliştirilmemiş olmasıdır. Onlara göre bu eksiklik, 17. yüzyıl sonlarında parlamenter otoritenin monarşik güç pahasına kurulmasının önemini kesinlikle azaltmaz (Elliott, 2020:1).

Brexit'in anayasayı değiştirecek bir anayasal an olduğu ise birçok açıdan basit bir argüman olarak görülmektedir. İlk olarak hükümetin yönettiği *sert Brexit,* Geri Çekilme Anlaşması nedeniyle tamamen yerine getirilemez çünkü bu anlaşma, Birleşik Krallık'ın üye devlet olduğu dönemde etkisi altında olduğu Avrupa Birliği hukukuna benzer bir önceliğe sahiptir. Avrupa Birliği ile Birleşik Krallık arasında imzalanan

Geri Çekilme Anlaşması, Avrupa Birliği Antlaşması'nın 50. maddesi uyarınca Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden düzenli olarak çekilmesinin şartlarını belirlemektedir. 50. madde ile üye devletin Avrupa Birliği'nden bir gecede ayrılması imkansız hale getirilmiştir. Çünkü ekonomik entegrasyon ve çeşitli politika alanlarında iş birliğinin derinliği oldukça ileri bir aşamadadır ve üye devletin karar verdiği anda Birlik'ten ayrılması iki tarafın da dengelerini bozacaktır. Müzakere edilerek gerçekleşen geri çekilme süreci, Avrupa Birliği ile geri çekilen devlet arasında gelecekteki ilişkiyi düzenleme gerekliliğini şart koşmaktadır (Bremberg ve Gillepsie, 2022: 12). Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği arasındaki Geri Çekilme Anlaşması, 17 Ekim 2019'da kabul edildikten sonra 1 Şubat 2020'de yürürlüğe girmiştir (European Comission, 2022). İkinci olarak Avrupa Birliği yasası, Birleşik Krallık Parlamentosu'nun bağımsızlığını zayıflatacak kadar güce zaten hiçbir zaman sahip olmamıştır. Bu esnek anayasa keskin bir değişiklik gerektirmeden yüzyıllardır kendini radikal olaylara adapte etme konusunda oldukça başarılı olduğunu zaten kanıtlamıştır. *Brexi*t'in Birleşik Krallık Anayasası'nı birçok yönden etkileyeği tartışmasız olsa da, bu esnek anayasayı tek başına yazılı bir anayasaya dönüştürecek etkiye sahip olması mümkün görünmemektedir (Elliott, 2020: 8).

Öte yandan Birleşik Krallık Anayasası'nın sürdürülebilirliği konusundaki endişeler, 2014 yılından bugüne giderek büyümektedir. İskoç seçmenler, birbirini takip eden iki yılda, anayasayı derinden etkileyen iki önemli referandumda oy kullanmışlardır. 2014 İskoç Bağımsızlık Referandumu'nda İskoçya'nın bağımsız bir devlet olmalı mı sorusuna %85 katılım sağlayan İskoç seçmenlerin çoğunluğu hayır yönünde irade göstermiştir. İki yıl sonra İskoçlar bu sefer Birleşik Krallık'ın geleceğini belirleyen Brexit Referandumu'nda Avrupa Birliği'nde kalma yönünde tavır almıştır (Anderson ve Keil, 2020). Bu iki referandumdan, İskoç seçmenlerin çoğunlukla hem Birleşik Krallık'tan hem de Avrupa Birliği'nden ayrılmak istemedikleri görülmüştür. Ancak kesinleşen *Brexit* kararı, İskoçların hedefledikleri istikrarı korumalarına imkân vermemiştir. Özerk yönetimler arasında bir mutabakat zaptı ile oluşturulmuş, *Brexit* müzakerelerinde yerel hükümetler ve merkez hükümet arasındaki uyumu sağlamak için koordine edilen danışma organı *Ortak Bakanlar Komitesi*, İngiliz Hükümeti'nin domine ettiği bir kurumdur. Bu kurum, *Brexit* sürecinden taviz vermeyen tutumu nedeniyle İskoç Hükümeti tarafından eleştirilmektedir. İngiliz Hükümeti'nin bu tutumuna karşı Sturgeon'ın Birleşik Krallık'ın Avrupa Tek Pazarı'na üye olduğu bir

yumuşak *Brexit* hedeflenirse ikinci referandum taleplerini gündemden kaldırabilecekleri açıklamasının İngiliz Hükümeti nezdinde hiçbir bir etkisi olmamıştır. Ayrıca Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi'nin 50. madde yürürlüğe girmeden önce özerk yönetimlere hukuken danışmaya gerek olmadığı yönünde aldığı karar, özerk yönetimlerin anayasal ve hukuki statüsüne dair tartışmaları artırmıştır (Anderson ve Keil, 2020). İngiliz Hükümeti'nin etkisindeki Birleşik Krallık kurumlarının desteğiyle yönetilen *Brexit* süreci ve İskoçya'yla etkili diplomatik kanalların oluşturulamaması, İskoç Hükümeti'nin referandum taleplerinin artarak devam etmesine neden olmuştur.

Şekil 8: Büyük Britanya'da Halkın Siyasete Karşı Tutumu Üzerine 2019 Raporu: "Birleşik Krallık yönetim sistemi değiştirilmeli midir?"

Kaynak: (Hansard Society, 2019)

Şekil 8'de görüldüğü üzere Birleşik Krallık halkının %74'ü yönetim sisteminin büyük bir ölçüde iyileştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Üstelik sistemin fazlasıyla iyileştirilmesi gerektiğini söyleyenlerin sayısı bir yılda %8 artmıştır (Hansard Society, 2019: 9).

Sonuçta yazılı anayasa olsun ya da olmasın hem İskoçya hem de Katalonya anayasalarının belirsizliği konusunda artan endişeler ve anayasa yapımını şekillendiren merkezi hükümetin etkisi altındaki organların baskınlığı bir noktada benzerlik göstermektedir. Yukarıda gerçekleştirilen analiz doğrultusunda ise, anayasa konusundaki endişelere rağmen, bu iki anayasanın yakın gelecekte değiştirilmesi çok mümkün görünmemektedir.

3.6. Avrupa Birliği Boyutunda İskoç ve Katalan Bağımsızlık Hareketleri

Küresel aktörler arasında Avrupa Birliği, açık arayla siyasi birimin yüzey alanına oranı en fazla olan Birliktir (Howorth, 2010: 458). Ana kıtaların yalnızca en küçüğünün bir parçasında yer alan Avrupa Birliği, dünyadaki kara yüzeyinin %2'sini kaplamakta, buna karşın 27 ülkeden oluşmaktadır. Bu nedenle koordinasyon sorunlarını aşmak için iç genişlemeye odaklanan Avrupa Birliği, bazı çok uluslu devletlerin bölgelerinin yasal veya yasa dışı bağımsızlık referandumlarıyla yüzleşmek zorunda kalmaktadır. İskoç bağımsızlık referandumunun yasal olarak gerçekleştirilmesi ve sürecin Birleşik Krallık tarafından yönetilmesi, Brüksel'deki politika yapıcıların tepkisini önlemiş ve SNP tarafından alınan kararların Avrupa Birliği nezdinde daha dikkate alınabilir olmasını sağlamıştır. Madrid Hükümeti'yle müzakere edilmeden gerçekleştirilen Katalan bağımsızlık referandumu ise Avrupa Birliği'ni yasadışı referandumlar konusunda daha kritik bir aktör haline getirmiş ve uluslararası kamuoyunda daha çok öne çıkarmıştır. Avrupa Birliği etkin bir müdahalede bulunsun ya da bulunmasın, hem İskoç hem de Katalan davalarında bağımsızlık yanlısı partiler oldukça etkili bir Avrupa yayılma stratejisi izleyebilmiştir. Projelerinin birçok insanın olumsuz olarak algıladığı ayrılıkçılıkla ilgili olmadığına, Avrupa'ya katılımı yeniden yapılandırmakla ve artırmakla ilgili olduğu konusunda kamuoyunu ikna etmeye çabalamışlardır (Bremberg ve Gillepsie, 2022).

Avrupa Birliği geçmişte, avro krizi, Grönland Özerklik Referandumu ve Doğu Almanya'nın Batı Almanya ile yeniden birleşmesi gibi öngörülemeyen sorunlara çözüm bulma konusunda esnek ve pragmatik davranmıştır. Günümüzde ise Avrupa Birliği ve kurumları için İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketleri öngörülemeyen yeni problemler içermektedir. Avrupa Birliği antlaşmalarında bölgelerin bağımsızlık hareketlerine ve yeni üyelik meselelerine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır (Thorp, 2011). Üye devletler ve Avrupa kurumlarının muhtemel bağımsız bölgelerin Birliğe üyeliği için yeşil ışık yakacaklarına dair açıklamaları Avrupa bölgesinde büyük değişimlere yol açabilir. Bağımsızlığını kazanan devletin üyeliğinin devam etmesi garanti edilirse Birliğin içerisinde bir güvenlik ağı oluşacaktır. Bu karar Avrupa'da diğer bölgelerde domino etkisi yaratarak bağımsızlık taleplerini arttırabilir. Devlet altı milliyetçi bölgeler ya yeni devletlerinin otomatik olarak Avrupa Birliği'ne üye olacağını ya da hızlandırılmış ve kolaylaştırılmış bir süreçle kolayca kabul

edilebileceklerini varsayarlar (Castle, 2012) ve bu elbette, Avrupa Birliği'nin tercih edeceği bir yol değildir.

Avrupa Komisyonu ve Avrupa Konseyi'ne göre, bağımsızlığını ilan eden bölgeler Avrupa Birliği statülerini kaybedecek ve Lizbon Antlaşması'nın (AB Antlaşması) 49. maddesi uyarınca üyelik için yeniden başvuru yapmak zorunda kalacaklardır. Üyeliğin devam etme olasılığı yoksa, bölge halkı Avrupa Birliği'nin bir parçası olmayacak ve devletin kendi kanunlarını düzenlemesi ve kendi hükümetini kurması için bir geçiş dönemi tanınacaktır (Chamon ve Van der Loo, 2014). Belirtildiği gibi, bu konuda anlaşmalarda bulunan açık bir hüküm yoktur. Avrupa Konseyi bu konuda anlaşmaların değiştirilip değiştirilmeyeceğine karar veren tek kurum olsa da henüz bir karar almamıştır. Avrupa Konseyi, AB Antlaşması uyarınca sözleşmelerde değişikliğe gidebilir ve bağımsız bir bölgenin Avrupa'ya nasıl üye olabileceği sorusuna cevap verebilir. Süreç, Avrupa Komisyonu'nun ve Avrupa Parlamentosu'nun Konsey'e anlaşmaların revize edilmesi için öneriler sunabileceği olağan bir prosedür şeklinde gerçekleşecektir. Öneriler Avrupa Konseyi'ne gidecek ve ulusal parlamentolar bilgilendirilecektir. Daha sonra üye devletlerin temsilcilerinden oluşan hükümetlerarası konferans düzenlenecektir. Antlaşma, değişikliklerin tüm üyeler tarafından onaylanmasıyla yürürlüğe girecektir. Avrupa Birliği hukukunda var olan belirsizliğe rağmen, üye devlet olmak isteyen olası devletlerin geleceği konusunda üye ülkeler veya kurumlar tarafından Avrupa Konseyi'ne herhangi bir teklif sunulmamıştır. Bunun nedeni üye ülkelerin muhtemel sesleri görmezden gelmesi olabilir. Ayrıca, her şeyin ötesinde AB Antlaşması üye ülkelerin anlaşmalarına, ülke bütünlüğüne ve anayasalarına fazlasıyla saygı duymaktadır.

Avrupa'daki devlet altı bağımsızlık yanlıları, Avrupa Birliği'ni, ulus devleti köprülemek için bir alternatif olarak görmektedir. Bağımsız olmaları durumunda Katalonya ve İskoçya küçük devletler olacaklardır. Küçük bir devlet olmaları, daha büyük üye devletlerle yapılan ticaret ve dış politika müzakerelerinde onları dezavantajlı duruma sokabilecektir. Bu nedenle Avrupa Birliği iç pazarının bir parçası olmak küçük devletler için önemli bir güvenlik meselesidir. Buna *Avrupa birleşmesinin paradoksu* denilmektedir (Connolly, 2013). Hem İskoç hem de Katalan bağımsızlık yanlıları, *Avrupa içerisinde bağımsızlık* fikrini savunmaktadır (Anderson ve Keil, 2016: 41). Bağımsızlık yanlısı partiler, Avrupa Birliği'ndeki statükoya

meydan okuyarak ulusal bağımsızlığı geliştirmeye çalışan, öte yandan Avrupa Birliği'nin yetkilerine meydan okumayan siyasi iddialar dile getirmektedir. Avrupa'daki bazı bağımsızlık hareketleri içerisinde Avrupa şüpheciliğini barındırsa da (sağ popülist *Vlaams Belang* partisindeki Flaman milliyetçileri gibi), Avrupa Birliği bayrağının Katalonya'nın resmi *Senyera* ve bağımsızlığı temsil eden *Estelada* bayraklarının yanında yer almasından anlaşılacağı üzere bu iki bölgede çok yaygın bir görüş değildir (Bremberg ve Gillepsie, 2022: 2). İskoçya'da özellikle *Brexit*'ten sonra İskoç bağımsızlığını desteklemek için yapılan halk gösterilerinde *Scottish Saltire* bayrağının yanında Avrupa Birliği bayrağının dalgalandığı sıklıkla görülmektedir. Çoğu Avrupa ülkesinde bağımsızlık kampanyalarının yürütülmesine izin verilir, ancak uygun anayasal değişiklikler yapılmadıkça bağımsızlık uygulamaya konulamaz (Reinikainen, 2019). Bu çelişkili tutum, açıklanması güç Avrupa Birliği politikalarından sadece biridir.

Avrupa Birliği'nin, hem küreselleşmenin hem de devlet altı bölgesel taleplerin zorluklarıyla başa çıkmalarına yardımcı olmak için devletlere ulusüstü bir çerçeve sunduğu ve 1980'li yıllarda ön plana çıkardığı *Bölgelerin Avrupası* imajından ödün vermekte olduğu görülmektedir (Öner, 2019). Bu doğrultuda Avrupa Birliği, devlet merkezli bir yönetim biçimi olmayı ve devletlerin iç politikasına doğrudan karışmamayı tercih etmektedir. Hatta Avrupalı elitler, Avrupa vatandaşlığı fikri için, muhtemel bağımsızlığın maliyetini azaltan ulusüstü vatandaşlık üzerine kurulan bir eylem senaryosu seçmişlerdir (Arrighi, 2019: 17).

Avrupa Birliği, bağımsız bir İskoçya'nın üyelik talebini ancak bağımsızlık, Birleşik Krallık Hükümeti ile anlaşmalı olarak gerçekleşirse kabul edecektir. Avrupa Birliği hukukuna göre, İskoçya ancak Birleşik Krallık'tan bağımsızlığını elde ettikten sonra Avrupa Birliği'ne katılmak için resmen başvuruda bulunabilir ve bu süreç en iyi ihtimalle yedi yılı alacaktır. İskoçya'nın Birleşik Krallık'tan ayrılma süreci, Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden çıkması için geçen beş yıldan daha uzun sürebilir ve ayrıca Avrupa Birliği'ne katılım süreci en az iki yıl daha sürecektir (Institute for Government, 2021).

Üye ülkelerin aksine Avrupa kamuoyunun, İskoçya'nın ulusal çıkarlarının savunulmadığı gerekçesiyle İskoç bağımsızlık hareketine ve haliyle SNP'ye olan desteğinde gözle görülür bir artış gözlemlenmektedir. Arkasına daha güçlü bir halk

desteği alan SNP, referandum için merkez hükümete baskı yaratabilmektedir. Avrupa Birliği ve Birleşik Krallık içerisindeki 170'ten fazla sanatçı İskoçya'nın ayrılma yönünde karar alması halinde AB'deki yerini garanti etmesi için liderlere çağrı yapmıştır. Yayınladıkları mektupta, *"Kıtanın ve dünyanın dört bir yanından Avrupalılarız. Doğal olarak pek çok konuda anlaşamıyoruz. Ama hepimiz şu konuda hemfikiriz: Tüm Avrupalılar İskoç halkın, eğer bu demokratik arzularıysa, Avrupa Birliği'ne geri döneceklerini bilmelerini istiyoruz."* açıklamasında bulunmuşlardır. Avrupa Konseyi, 29 Nisan 2017 tarihli zirvesinde tek taraflı olarak Kuzey İrlanda'nın gelecekte İrlanda Cumhuriyeti'ne katılmak için oy kullanması durumunda hemen Birliğin bir parçası olabileceğini doğrulamıştır. Fakat İskoçya için böyle bir vaatte bulunmamıştır (The Guardian, 2021). İskoçya'ya da cömert şartların sunulması özellikle İskoç halkın bağımsızlık referandumuna yaklaşımını büyük ölçüde etkileyecek ve İngiliz Hükümeti'nin karşı çıkmayacağı kadar güçlü bir baskıya neden olacaktır. Tüm bu gelişmeleri Katalonya, Sırp Cumhuriyeti, Kuzey İrlanda ve Galler muhtemel bir örnek olacağı için yakından izlemektedir (Scheffer, 2021).

Eğer Katalonya bağımsızlığını ilan ederse, Birliğin bir parçası olmaya devam etmek için elbette adaylık prosedürüne yeniden başvurması gerekecektir (Ionita, 2018). Avrupa Birliği, 2017'de gerçekleştirilen Katalonya'nın bağımsızlık referandumu konusunda her ne kadar merkezi hükümetin şiddet kullanımını eleştirse de İspanya Hükümeti'nden yana olmuştur. Referandum sonrasında açıklama yapan liderlerin Katalonya'nın bağımsızlığına karşı oldukları görülmüştür (Politico, 2017). Liberal değerler üzerine kurulmuş olan Avrupa Birliği'nin, Katalanların bağımsızlık isteğinin arkasında durmaması, hiç şüphesiz ki Birliğin mevcut krizlere yeni birini daha eklemek istememesindendir. Ulusüstü bir oluşum olmayı hedefleyen Avrupa Birliği, Maastricht Antlaşması gibi bağlayıcı metinlerle azınlık grupların haklarını koruma ve geliştirme hedefleri güden özgürlükçü bir oluşum olsa da nihai hedefi Avrupa'da siyasal birliğin sağlanmasıdır. Bünyesinde bulunan devletlerin parçalanması ve yeni ulus devletler çıkması için yapılan girişimler Birliğin diyalektik sürecine zarar verecektir. Bütün bunlar düşünüldüğünde; mülteci krizi, Brexit, ekonomik durgunluk, yükselen aşırı sağ ve yabancı düşmanlığı gibi Birliğin hali hazırda üstesinden gelmeye çalıştığı krizlerin üstüne Katalonya krizinde İspanya lehine tavır alması anlaşılabilir bir durumdur. Buna rağmen Puigdemont ve Katalan siyasetçi Comin'in Avrupa Parlamentosu milletvekili olması ve Avrupa tutuklama

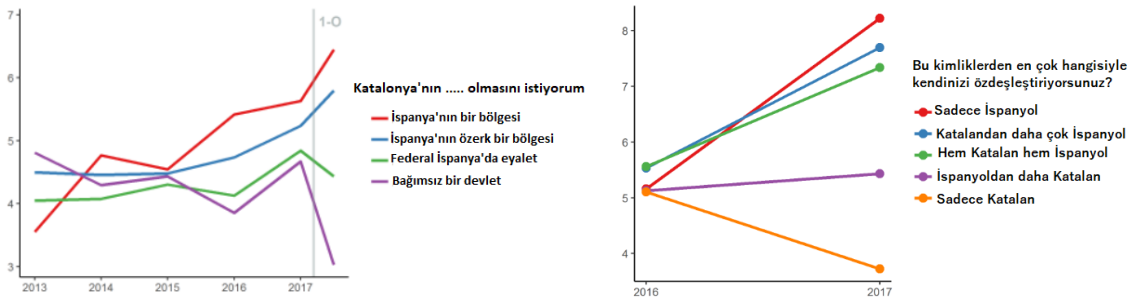
emrinin Belçika tarafından askıya alınması, referandumu İspanya Anayasası'na aykırı olduğu için tanımayan Avrupa Birliği ve İspanya Hükümeti arasında gerginliğe yol açmıştır. Başta Avrupa Parlamentosu olmak üzere, bazı Avrupa kurumlarının bağımsızlık yanlılarına karşı gösterdiği hoşgörü İspanya'yla çatışmalar yaşanmasına neden olmaktadır (Euronews, 2020). Bu noktada bağımsızlık yanlısı Katalan liderlerin korunması amaçlanırken, diğer yandan referandum girişiminin ülkenin iç meselesi olarak değerlendirilmesi ve doğrudan İspanya Hükümeti'ne destek verilmesi AB'nin hem İspanya gibi etkili üye devletlerle arasındaki dengeyi korumayı amaçladığını hem de devlet üstü yapısı gereği devlet altı aktörlerle arasındaki ilişkiyi sürdürmek istediğini göstermektedir. Son dönemde üye devletler, Avrupa Birliği çerçevesinde güç ve etkilerini korumuş, hatta artırmıştır. Burada sadece Avrupa Birliği değil, uluslararası düzenin egemen devletler lehine bağımsızlık konusunda güçlü bir önyargısı olduğu belirtilmelidir (Wesslau, 2017).

İskoç ve Katalan milliyetçi partilerin katılım sürecinden güncel referandumlar ve sonrasına kadar, Avrupa Birliği'ne bakış açılarındaki değişim oldukça ilginçtir. İskoçya ve Katalonya'da faaliyet gösteren SNP ve ERC gibi köklü milliyetçi partiler Topluluğa katılım süreçlerine tam tersi tepkiler vermiştir. SNP, sadece balıkçılık politikalarına sınırlama getirilmesi gibi ekonomik kaygılardan değil, diğer İngiliz partilerde olduğu gibi siyasi endişelerden dolayı da Topluluğa dahil olmayı ilk başta hoş karşılamamıştır. ERC ve CiU ise, Topluluğa dahil olmanın İspanya içerisinde özerk haklarını geliştireceği düşüncesiyle Avrupa yanlısı bir tutum sergilemiştir (Bremberg ve Gillepsie, 2022). Fakat Katalan partilerin başarısız Katalan bağımsızlık referandumu sonrası, İskoç partilerin de *Brexit* sonrası, Avrupa Birliği'ne yönelik tavırları aşağıda sunulan grafiklerden de anlaşılacağı üzere değişmeye başlamıştır.

Katalan bağımsızlık savunucuları, özellikle 2017 referandumundan hemen sonra, arabuluculuk taleplerinden temel hakların korunması için aktif katılıma kadar değişen taleplerle Avrupa Birliği kurumlarının olumlu katılımını sağlamak için çaba sarf etmiştir. Bunun en açık örneği, eski Katalan Hükümeti'nin durumunu uluslararasılaştırma amacıyla Brüksel'e taşımasıdır. Avrupa Birliği'nden beklentilerine rağmen, Avrupa Birliği'nin herhangi bir destek göstermemesi, bu desteğin eksikliğini hisseden bağımsızlık yanlılarının siyasi yönelimlerini etkileyen kilit bir etken olmuştur (Aumaitre, 2017). Katalonya'nın iyi giden Avrupa Birliği

ilişkileri referandum sonrası değişime uğramıştır ve bağımsızlık yanlısı partiler, Birliğin tepkisinden belirli ölçüde ders çıkararak daha ılımlı politikalara yönelmiştir. Başarısız referandumun kendilerine bir sorumluluk yüklediğini düşünmekle beraber yapılacak bir diğer referandumun yasal olması gerektiğini kabullenmişlerdir. Ayrıca bölgesel partiler 2021'deki bölgesel seçim kampanyalarında Avrupa'ya kasıtlı olarak fazla yer vermemiştir. Avrupa Birliği'nin İspanya'nın bölünmezliğini savunması Avrupa şüpheciliğine giden bir yönelimi tetiklemese de Avrupa Birliği üyeliğinin vazgeçilmezliği konusunda Katalan iç siyasetinde ve toplumda sorgulamaya yol açmıştır.

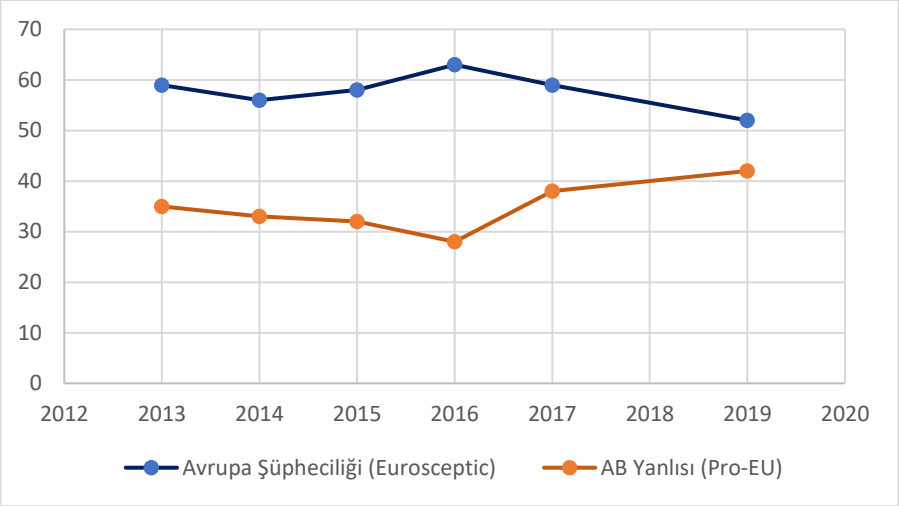
Şekil 9: Katalonya'da Bölgesel Tercihlere (2013-2017) ve Bölgesel Kimliklere (2016-2017) Göre AB'ye Hissedilen Bağlılık

Kaynak: AB'ye olan bağlılığın gelişimi (dikey), Katalanların bölgesel tercihlerine göre analiz edilmektedir (*Euro Crisis in the Press blog* London School of Economics and Political Science, 2017).

İki şekilde de görüldüğü gibi, 2013 ve 2017 yılları arasında Katalonya'nın bağımsızlığını savunan Katalanların, Avrupa Birliği'ne olan bağlılıklarında gözle görülür bir düşüş yaşanmıştır. Buna rağmen 2016 ve 2017 yılları arasında gerçekleştirilen kamuoyu yoklamasında görüldüğü gibi kendini İspanyol hisseden ve Katalonya'yı İspanya'nın bir bölgesi olarak gören kesimin Birliğe olan bağlılığı artmıştır çünkü onlara göre Birlik, davalarını desteklemektedir. Bunu tetikleyen en önemli olay, 2017 Referandumu sürecinde Avrupa Birliği'nin Katalan bağımsızlığına destek vermemesi ve İspanya'nın bölünmez bütünlüğüne vurgu yapmasıdır.

Şekil 10: İskoçya'da AB'ye Karşı Kamuoyunun Tutumu (2013-2019)

Kaynak: *Avrupa Şüpheciliği*, AB'nin gücünün azaltılması gerektiğini düşünenleri ifade etmektedir. *AB yanlısı* ise AB'nin gücünün olduğu gibi kalması, genişletilmesi veya tek bir Avrupa yönetiminin oluşturulması gerektiğini savunanları ifade etmektedir (Curtice ve Montagu, 2020).

Katalonya'nın aksine İskoçya'da, özellikle *Brexit* süreciyle Avrupa Birliği'ne olan kamuoyu desteğinde önemli bir artış gözlemlenmektedir. Birleşik Krallık'ın bütünlüğünü savunan fakat Avrupa Birliği'nden ayrılmak istemeyen kesimin, *Brexit* sonrası Avrupa Birliği'ne olan bağlılığın artması bağımsızlık hedefinde önemli bir dönüşüm yaratmıştır.

Sonuçta, Katalanların bağımsızlık referandumu sonrası Avrupa Birliği'ne olan güven ve aidiyet hissi azalırken, Brexit sonrası İskoçların Avrupa Birliği'ne olan desteği ve güveni giderek artmıştır. Avrupa Birliği tarafından bakıldığında ise, *Brexit,* Katalan ve İskoç bağımsızlık hareketlerinin Avrupa bağlamındaki farklılığını daha da derinleştirmiştir. Brexit Referandumu'nun ardından dönemin Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker ve Avrupa Parlamentosu Başkanı Martin Schulz tarafından Brüksel'de Nicola Sturgeon'a sıcak bir karşılama yapılmıştır. Ayrıca İskoçya'nın Brüksel'de dinlenmeye hakkı olduğu ifade edilirken, Puigdemont ile görüşme reddedilmiştir. Birliğin bu tavrının Katalan ve İskoçların yönelimlerinin neden farklı yönlere ilerlediğini açıklamaktadır.

3.7. İskoçya ve Katalonya Arasındaki Politik İlişkiler

Bağımsızlık yanlısı bölgeler, bağımsızlıklarını elde etme yolunda kendi bölgelerinin ayırt ediciliğini vurgulama eğiliminde olmayı tercih ederler. Bağımsızlık yanlısı partiler de bu doğrultuda, kendi hedeflerine ulaşmak için başka bir bağımsızlık hareketini bir model olarak gördüklerini açıklamakta çekimser davranırlar. Kendi ulusal hareketlerini bir başkasıyla doğrudan özdeşleştirmek, benzetilen hareketin zarara uğraması ve prestijin zedelenmesi söz konusu olduğunda kendi hareketlerinin meşruiyetini de baltalayabilecektir. Buna rağmen Katalan bağımsızlık yanlıları söylemlerinde sıklıkla İskoçya'dan bahseder çünkü SNP'nin konumunun onlara kıyasla Avrupa'da daha yasal olduğunu düşünürler. İskoç milliyetçileri ise söylemlerinde Katalonya'ya daha az değinir. Birleşik Krallık'ın yasal ve anayasal çerçevesi içinde faaliyet gösteren SNP, tek taraflı referanduma başvuran, yerleşik parlamento prosedürlerine karşı tavır alan ve mahkeme emirlerine karşı gelen Katalan davasının İskoçya'nın koşullarından farklı olduğunu düşünmektedir (Bremberg ve Gillepsie, 2022: 108). Bu tavır, başarılı olan milliyetçilik hareketlerinin kendilerini diğerlerinden ayırma eğiliminde olmasına bir örnektir (Minder, 2017: 148).

SNP'nin bağımsızlık yanlısı Katalan partilerle ilişkisi hiçbir zaman kolay olmamıştır. İkili ilişkilerin en yoğun olduğu dönem İskoçya ve Katalonya hükümetlerinin 2014'te gerçekleştirilecek iki referandum öncesinde hangi referandumun ne zaman yapılacağı konusunda birbirine danıştığı dönemdir. En sonunda İskoç referandumunun Katalonya'nın yasa dışılığından etkilenmemesi için Eylül'de yapılması, Katalan referandumunun da iki ay sonra yapılması kararlaştırılmıştır. Mas yönetiminde gerçekleştirilen bağımsızlık referandumu gayri resmi olarak Katalan gönüllülerin yardımıyla gerçekleştirilmiştir ve iki milyondan fazla kişinin katıldığı oylamada %80 kişi bağımsızlıktan yana oy kullanmıştır (BBC, 2014). Bu referandum daha sonra 2017'deki tek taraflı bağımsızlık referandumu için hükümeti cesaretlendirmiştir. Edinburgh Anlaşması, İskoç örneğini dönemin Mas Hükümeti ve Katalonya'daki referandum yanlıları için önemli bir uluslararası referans noktası haline getirmiştir. Mas, İskoç bağımsızlık referandumunu bir Avrupa devletinde milliyetçi gerilimin nasıl çözüleceğinin kıskanılacak bir örneği olduğunu açıklamıştır. Bağımsızlığa evet denmediği için elbette bir gerileme de söz konusudur. Eğer senaryo o yönde ilerleseydi, bir Avrupa devletinin devlet altı milliyetçilikle dağılabileceği kanıtlanacak ve Avrupa Birliği liderlerini böyle bir krizle başa çıkmanın

bir yolunu bulmaya zorlayacaktı. Böylelikle bağımsızlık yanlısı Katalanlar, İskoçya örneğinden cesaret alarak bağımsızlık hareketine desteği artırmak için daha çok çabalayacaktı (The Economist, 2014).

İskoçya bağımsızlık referandumundan sonra Mas, referandumun demokrasinin doğru yolu olduğunu ifade etmiştir. Buna karşılık dönemin İspanya Başbakanı Rajoy, böyle bir girişime uyarıda bulunmak için Rus yanlıların ilhak ettiği Kırım'daki mevcut durumu örnek göstermiştir (CNA, 2014). Bu benzetmeyle, İspanya Hükümeti'nin bağımsızlığı yasal yollara taşımaya ne kadar karşı olduğu ve böyle bir girişim olduğu takdirde çatışmalardan kaçınmayacağı açıkça ortaya konmuştur.

İlerleyen dönemlerde, ikili ilişkiler için Katalonya, İskoçya'ya göre daha fazla çaba harcamıştır. Hem Salmond hem de Sturgeon yönetimindeki SNP, 2017'de gerçekleştirilen Katalan bağımsızlık referandumunu savunmuş, ancak Madrid'i kızdırmamak ve Edinburgh Anlaşması'na benzer başka bir yasal bağımsızlık referandumunu güvence altına almak için Katalan davası konusunda şiddetli bir tepki göstermeyi tercih etmemiştir. Madrid'den çekinen SNP Hükümeti ile İskoç milliyetçilerinin Katalan referandumuna karşı tutumu farklı olmuştur. Bu nedenle o dönemde Katalan bağımsızlık mücadelesi, İskoç milliyetçileri için *kafa ile kalp arasındaki bir savaş* olarak değerlendirilmiştir. Bağımsızlık ilan edildiğinde, Barselona ve Edinburgh'daki birçok kişi SNP'nin yeni Katalan devletinin tanınması için çağrıda bulunmasını beklemiş fakat bunun yerine SNP sadece Katalonya ve İspanya arasında diyalog çağrısında bulunmuştur. İskoçya Dışişleri Bakanı Fiona Hyslop, Katalonya halkının kendi geleceğini belirleme yeteneğine sahip olması gerektiğini söylemekle beraber Katalonya'yı bağımsız bir devlet olarak tanımamıştır (Geoghegan, 2017). Yine de o dönemde SNP tarafından, Katalonya'nın self determinasyonunun desteklendiği ve İspanya Hükümeti'nin tutuklama kararlarının eleştirildiği belirtilmelidir. Andrews Üniversitesi'nde Profesör Clara Ponsati de bağımsızlık referandumundaki rolü nedeniyle olası bir iadeyle karşı karşıya kaldığında, onun bu talebe itiraz etme hakkı SNP tarafından desteklenmiş ve ona koruma sağlanmıştır (SNP).

İskoçya Hükümeti'nin Generalitat ile ilişkilerinde ihtiyatlı olduğu, üst düzey ziyaretlerin tercih edilmemesinde de anlaşılmaktadır. SNP aktivistleri 2017'de referandum kampanyasını desteklemek için bireysel olarak Katalonya'ya giderken, parti liderleri tarafından herhangi bir ziyaret yapılmamıştır. İskoçya'yı ziyaret etmeleri

için Generalitat başkanlarına resmi bir davet de olmamıştır. Puigdemont bir konuşma yapmak için 2018'de Brüksel'den İskoçya'ya seyahat etmiştir. Bu ziyaret sonrasında yayınlanan resmi açıklamada, İskoçya Birinci Bakanı'nın Puigdemont'la telefonla veya yüz yüze herhangi bir görüşme gerçekleştirmediği veya elektronik medya aracılığıyla etkileşim kurmadığı açıkça belirtilmiştir (Scottish Government, 2018). Aynı yıl, Quim Torra, Katalan Hükümeti'nin talebi üzerine Sturgeon tarafından bir kez kabul edilmiştir. Torra bu fırsattan yararlanarak İskoç modeline hayranlığını ifade ederek İskoç referandumunun dünyaya örnek olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca Sturgean'ın Katalonya bağımsızlık hareketine desteği için teşekkür etmiştir (BBC, 2018). İlerleyen dönemlerde ise Katalan koalisyon partileri arasında giderek derinleşen bölünmeler, SNP'nin Generalitat ile ilişkilerinde temkinli olmayı sürdürmesine neden olmuştur.

Sonuçta, İskoç ve Katalan aktivistler tarafından her iki bağımsızlık hareketine olan desteğin boyutu mitinglerde İskoç ve Katalan bayraklarının beraber görülme sıklığından anlaşılsa da, bu samimi ilişkiyi yerel hükümetler arasında hem SNP'nin çekimserliği hem de Katalan koalisyon hükümetlerinin kendi içerisinde uzlaşamaması nedeniyle görebilmek mümkün olmamıştır.

Bu bölümde, İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerinin hangi motivasyonlarla diğer bağımsızlık hareketlerinden uluslararası kamuoyunda daha farklı ve güçlü algılandığı açıklanmaktadır. Bu motivasyonlar, ulusal kimlik algısı, kamu diplomasisi faaliyetleri, devlet altı kurumsallaşma, ekonomik faktörler ve anayasal krizler olarak belirlenmiştir. İki bölgenin bağımsızlık hareketleri için bu beş farklı motivasyon oldukça önemlidir fakat her motivasyonun bölgelerde farklı gelişim gösterdiği belirtilmelidir. Ayrıca bu bölümde, bölgelerin Avrupa Birliği ile ilişkileri detaylı olarak incelenmiştir. Avrupa Birliği'nin İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerine karşı farklı yaklaşım sergilediği ve Avrupa'daki bağımsızlık girişimlerine karşı net bir tavır ve politika üret(e)mediği anlaşılmıştır. Son olarak önde gelen İskoç ve Katalan partilerin ilişkilerinin boyutu değerlendirilmiş ve politik ilişkilerin, İskoç ve Katalan toplumu arasındaki kuvvetli diyaloğun aksine çok daha kısıtlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

İskoçya ve Katalonya bölgeleri, yüzyıllardır belli özerkliklere sahip, kendilerinden farklı gördükleri devletlerin parçası olarak varlıklarını sürdürmüş olsalar da özerk haklarını genişletmek hatta bağımsız olmak için merkezi hükümetle anlaşma konusunda ısrarcı olmuşlardır. Bu doğrultuda çalışmada, İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerinin benzerlikleri ve farklılıkları beş motivasyonla analiz edilmiştir. Bölgelerin bağımsızlık hareketlerini artıran en önemli motivasyonlar; ulusal kimlik algısı, kamu diplomasisi faaliyetleri, devlet altı kurumsallaşma, ekonomik faktörler ve anayasal krizler olarak belirlenmiştir. İskoç ve Katalan bölgelerini hareketlendiren bu beş temel motivasyon, uluslararası kamuoyunda ve merkezi hükümetler nezdinde bağımsızlık hareketlerini duyurabilme konusunda diğer bağımsızlık talebi olan bölgelere kıyasla daha etkili olmuştur.

Çalışılan konunun zaman içerisinde gelişmeye açık olması araştırmacılara zengin bir araştırma sahası sunmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerini güçlendiren önemli motivasyonları açıklayarak devlet altı milliyetçilik konusunda yapılacak gelecek araştırmalara katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Farklı bölgelerdeki bağımsızlık hareketlerini inceleyen araştırmacılar bu çalışmada bahsedilen motivasyonların araştırdıkları bölgelerdeki etkisini inceleyebilir. İskoçya ve Katalonya bölgelerini çalışanlar ise, konunun güncelliğini koruması sebebiyle ortaya çıkacak yeni motivasyonları literatüre kazandırarak karşılaştırmalı analiz çalışmalarını zenginleştirebilir.

İskoçya ve Katalonya, bağımsızlık taleplerini yasal bir referandum yoluyla gerçekleştirme konusunda hemfikirdir. Dünyadaki bağımsızlık örneklerine bakıldığında tek taraflı ayrılma kararı alan bölgeler hem çevre ülkelere hem de kendi iç dinamiklerine fazlasıyla zarar vermiş ve bu bölgelerde başarılı bir demokrasiye geçiş mümkün olamamıştır. Bu doğrultuda İskoçya ve Katalonya tek taraflı bir kararla bağımsız olursa, bu yeni devletlerin güçlü ve dengeli bir şekilde uluslararası sistemde yer almaları mümkün değildir. Üstelik bu bağımsızlık sadece ayrıldıkları devletlerde değil, Avrupa'daki çok uluslu devletlerde çatışmalara neden olabilecektir. Çalışmada anlatıldığı üzere, merkezi devletle barışçıl bir ayrılık gerçekleştirmek ise, örneğine kolaylıkla rastlanılmadığı göz önüne alınırsa, oldukça zordur. Batılı demokratik bir ülkede yaşayan toplumlarda bağımsızlığın tercih edilme olasılığı düşüktür. Çünkü tercih edilebilecek birçok özerk yönetim modeli bulunmaktadır. Bu nedenle

bağımsızlık vaat eden iki seçenekli referandumlar demokratik bölgelerdeki toplumların ihtiyaçlarına yanıt verebilecek yeterlilikte zaten değildir. Bu nedenle referandumların sadece bağımsızlığa yönelik olmaması, asimetrik özerklik modellerini de içeren daha kapsamlı yönetim önerileri içermesi, bölgelerde yaşayanların nasıl bir yönetim biçimini tercih ettiğini daha iyi açıklığa kavuşturabilir.

Bu çalışmada, İskoç ve Katalan bağımsızlık taleplerinin güçlenmesinin en önemli motivasyonlarından ilki olan ulusal kimlik, hem İskoçya ve Katalonya'da bağımsızlık hareketlerini artıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine de Katalanların, İskoçlara göre, farklı ulusal kimliklerle yüksek düzeyde özdeşleşmeye daha eğilimli olduğu görülmektedir. İkinci motivasyon emperyal gücün kaybı ve kurumsallaşmadır. İskoçya ve Katalonya, yer aldıkları imparatorlukların farklı zamanlarda sömürgelerini kaybetmesiyle emperyalist gücün ve prestijin kaybına tanık olmuştur. ABD, İspanya'nın son sömürgelerini ele geçirmiş ve böylelikle 19. yüzyılın sonunda İspanya büyük pazarlarını kaybetmiştir. Ayrıca 1960'lı yıllarda İngiltere'nin sömürgelerini kaybetmesinden sonra İskoç ve Galler milliyetçiliğinin yükselişi İngiliz siyasetinde önem kazanmıştır. Siyasal ve toplumsal seferberliği desteklediği için kimlik ve dil gibi geleneksel unsurlardan daha etkili olan kurumsallaşma, İspanya ve Birleşik Krallık'ta köklü bir yapıya sahip olduğundan, tıpkı federal kurumlar gibi, devlet altı kimliklerin varlığını korumuştur. Üçüncü motivasyon olan kamu diplomasisi faaliyetleri, Katalan ve İskoç gibi bağımsızlık talebi olan bölgeler için çok önemlidir. Bu bölgeler, güçlü bir kimlik duygusu oluşturmak için farklı ülkelerde veya İskoçya gibi özellikle bölge içerisinde seslerini duyurarak siyasi nüfuzlarını artırmayı hedeflemektedir. Dördüncüsü, hem Katalan hem de İskoç bağımsızlık yanlıları, merkezi hükümetlerin kontrolü nedeniyle ekonomik kapasitelerini tam ve etkin kullanamadıklarını düşünmektedir. Bununla beraber bu iki bölge, zenginliğin dağılımı konusunda farklıdır. İspanya'da zengin kaynaklara sahip olma, politik hareketlenmeleri artıran bir motivasyondur, devlet altı bağımsızlık hareketlerinin en çok görüldüğü Bask Bölgesi ve Katalonya bölgeleri İspanya'nın en zengin bölgeleridir. Birleşik Krallık'ta güçlü politik hareketlenmeye sahip İskoçya ve Galler, kamu harcamalarının en büyük faydalanıcıları değildir. Bu bölgelerde ekonomik üstünlük, devlet altı milliyetçiliği destekleyen temel bir motivasyon olmaktan uzaktır. Beşincisi, her iki bölge, her ne kadar anayasal yapıları oldukça farklı olsa da, anayasaların belirsizliği ve anayasa yapımını şekillendiren merkezi hükümetten

etkilenen organların egemenliği konusunda bir şekilde benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada, İskoç ve Katalan bağımsızlık hareketlerinin köklü devlet altı kurumsallaşma ve güncel anayasal krizler konusunda belli ölçüde benzerlik gösterdiği, öte yandan ulusal kimlik bilinci, kamu diplomasisi faaliyetleri ve ekonomik çıkarlar konusunda ciddi farklılıklara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elbette bu faktörlerin, bölgelerin farklı iç ve dış dinamikleri göz önünde bulundurularak farklı konjonktürlere sahip olduğu belirtilmelidir.

Devlet altı milliyetçiliğin asıl savunuculuğunu yapan bağımsızlık yanlısı bölgesel siyasi partiler tüm geçmiş ve güncel söylemleri bir araya getirerek bölgelerdeki bağımsızlık taleplerinin yasallaştırılması için politikalar geliştirmektedir. İskoçya, Sturgeon gibi sekiz yıldır İskoçya birinci bakanlığını sürdüren bir liderle dengeli bir siyasi ve sosyal bir yapılanma kurabilmiştir. Fakat Katalonya'da siyasi parti çeşitliliği çok fazladır. Ayrıca tek taraflı gerçekleştirilen bağımsızlık referandumu sonrası Puigdemont gibi bağımsızlık yanlısı liderlerin söylemlerine ve faaliyetlerine daha az güven duyulmakta ve seçimlerde radikal partilere destek azalmaktadır. Katalonya Hükümeti ve Katalanlar için en iyi ihtimal, bağımsızlık fikrinden ziyade İspanya Hükümeti ile müzakere edilerek elde edilecek daha fazla özerkliktir. Öte yandan İskoçya'nın SNP liderliğinde devam ettirdiği bağımsızlık taleplerinin artış göstermesi, kamuoyu yoklamalarındaki sonuçlardan da anlaşılmaktadır. Dengeli bir siyasi ve sosyal yapılanmayı tercih eden İskoç halkının *Brexit*'le demokrasilerinin sarsıldığını düşünmesi, Birleşik Krallık taraftarı çoğunluğun bu süreçten sonra Avrupa Birliği üyeliğini tercih etmesinin en önemli nedenidir.

Özellikle ekonomik çıkarlar göz önünde bulundurulduğunda İskoçya ve Katalonya yerel hükümetleri, ciddi endişelere sahip olduklarından tek taraflı bağımsızlık konusunda çekimser davranmaktadır. İskoçya ayrılırsa en büyük ticaret partneri olan Birleşik Krallık'la ilişkileri zarar görecek, Katalonya ayrılırsa Avrupa Birliği'nin sunduğu ekonomik fırsatlara erişimi sınırlandırılacak veya tamamen sonlandırılacaktır. İskoçya'da Avrupa Birliği gibi güçlü bir ekonomik birliğin bağımsız bir devlet olunduğu takdirde bu boşluğu dolduracağı düşüncesi hâkimdir ve SNP Hükümeti, Avrupa Birliği'nin Birleşik Krallık pazarından daha çok fayda getireceği konusunda kamuoyunu ikna etmeye çabalamaktadır. İskoç halkı ise, özellikle Brexit sonrası Avrupa Birliği'nin sunacağı ekonomik faydadan çok demokratik katılımın çekiciliğine odaklanmış durumdadır.

Katalanlar tek taraflı bir bağımsızlık ilanının Avrupa Birliği içerisindeki konumunu tehlikeye atmasından endişelenmektedir. Her ne kadar bölgenin ekonomik kapasitesi yeterli görünse de tek taraflı bir kararla ayrılma sonrası Avrupa Birliği üyeliğinin devam etmesinin zorluğu, hem bağımsızlık yanlısı partilerin daha ılımlı politikalar üretmesine hem de Katalanların bağımsızlık tercihine temkinli yaklaşmasına neden olmaktadır. Ayrıca İspanya, Birlik içerisinde sözü geçen bir devlet olarak diğer üyeleri etkileme gücüne sahiptir. Birlik için, *Brexit*'le üyeliği sonlanan İskoçya'nın üyelik talebi anlaşılır bir durum olacaktır. Fakat halihazırda üye olan İspanya içerisindeki Katalonya'nın tek taraflı ayrılığı sonrası üyelik talebi Avrupa'daki diğer özerk bölgelerin bağımsızlık taleplerini artıracağından, Avrupa Birliği için kabul edilebilecek bir yol değildir.

Sonuçta, bu iki bölgedeki bağımsızlık hareketleri, kamuoyu yoklamalarından anlaşıldığı üzere farklı yönlere eğilse de uluslararası kamuoyunu, çalışmada bahsedilen motivasyonlarla, etkiledikleri ortadadır. İskoçya'da artan referandum talepleri, Birleşik Krallık Hükümeti'nde giderek artan bir baskı yaratmaktadır. Bu durum, bölgelerin bağımsızlık referandumunu yasa dışı ilan eden İspanya Anayasası'nda da değişime neden olabilir. İspanya Hükümeti'nin ve İspanya Anayasa Mahkemesi'nin Katalanların özerk haklarını kısıtlama girişimlerinin Katalanları daha çok radikalleştirdiği önceki deneyimlerden de anlaşılmaktadır. Bunu göz ardı etmeyerek, Katalonya'ya sunulacak daha fazla özerklik haklarıysa ileride karşılaşılabilecek farklı bir krize müdahale olarak alınabilir. İspanya Hükümeti ve Katalonya, tek taraflı bağımsızlık referandumu sonrasındaki politik ve ekonomik istikrarsızlığın etkilerini hala hissetmekte ve bir daha böyle bir kaosla karşılaşmak istememektedir. Ayrıca son dönemde yaşanan küresel krizler, Katalonya gibi ayrılık sonrası uluslararası sistemde, kısa bir süre de olsa, yalnız kalma ihtimali olan bölgelerin daha statükocu davranmasına ve daha büyük bir grup içerisinde kalmanın daha güvenli olduğunu düşünmelerine neden olmaktadır. Birleşik Krallık'a bakıldığında ise, *Brexit* sürecinde İskoçya'nın ve elbette diğer özerk bölgelerin müzakerelerde neredeyse hiç söz hakkı alamamış olması, İskoçların Birleşik Krallık demokrasisine güveninin sarsılmasına yol açmış ve bağımsızlık taleplerini artırmıştır. Bu nedenle Birleşik Krallık'ın, ikinci İskoç bağımsızlık referandumunun, Johnson'ın açıkladığı gibi, kırk yıl sonraya ertelenmesi için İspanya'ya göre daha fazla çaba göstermesi gerekmektedir. Üstelik Birleşik Krallık'ta kamuoyu çoğunluğu, her ne

kadar İskoçya'nın ayrılmasından memnun olmayacağını belirtse de, referandum hakkının kesinlikle İskoçlara ait olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle Birleşik Krallık Hükümeti'nden gelen en fazla çabanın bile, arkasına giderek büyüyen halk desteğini alan SNP'nin öncülüğünü yaptığı İskoç bağımsızlık hareketini durdurabilmesi çok mümkün değildir.

KAYNAKÇA

Aktürk, Ş. (2014). "Milliyetçilik ve Etnik Çatışmalar", Derleyen: Şaban Kardaş ve Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Küre Yayınevi, İstanbul.

Ahiakpor, J. C. (1989). "The Economic Consequences of Political Independence", *The Fraser Institute,* ss.1.

Arrighi, J. T. (2019). "The people, year zero: Secessionism and citizenship in Scotland and Catalonia", *Ethnopolitics,* C:18, No:3.

Alan Page. "The Smith Commission and further powers for the Scottish Parliament", (Çevrimiçi) https://www.parliament.scot/S4_ScotlandBillCommittee/General%20Documents/AlanPage.pdf , 21 Eylül 2020.

Anderson, B. (1983). "Imagined Communities", Verso Books.

Anderson, P. (2020). "Decentralisation at a Crossroads: Spain, Catalonia and the Territorial Crises", *Ethnopolitic,* C:19, No:4, ss. 344.

Anderson, P. ve Keil, S. (2016). "Minority nationalism and the European Union", *L'europe en Formation*, No:1, ss. 43.

Anderson, P. ve Keil, S. (2020). "Scotland, the UK, and Brexit – At a Constitutional Crossroads: What Next for Scotland?", *CIFE Policy Paper*, ss. 96.

Aumaitre, A. (2017). "Four graphs about Catalonia and citizens attitudes towards the EU", *Euro Crisis in the Press*. London School of Economics, (Çevrimiçi) https://blogs.lse.ac.uk/eurocrisispress/2017/11/17/four-graphs-about-catalonia-and-citizens-attitudes-towards-the-eu/

Balcells, A. ve Walker, G. (1996). "Catalan Nationalism: Past and Present. Houndmills", *Basingstoke,* Hampshire New York: Macmilan Press St. Martin's Press, ss.96.

BBC. (2006). "Catalonia endorses autonomy plan", (Çevrimiçi) http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5091572.stm, 5 Mayıs 2020.

BBC. (2014a). "Jacobites and the Union", (Çevrimiçi) http://www.bbc.co.uk/history/scottishhistory/union/features_union_jacobites.shtml, 14 Mart 2021.

BBC. (2014b). "Katalonya'da gayriresmi oylamadan bağımsızlık çıktı" (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/11/141110_katalonya_gelismeler, 4 Ocak 2021.

BBC. (2014c). "Scotland Decides", (Çevrimiçi) http://www.bbc.com/news/events/scotland-decides/results, 5 Mayıs 2020.

BBC. (2016). "EU Referandum Results", (Çevrimiçi) https://www.bbc.co.uk/news/politics/eu_referendum/results, 9 Mayıs 2021.

BBC. (2017). "Katalonya bağımsızlık referandumu: bundan sonra ne olacak?", (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41479264, 3 Nisan 2021.

BBC. (2018). "Sturgean meets Catalan president Quim Torra", (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-44796931, 3 Nisan 2021.

BBC. (2018). "Catalonia: What would an economic split from Spain mean?", (Çevrimçi) https://www.bbc.com/news/business-45723474, 5 Ocak 2020.

BBC. (2019). "Scotland election results 2019: SNP wins election landslide in Scotland", (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/news/election-2019-50766014, 3 Mart 2020.

Berwick, E. (2019). "Substate Nationalism and Social Solidarity: Essays on Spain and the UK", *Massachusetts Institute of Technology, ss.* 12-14.

Bieri, M. (2014). "Seperatism in the EU", *CSS Analyses in Security Policy,* No:160.

Birch, A. H. (1978). "Minority nationalist movements and theories of political integration", *World Politics,* C:30, No:3, ss. 325-340.

Blick, A. (2016). "The EU Referandum, devolution and the Union", *The Federal Trust,* (Çevrimiçi) https://fedtrust.co.uk/the-eu-referendum-devolution-and-the-union/, 14 Şubat 2021.

Bond, R. (2009). "Political attitudes and national identities in Scotland and England", *In National identity, nationalism and constitutional change*, Palgrave Macmillan, Londra.

Bremberg, N. ve Gillespie, R. (2022). "Catalonia, Scotland and the EU: Visions of Independence and Integration*"*, Routledge.

Britannica. (2021). "Charles Edward, The Young Pretender", (Çevrimiçi) https://www.britannica.com/biography/Charles-Edward-the-Young-Pretender, 13 Şubat 2021.

Britannica. "Act of Union", (Çevrimiçi), https://www.britannica.com/biography/Sidney-Godolphin-1st-Earl-of-Godolphin, 13 Mart 2021.

Broughton, D. (2021). "Scottish National Party", *Britannica,* (Çevrimiçi) https://www.britannica.com/topic/Scottish-National-Party, 10 Nisan 2022.

Brusis, M. (2002). "Between EU Requirements, Competitive Politics, and National Traditions: Re-creating Regions in the Accession Countries of Central and Eastern Europe" *Governance: An International Journal of Policy*, Administration and Institutions, C:15, No:4, ss. 534.

Cairney, P. (2012). "Intergovernmental Relations in Scotland: What was the SNP Effect?", *The British Journal of Politicts and International Relations,* ss. 231-234.

Calamur, K. (2017). "The Spanish Court Decision That Sparked the Modern Catalan Independence Movement", *The Atlantic*, (Çevrimiçi) https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/10/catalonia-referendum/541611/, 4 Nisan 2021.

Campaign for Nuclear Disarmament. (2019). "Scotland pays £180 million a year for nuclear weapons it doesn't want", (Erişim, Çevrimiçi) https://cnduk.org/scotland-pays-180-million-a-year-for-nuclear-weapons-it-doesnt-want/, 11 Şubat 2021.

Carbonell, J. M. (2019). "The two main challenges to Catalan identity. American Behavioral Scientist", C:63, No:7.

Carr, E.H. (1942). "The Conditions of Peace", Macmillan, New York.

Candice, D. O. (2007). "Subnational Governance in Europe: Engaging Students with the Spanish Sub-State", *American Political Science Association*, C: 40, No:4, ss. 711-712.

Castle, Stephen. (2012). "Scots Referendum Raises a Slew of Legal Issues", New York Times.

Castells, A. (2014). "Catalonia and Spain at the crossroads: financial and economic aspects", *Oxford Review of Economic Policy*, C:*30,* No:2, ss. 277.

Carbonell, J. M. (2019). "The two main challenges to Catalan identity", *American Behavioral Scientist*, C:63, No:7, ss. 789-806.

Catt, H. ve Murphy, M. (2003). "*Sub-state nationalism: a comparative analysis of institutional design"*, Routledge, Londra.

Chamon, Merjin. Van der Loo, Guillaume. (2014). "Scotland and Catalonia would face very real challenges in making a seamless transition to EU membership after independence", (Çevrimiçi) https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2014/01/16/scotland-and-catalonia-would-face-very-real-challenges-in-making-a-seamless-transition-to-eu-membership-post-independence/, 3 Mayıs 2021.

Cebeci, H. (2019). "Self-Determinasyon ve Kamu Diplomasisi: İskoçya ve Katalonya Örnekleri", *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi*, Yüksek Lisans Tezi.

Centre d'estudis d'opınıo. (2020). "Political Context Survey. Press Peport", (Çevrimiçi) http://upceo.ceo.gencat.cat/wsceop/7848/Abstract%20in%20English%20-988.pdf, 10 Şubat 2021.

Centre on Constitutional Change. (2020). "What is asymmetric devolution?", (Çevrimiçi) https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/the-basics/what-asymmetric-devolution, 10 Nisan 2022.

Chesterton, G. (2021). "Gavin Esler: 'English nationalism is the biggest threat to the United Kingdom'", *GQ Magazine*, (Çevrimiçi) https://www.gq-magazine.co.uk/politics/article/english-nationalism-united-kingdom, 5 Mart 2021.

Clark, D. (2020a). "Gross Domestic Product (GDP) of Scotland from 2000 to 2019", *Statista,* (Çevrimiçi) https://www.statista.com/statistics/348324/gdp-of-scotland-annually/, 9 Şubat 2021.

Clark, D. (2020b). "Gross Domestic Product (GDP) Per Capita in Scotland from 2000 to 2019", *Statista,* (Çevrimiçi) https://www.statista.com/statistics/348383/scotland-gdp-per-capita/, 9 Şubat 2021.

CNA. (2014). "Spanish PM links Crimea's case to Catalonia's self determination.", (Çevrimiçi) https://www.vilaweb.cat/noticia/4178542/20140312/spanish-prime-minister-links-crimeas-case-to-catalonias-self-determination.html, 3 Mayıs 2022.

Connor, W. (1978). "A Nation is a Nation, is a State, is an Ethnic Group, is a...", *Ethnic and Racial Studies,* C:1, No:4, ss. 382.

Connolly, C. K. (2013). "Independence in Europe, Secession, Sovereignty and the European Union", *Duke Journal of Comparative and International Law,* No: 24.

Curtice, J. ve Montagu, I. (2020). "Is Brexit fuelling support for independence?", *ScotCen Social Research,* Edinburgh, (Çevrimiçi) https://whatscotlandthinks.org/wp-content/uploads/2020/11/SSA-2019-Scotland-paper-v5.pdf, 2 Nisan 2022.

Davies, R. (1999). "Devolution: A Process Not an Event", *Cardiff: Institute of Welsh Affairs,* ss. 15.

Dermawan, W. ve Akim, A. (2021). "Catalan Identity and Paradiplomacy Strategy in Catalonia's Independence Movement", *Global: Jurnal Politik Internasional,* C: *22,* No: 2, ss. 317-337

Devlin, T. (2018). "How many people speak Scots and where it it spoken?", *Babbel,* (Çevrimiçi) https://www.babbel.com/en/magazine/how-many-people-speak-scots-and-where-is-it-spoken, 28 Ekim 2020.

Dinç, C. (2011). "Avrupa Kimliği: Çatışan Perspektifler, Güncel Değerlendirmeler ve Endişeler", *Akademik Bakış,* C:5, No:9, ss. 37.

Dinç, C. (2018a). “Avrupa Birliği’nin ve Üç Büyük Üyesinin Arap Baharı’na Yaklaşımları”, *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Çankırı Karatekin Üniversitesi, C:8, No:2, ss. 19.

Dinç, Cengiz (2018b). “Debating Islamism, Modernity and the West in Turkey: The Role of Welfare (Refah) Party”, Savaş Yayınları, Ankara.

Dinç, C. (2019). “Avrupa Birliği: Kimlik, Siyaset, Ekonomi, Genişleme”, *Avrupa’da Siyasi Durum ve Güncel Krizler*, Seçkin Yayınları.

Elliott, M. (2020). “The United Kingdom’s Constitution and Brexit: A ‘Constitutional Moment’?”, Faculty of Law Legal Studies, Cambridge Üniversitesi, ss. 1.

Euronews. (2020). “İspanya, AP'den ayrılıkçı Katalan liderlerin dokunulmazlıklarının kaldırılmasını istedi”, (Çevrimiçi) https://tr.euronews.com/2020/01/10/ispanya-apden-ayrilikci-katalan-liderlerin-dokunulmazliklarinin-kaldirilmasini-istedi, 4 Nisan 2021.

European Comission. (2022). “The EU-UK Withdrawal Agreement”. (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/info/strategy/relations-non-eu-countries/relations-united-kingdom/eu-uk-withdrawal-agreement_en, 9 Mayıs 2022.

Comella, V. F. (2000). “Una defensa de la rigidez constitucional”, *Teoría Constıtucıonal Y Derechos Fundamentales,* Pompeu Fabra Üniversitesi, Barselona, ss. 32.

Fardan, C.R. ve Thorleifsson, C. (2020). “What is nationalism?”, *University of Oslo*. (Çevrimiçi) https://www.sv.uio.no/c-rex/english/groups/compendium/what-is-nationalism.html, 13 Ekim 2021.

Forrest, A. (2021). “Is Scotland heading for a Catalonia-style constitutional meltdown?” (Çevrimiçi) https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/scottish-independence-referendum-snp-catalonia-b1833023.html, 12 Mart 2022.

Gellner, E. (1964). “Thought and Change”, *The University of Chicago Press,* ss. 166.

Gellner, E. (1983). “Uluslar ve Ulusçuluk”, Çeviren: G. G. Özdoğan ve B. Ersanlı Behar, Hil Yayınları, İstanbul, ss. 122-138.

Gellner, E. (1997). “Nationalism”, *Weidenfeld and Nicolson,* ss. 93.

Gencat. (2021). “Government delegations abroad”, (Çevrimiçi) https://exteriors.gencat.cat/en/ambitsdactuacio/afers_exteriors/delegacions_govern/, 23 Mart 2021.

Generalitat de Catalunya. (2020). “Unemployment rate”, (Çevrimiçi) https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=318&lang=en, 14 Mart 2021.

Geoghegan, P. (2017). “The Scottish nationalists’ Catalan dilemma”, (Çevrimiçi) https://www.politico.eu/article/nicola-sturgeon-snp-catalonia-the-scottish-nationalists-catalan-dilemma/, 3 Mayıs 2022.

Giddens, A. (1981). “A Contemporary Critique of Historical Materialism”, Kaliforniya Üniversitesi Yayınları, C:1.

Giordano, B. ve Roller, E. (2004). “Té para todos’? A comparison of the processes of devolution in Spain and the UK”, *Environment and Planning A*, C:36, No:12, ss. 2164.

Government of Catalonia. (2013). “Language Use of the Population of Catalonia. Key results of the Survey on Language Use of the Population 2013”, (Çevrimiçi) https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/altres/arxius/EULP2013_angles.pdf, 1 Nisan 2021.

Gray, E. (2022). “Scots pessimistic about the economy and most say the UK will not exist in 10 years”, (Çevrimiçi) https://www.ipsos.com/en-uk/scots-pessimistic-about-economy-and-most-say-uk-will-not-exist-in-10-years, 12 Mayıs 2022.

Grayling. “Catalonia Region and Scotland – Where Comparisons Begin and End”, (Çevrimiçi) https://grayling.com/news-and-views/catalonia-region-and-scotland-where-comparisons-begin-and-end/, 12 Mayıs 2022.

Greer, S. L. (2012). “Nationalism and Self-Government: The Politics of Autonomy in Scotland and Catalonia”, SUNY Yayınevi, ss. 93.

Griffiths, M. ve Roach, S. C. ve Solomon, M. S. (2008). “Fifty key thinkers in international relations”. *Routledge,* Londra.

Haas, E. B. (1986). “What Is Nationalism and Why Should We Study It?”, *The MIT Press,* Cambridge Unıversity Press, C:40, No:3, ss. 707.

Hannum, H. (2022). "Legal Aspects of Self-Determination", Princeton University, (Çevrimiçi) https://pesd.princeton.edu/node/511, 15 Haziran 2022.

Hansard Society. (2019). "Audit of Political Engagement 16 The 2019 Report", ss. 8-9, (Çevrimiçi) https://www.hansardsociety.org.uk/publications/reports/audit-of-political-engagement-16, 6 Nisan 2021.

Hepburn, E. (2011). "New challenges for stateless nationalist and regionalist parties", *Routledge*, Londra.

Heron, A. (2021). "An independent Scotland would be a good fit for the Nordic Council", (Çevrimiçi) https://www.helsinkitimes.fi/columns/columns/viewpoint/20402-an-independent-scotland-would-be-a-good-fit-for-the-nordic-council.html, 10 Ocak 2022.

Hobsbawm, E. J. (1993). "Milletler ve Milliyetçilik", Ayrıntı Yayınları, ss. 114.

Hooghe, L. ve Marks, G. (2009). "A postfunctionalist theory of European integration: From permissive consensus to constraining dissensus", *British journal of political science*, C:*39*, No:1.

Hoppe. (2005). "Sub-State Nationalism And European Integration: Constructing Identity In The Multi-Level Polıtıcal Space of Europe", ss. 23.

Howorth, J. (2010). "The EU as a global actor: grand strategy for a global grand bargain?", *JCMS: Journal of Common Market Studies*, C:48, No:3.

Institute For Government. (2020). "What next for Scotland? The Independence question and the future of the UK", (Çevrimiçi) https://www.youtube.com/watch?v=laANtiJyvxY, 17 Ocak 2021.

Ionita, T. (2018). "The Economics of Independence: What's in it for Catalonia?", *Atlas Institute for International Affairs*, (Çevrimiçi) https://www.internationalaffairshouse.org/the-economics-of-independence-whats-in-it-for-catalonia/, 13 Mayıs 2022.

Jack, I. (2021). "An independent scotland could turn to denmark for inspiration", (Çevrimiçi)https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/apr/17/scotland-norway-denmark-independent, 10 Nisan 2021.

Jewkes, M. (2014). “Self-Determinaton Without Secession”, *University of Illinois Press,* C:28, No:2.

Jolly, S. K. (2007). “The Europhile fringe? Regionalist party support for European integration”, *European Union Politics*, C:*8,* No:1, ss. 111.

Jones, S. ve Burgen S. (2021). “Catalonia election: pro-independence parties increase majority”, *The Guardian*, (Çevrimiçi) https://www.theguardian.com/world/2021/feb/14/catalonia-regional-election-covid-voting, 5 Ocak 2022.

Keating, M. (2019). “Is a theory of self-determination possible?”, *Ethnopolitics,* C:18, No:3.

Keep, M. (2020). “Scotland: Public spending and revenue”, *House of Commons Library,* (Çevrimiçi) https://commonslibrary.parliament.uk/researchbriefings/sn06625/#:~:text=The%20Scottish%20Government%20estimates%20that%20around%20%C2%A365%20billion%2D%C2%A3,UK%20population%20in%202019%2F20, 13 Şubat 2021.

Kellner, P. (2021). “Alex Salmond”, *Britannica,* (Çevrimiçi) https://www.britannica.com/topic/House-of-Commons-British-government, 2 Aralık 2021.

Knowledge Panel ve Ipsos Mori. (2021). “Future of the Union”, (Çevrimiçi) https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/202104/scotland-future-of-the-union-charts-april-2021.pdf, 2 Nisan 2022.

Koçak, M. (2018). “Self determinasyon hakkı ve self determinasyon hakkı teorileri”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:23, No:38.

Kumar, K. (2003). “Britain, England and Europe: cultures in contraflow”, *European Journal of Social Theory*, C:6, No:1, ss. 5-23

Kymlicka, W. (2011). “Multicultural Citizenship Within Multination States”, *Ethnicities*, C:11, No:3, ss. 282-288.

Kymlicka, W. ve Straehle, C. (1999). “Cosmopolitanism, nation-states, and minority nationalism: A critical review of recent literature”, *European Journal of Philosophy*, C:7, No:1.

Lecours, A. (2012). "Substate Nationalism in The Western World: Explaining Continued Appeal", *Formerly Global Review Of Ethnopolitics*, ss. 268 – 283.

Liñeira, R. ve Cetrà, D. (2015). "The independence case in comparative perspective", *The Political Quarterly*, C:8, No:62.

Llobera, J. (1994). "The God of Modernity: The Development of Nationalism in Western Europe", *Oxford: Berg*, ss. 143.

MacAskill, K. (2021). "An independent Scotland should join the European Free Trade Area (Efta) before considering EU membership", *Scotsman*, (Çevrimiçi) https://www.scotsman.com/news/opinion/columnists/an-independent-scotland-should-join-the-european-free-trade-area-efta-before-considering-eu-membership-kenny-macaskill-mp-3208102, 14 Ekim 2021.

Mann, M. (1992) "The emergence of modern European nationalism", Derleyen: Hall ve Jarvie, *Transition to Modernity Cambridge, Cambridge University Press*, ss. 137-165.

Marchildon, G. (2010). "Postmodern Federalism and Sub-State Nationalism", Derleyen: Ann Ward ve Lee Ward, *Ashgate Research Companion to Federealism*, Routledge, Londra.

Marks, G. (1993). "Structural Policy and Multilevel Governance in the EC", Derleyen: Canfruny, A. W. ve Rosenthal, G. C., The State of the Europea, Community: The Maastricht Debates and Beyond, Longman, New York, ss. 392-401.

Massetti, E. ve Schakel, H. A. (2020). "Regionalist Parties and the European Union", *Oxford Research Encylopedias*, ss. 2.

Mctavish, D. (2016). "Introduction, Political Parties in Scotland", *Politics in Scotland*, Routledge, Londra ve New York.

Melich, A. (1986). "The nature of regional and national identity in Catalonia: problems of measuring multiple identities", *European journal of political research*, C:14, No:1-2.

Migration Watch UK. (2021). "Scotland and Immigration", (Çevrimiçi) https://www.migrationwatchuk.org/briefing-paper/491/scotland-and-immigration#:~:text=1.,%2D11%25%20of%20the%20total, 3 Mayıs 2022.

Miller, H., ve Miller, K. (1996). "Language policy and identity: The case of Catalonia", *International Studies in Sociology of Education,* C:*6*, No:1, ss. 113-128.

Minder, R. (2017). "The struggle for Catalonia: Rebel politics in Spain", *Oxford University Press, ss. 148.*

Mitchell, J. (2018). "Devolution", Derleyen: Brown, D., Crowcroft, R. ve Pentland, G., *The Oxford handbook of modern British political history,* Oxford University Press.

Mitchell, J. D. (2016). "The Secret of Swiss Success is Decentralization", *FEE Stories,* (Çevrimiçi) https://fee.org/articles/the-secret-of-swiss-success-is-decentralization/, 4 Ekim 2021.

Moore, M. (2004). "Sub-State Nationalism and International Law", *Michigan Journal of International Law*, Queen's University, C:25, No:4, ss.1321-1340.

Murdoch, A. (2007). "England, Scotland, and the Acts of Union (1707)", (Çevrimiçi) https://www.oxforddnb.com/view/10.1093/ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-96282, 13 Mart 2021.

Nairn, T. (1974). "Scotland and Europe", *New Left Review,* C:83.

Namen, I. V. (2015). "Independence movements in the European Union and the quest for European Union membership", *European Union Studies*, Leiden Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, ss. 23-27.

NTV. (2019). "Katalan Medyasına Seçim Kampanyası Yasağı", (Çevrimiçi) https://www.ntv.com.tr/dunya/katalan-medyasina-secim-kampanyasi-yasagi, 10 Ocak 2021.

OECD. "Review of Higher Education in Regional and City Development", (Çevrimiçi) http://www.oecd.org/education/imhe/46827358.pdf, 7 Ocak 2021.

Oliveira, L. (2020). "Catalan Independence. House of Commons Library", *Briefing Paper,* No: CBP 8976, ss. 3-6.

Olivieri, V. M. (2015). "Sub-state nationalism in Spain: primers and triggers of identity politics in Catalonia and the Basque Country", *Ethnic and Racial Studies,* C:38, No:9, ss.8.

Öner, S. (2019). "The relations between Catalonia and The European Union and Catalan independence referendum", *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C:27, No:1.

Özkırımlı, U. (2005). "Contemporary Debates on Nationalism: A Critical Engagement", *Palgrave Macmillan.*

Parker, J. (2021). "Stability and change: What we learned from the 2021 Catalan Elections", *LSE*, (Çevrimiçi) https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2021/02/17/stability-and-change-what-we-learned-from-the-2021-catalan-elections/, 15 Şubat 2022.

Paun, A. ve Sargeant, J ve Nicholson ve Rycroft L. (2020). "Sewel Convention", (Çevrimçi) https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/sewel-convention, 2 Kasım 2020.

Pittock, M. (2016). "Culloden: why truth about battle for Britain lay hidden for three centuries. The Conversation", (Çevrimiçi) https://theconversation.com/culloden-why-truth-about-battle-for-britain-lay-hidden-for-three-centuries-62398, 28 Şubat 2021.

Politico. (2017). "How the world reacted to Catalan independence declaration", (Çevrimiçi) https://www.politico.eu/article/how-the-world-reacted-to-catalan-independence-declaration/, 5 Haziran 2020.

Polverari, L. (2015). "Does devolution increase accountability? Empirical evidence from the implementation of European Union cohesion policy", *Regional Studies*, C:49, No:6, ss. 1084.

Qvortrup, M. (2016). "Nationalism, referendums and democracy: Voting on ethnic issues and independence", Routledge.

Reinikainen, J. (2019). "What is the Democratic Approach to Plebiscitary Secessionism?", *Ethnopolitics*, C:18, No:4.

Renan, E. (2002). "What is a Nation?" (1882), *Nationalism in Europe*, Routledge.

Reuters. (2017). "Catalonia finds no friends among EU leaders", (Çevrimiçi) https://www.reuters.com/article/us-spain-politics-catalonia-eu/catalonia-finds-no-friendsamong-eu-leaders-idUSKBN1CO31E, 5 Ocak 2022.

Saylan, İ. (2017). "İskoç Milliyetçiliğinin Dünü, Bugünü ve Birleşik Krallık'ın Geleceği", *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, C:14, No:53.

Senaratne, K. (2013). "Internal Self-Determination in International Law: A Critical Third-World Perspective", *Asian Journal of International Law*, C:*3*, No:2.

Serrano, I. ve Bonillo, A. (2017). "Boundary shifts and vote alignment in Catalonia", *Ethnicities*, C:17, No:3

Rodríguez-Teruel, J. ve Barrio, A. (2021). "The Asymmetrical Effect of Polarization on Support for Independence: The Case of Catalonia", *Politics and Governance*, C:9, No:4.

Rokkan, S. ve Urwin D. (1982). "The politics of territorial identity: studies in European regionalism", *European Consortium for Political Research*, SAGE Publications.

Scheffer, D. J. (2021). "What's Next for Scotland's Independence Movement", (Çevrimiçi) https://www.cfr.org/in-brief/whats-next-scotlands-independence-movement?utm_content=051821&utm_source=tw&utm_medium=social_owned&fbclid=IwAR1Mkq1MvBtNB1oVG_1-u4ral8NGKBR-4jlhrlmXjBTw-n5mn4K87bYLQ_0 15 Mayıs 2021.

Scherepereel, J.A. (2007). "Sub-National Authorities in the EU's Post-Socialist States: Joining the Multi-Level Polity?", *Journal of European Integration*, N:29, C:1.

Schmitter, P. C. (2009). "On the way to a post-functionalist theory of European integration". *British journal of political science*, C:39, No:1, ss. 211.

Scottish Government. (2018). "Carles Puigdemont recent visit to Scotland: FOI release", (Çevrimiçi) https://www.gov.scot/publications/foi-18-02315/, 12 Eylül 2021.

Scottish Government. (2020). "GDP Quarterly National Acounts for Scotland: 2019 Q4", (Çevrimiçi) https://www.gov.scot/publications/gdp-quarterly-national-accounts-for-scotland-2019-q4/, 30 Ağustos 2021.

Serrano, I. (2013). "Just a matter of identity? Support for independence in Catalonia", *Regional and Federal Studies*, C:*23*, No:5, ss. 528.

Smith, A. (1996). “LSE Centennial Lecture: The resurgence of nationalism? Myth and memory in the renewal of nations”, *British Journal of Sociology*, C:47, No:4, ss. 578.

Smith, A. D. (1986). “The Ethnic of Origins of Nations”, *Blackwell Publishing,* ss. 77.

Smith, A. D. ve Hutchinson, J. (1994). “Nationalism*”*, Oxford Readers.

Smith, C. (2021). “Scotland’s contribution to the UK’s economy, wellbeing and quality of life”, (Çevrimiçi) https://lordslibrary.parliament.uk/scotlands-contribution-to-the-uks-economy-wellbeing-and-quality-of-life/, 10 Mayıs 2022.

Smyrl, M. (1997). “Does European Community Regional Policy Empower the Regions?”, *Governance*, C:10 No:3, ss. 288.

SNP. “What is the SNP position on Catalonia”, (Çevrimiçi) https://www.snp.org/policies/pb-what-is-the-snp-position-on-catalonia/, 3 Şubat 2021.

Solanes Mullor, J. ve Torres Pérez, A. (2019). “The Constitution of Spain: The Challenges for the Constitutional Order Under European and Global Governance”, *In National Constitutions in European and Global Governance: Democracy, Rights, the Rule of Law*, TMC Asser Press, The Hague.

Solly, M. (2020). “A not So-Brief History of Scottish Independence”, *Smithsonianmag*, (Çevrimiçi) https://www.smithsonianmag.com/history/brief-history-scottish-independence-180973928/, 20 Ocak 2021.

Stando, O. (2020). “The Tory litany of broken Brexit promises”, (Çevrimiçi) https://www.snp.org/brokenbrexitpromises/, 17 Ocak 2021.

Statista. (2021a). “Gros domestic product per capita in the UK from 1955 to 2020”, (Çevrimiçi) https://www.statista.com/statistics/970672/gdp-per-capita-in-the-uk/, 2 Ocak 2022.

Statista. (2021b). “Gross domestic product (GDP) in Catalonia and the whole of Spain between 2003 and 2019”, (Çevrimiçi) https://www.statista.com/statistics/327063/gross-domestic-product-in-catalonia-and-spain/, 5 Nisan 2022.

Statista. (2021c). “Gross domestic product (GDP) per capita in Catalonia and the whole of Spain between 2004 and 2019”, (Çevrimiçi) https://www.statista.com/statistics/327120/gdp-per-capita-in-catalonia-spain-and-eurozone/, 2 Ocak 2022.

Statista. (2021d). “Self-identified nationality of people living in Catalonia in 2021”, (Çevrimiçi) https://www.statista.com/statistics/326790/catalans-on-the-political-spectrum/, 4 Nisan 2022.

Stewart, G. (2022). “The lessons for Scottish independence bid in Spain’s oppression of Catalan autonomy”, (Çevrimiçi) https://www.thenational.scot/politics/19885251.lessons-scottish-independence-bid-spains-oppression-catalan-autonomy/, 9 Mayıs 2022.

Stewart, G. (2022b). “Chris Bambery on the Catalanian lessons Scotland’s Yes movement must learn”, (Çevrimiçi) https://www.thenational.wales/news/20034010.chris-bambery-catalonian-lessons-scotlands-yes-movement-must-learn/, 2 Nisan 2022.

Tamir, Y. (1999). “Against Collective Rights, In Multicultural Questions”, Derleyen: Steven L. ve Christian J., Oxford Üniversitesi Yayınevi.

Tatar, M. (2011). “The Impact Of The EU on Sub-Natıonal Mobılızatıon in A Unıtary State: The Case Of Estonia”, *Journal of Baltic studies,* C:42, No:3.

The Economist. (2014). “Getting to Si”, (Çevrimiçi) https://www.economist.com/charlemagne/2014/09/19/getting-to-si, 2 Şubat 2022.

The Economist. (2021). “Talks about the Catalan conflict are about to start”, (Çevrimiçi) https://www.economist.com/europe/2021/09/09/talks-about-the-catalan-conflict-are-about-to-start, 7 Ocak 2022.

The Guardian. (2021). “The EU must welcome an independent Scotland”, (Çevrimiçi) https://www.theguardian.com/politics/2021/apr/29/the-eu-must-welcome-an-independentscotland?utm_term=Autofeed&CMP=twt_gu&utm_medium&utm_source=Twitter#Echobox=1619651435, 28 Nisan 2021.

The Local. (2019). “What the election results tell us about the Catalan indpendence movement”, (Çevrimiçi) https://www.thelocal.es/20190430/moderate-catalan-separatists-boosted-in-spain-election, 17 Ocak 2021.

The School Run. (2020). “An Overview of the Scottish Education System”, (Çevrimiçi) https://www.theschoolrun.com/overview-scottish-education-system, 10 Ocak 2021.

The Scottish Parliament. (2018). “List of devolved Powers from 1999”, (Çevrimiçi) https://www.parliament.scot/images/Parliament%20Publications/DevolvedPowers.pdf, 2 Nisan 2021.

The Spanish Constitution. (1978). (Çevrimçi) https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionINGLES.pdf, 5 Mayıs 2021.

Thomas, N. (2012). “ETA'dan sonra? Katalonya, Euskadi ve İspanya Anayasası”, *Democratic Progress Institute,* ss. 10.

Thorp, A. ve Thompson, G. (2011). “Scotland, independence and the European Union”, *House of Commons.*

Tierney, S. (2005). “Reframing sovereignty? Sub-state national societies and contemporary challenges to the nation-state”, International & Comparative Law Quarterly, C:54, No:1.

Torrance, D. (2019a). “Scottish Devolution: Section 30 Orders”, (Çevrimçi) https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-8738/, 10 Mart 2021.

Torrance, D. (2019b). “Introduction to devolution in the UK”, (Çevrimçi) https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-8599/CBP-8599.pdf, 1 Ekim 2021.

Ukandeu. (2020). “What is European integration”, (Çevrimiçi) https://ukandeu.ac.uk/the-facts/what-is-european-integration/, 12 Mayıs 2022.

UK Parliament. (2021). “State of the parties”, (Çevrimçi) https://members.parliament.uk/parties/Commons, 12 Mart 2021.

UK Parliament. (2021). "The Articles, constitution and trade". (Çevrimçi) https://www.parliament.uk/about/livingheritage/evolutionofparliament/legislativescrutiny/act-of-union-1707/overview/the-articles-constitution-and-trade/#:~:text=Article%201%3A%20From%201%20May,Andrew%20were%20to%20be%20combined, 5 Şubat 2022.

UN Charter. (2021). "United Nations Charter", (Çevrimiçi) https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text, 2 Ekim 2012.

Waldron, A. N. (1985). "Theories of Nationalism and Historical Explanation", *World Politcs,* C:37, No:3, ss. 427.

Wicke, C. (2019). "Constructivism in the history of", *Writing the History of Nationalism,* ss. 131.

Wimmer, A. (2012). "Waves of war: Nationalism, state formation, and ethnic exclusion in the modern world", Cambridge Üniversitesi Yayınevi.

Worldometer. (2021). "United Kingdom Population", (Çevrimiçi) https://www.worldometers.info/world-population/uk-population/, 9 Şubat 2021.

Yeros, P. (1999). "Introduction: On the uses and implications of constructivism", *Ethnicity and Nationalism in Africa,* Palgrave Macmillan, Londra.

YouGov. (2016). "What makes person Scottish", (Çevrimiçi) https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2016/09/07/what-makes-person%20scottish, 4 Kasım 2021.

Yıldız, M. (2011). "İspanya Yönetim Sistemindeki Tekçilik ve Federalizm Tartışmalarının Değerlendirilmesi", İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Hacettepe Üniversitesi, C:29, No:2, ss. 178-187.

Zorrakino, D. (2021). "El 47,7% de los catalanes rechaza la independencia y el 44,5% la quiere, según el CEO", (Çevrimiçi) https://www.europapress.es/catalunya/noticia-477-catalanes-rechaza-independencia-445-quiere-ceo-20210129112806.html, 8 Nisan 2022.